Zpravodaj KVZ

ZPRAVODAJ KANCELÁŘE VLÁDNÍHO ZMOCNĚNCE PRO ZASTUPOVÁNÍ ČESKÉ REPUBLIKY PŘED EVROPSKÝM SOUDEM PRO LIDSKÁ PRÁVA

2020

číslo 2 | červenec | ročník 8

Fotbal

Platini proti Švýcarsku

Přiměřenost sankcí udělených orgány FIFA

Hromadné vyhoštění

N. D. a N. T. proti Španělsku

‚Push-back' na pozemních hranicích

Hate speech

Beizaras a Levickas proti Litvě

Vyšetřování homofobních komentářů na sociálních sítích

Občanské právo

Rodinné právo 6

Cînța proti Rumunsku

Nutnost důkladného posouzení vlivu duševní nemoci rodiče na jeho schopnost pečovat o dítě, má-li být onemocnění důvodem omezení práva styku rodiče s dítětem.

Y. I. proti Rusku

Nezbytnost posouzení možnosti přijetí méně závažných opatření než je zbavení rodičovské odpovědnosti matky k dítěti i v případě její drogové závislosti.

Promlčení 10

Sanofi Pasteur proti Francii

Stanovení počátku běhu promlčecí doby uplatnění nároku na náhradu škody na zdraví způsobené očkováním až od okamžiku, kdy dojde k ustálení očkováním způsobené nemoci.

Sportovní právo 13

Platini proti Švýcarsku

Spravedlivost, předvídatelnost a přiměřenost trestu uloženého orgány FIFA a Rozhodčím soudem pro sport za finanční machinace ve vedení FIFA.

Ali Riza a ostatní proti Turecku

Parametry nezávislosti a nestrannosti vnitrostátních sportovních arbitrážních orgánů.

Trestní právo

Výslech svědků 18

Lobarev a ostatní proti Rusku

Pravidla použití dřívějších výpovědí svědků, kteří se následně během soudního jednání skrývají či jsou na útěku.

Hate speech 20

Beizaras a Levickas proti Litvě

Náležitý postup při stíhání homofobních výroků na sociálních sítích.

Domácí násilí 24

Buturugâ proti Rumunsku

Zneužití účtů oběti na sociálních sítích jakožto součást domácího násilí.

Ukládání trestů 26

Jidic proti Rumunsku

Kritéria pro srovnání přísnosti trestů podle právní úpravy účinné v době spáchání trestného činu a v době, kdy je trest ukládán.

Vyšetřování špatné péče v zařízení sociálních služeb 28

L. R. proti Severní Makedonii

Vyšetřování zanedbání péče o tělesně a duševně postižené dítě v zařízení sociálních služeb.

Správní právo

Cizinecké právo.....31

N. D. a N. T. proti Španělsku

Podmínky, za nichž okamžité navrácení skupiny cizinců nelegálně překračujících státní hranici není zakázaným hromadným vyhoštěním.

M. A. a ostatní proti Bulharsku

Nemožnost vyhoštění etnických Ujgurů do Číny.

Svobodný přístup k informacím.....37

Studio Monitori a ostatní proti Gruzii

Kritéria zpřístupnění informací o trestním stíhání vysokých státních úředníků podezřelých z korupce.

Policejní databáze 39

Gaughran proti Spojenému království

Pravidla pro uchovávání profilů DNA, otisků prstů a fotografií odsouzených osob.

Nové stížnosti proti České republice

Zrušení věcného břemene 42

Velký senát Soudu

Diplomatické záruky v případě extradice.....43

Osvojení proti vůli biologické matky pěstouny jiného náboženského vyznání 43

Anotace rozsudků a rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva obsažené ve Zpravodaji nejsou úředními rozhodnutími a nejsou závazné. Jsou však autorskými díly chráněnými autorským právem. Zpravodaj jako celek ani jednotlivé anotace v něm obsažené proto nesmí být bez předchozího souhlasu státu reprezentovaného Ministerstvem spravedlnosti zpřístupňovány veřejnosti ani jinak užívány, zejména rozmnožovány, nad rámec volného užití dle § 30 autorského zákona a zákonných licencí dle § 31 a násl. autorského zákona.

Přehled použitých piktogramů

Jednotlivé články Úmluvy a protokolů

článek 2: Právo na život

článek 3: Zákaz mučení

článek 4: Zákaz otroctví a nucených prací

článek 5: Právo na svobodu a osobní bezpečnost

článek 6: Právo na spravedlivé řízení

článek 8: Právo na respektování soukromého a rodinného života

článek 9: Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání

článek 10: Svoboda projevu

článek 11: Svoboda shromažďování a sdružování

článek 14: Zákaz diskriminace

článek 1 Protokolu č. 1: Ochrana majetku

článek 2 Protokolu č. 1: Právo na vzdělání

článek 3 Protokolu č. 1: Právo na svobodné volby

článek 2 Protokolu č. 4: Svoboda pohybu

Ostatní piktogramy

Rozhodnutí proti ostatním státům Rady Evropy

Rozhodnutí proti České republice

Rozhodnutí velkého senátu Soudu

Mezistátní stížnost

Občanské právo

Správní právo

Trestní právo

Užitečné odkazy

Slovo úvodem

Milí čtenáři!

Koronaviru jsme se dosud nezbavili. Přesto se evropské země, které tu rychleji, tu pomaleji překonaly či překonávají první vlnu epidemie, snaží z pochopitelných důvodů o návrat k normálu. Také Evropský soud pro lidská práva (‚Soud') pokračuje v rytmu své činnosti, byť stále s určitými omezeními, jež jsou patrná při tom nejslavnostnějším způsobu výkonu spravedlnosti, jaký představují ústní jednání.

Česká republika měla původně nařízené slyšení před velkým senátem Soudu ve věci *Vavřička a ostatní* na samý konec dubna, leč šířící se choroba vedla k odkladu, a to nakonec na samý počátek července. Zatímco Soud konal tři červnová jednání velkého senátu formou videokonference, my jen vyzkoušeli spojení (fungovalo a nebylo ani zavirované) a pak se rozhodlo, že budeme první, kdo si to v Paláci lidských práv zase zkusí naostro, třebaže s vyloučením veřejnosti.

Příznačně se projednávaná věc šesti stěžovatelů týká ochrany před nakažlivými a nebezpečnými nemocemi. V jejím jádru stojí otázka rozsahu a opodstatněnosti povinného očkování dětí a důsledky nesplnění povinnosti v podobě udělení pokuty a nepřijetí dítěte do mateřské školy. Možná čekáte, že se pustím do líčení pikantních zážitků a že to bude to pravé letní čtení. Ale raději vás poctivě odkážu na videozáznam z celého představení, který je k dispozici na webových stránkách Soudu, abyste si o průběhu učinili vlastní úsudek, neovlivněný názorem zástupce jedné ze stran sporu.

Vlastně jen málo pozoruhodná se v tomto kontextu jeví pravidla, podle nichž se nemají v hotelové recepci shlukovat lidé, kteří spolu právě strávili sedm hodin v autě. A obdobné to bylo na samotném jednání Soudu, kde jsme museli zachovávat povinné rozestupy a nemohli jsme pohodlně obsadit všechna dostupná místa u stolů vyhrazených pro delegace účastníků řízení. Naštěstí nebylo ani jedné ze soupeřících družin znemožněno poradit se poté, co se snesly vskutku početné otázky soudců.

Další líčení podrobností tohoto druhu by rovněž vyznívalo poněkud zdlouhavě a hrozilo by tím, že se na jednu stránku Zpravodaje nevejdu. Je nabíledni, že uzpůsobení běžného uspořádání čehokoli, včetně slavnostní jednačky štrasburského soudu, doznívající mimořádné situaci vypadá v praxi poněkud krkolomně a že musíme doufat v brzký návrat k úplnému normálu. Ve Francii se mnohá opatření uplatňovala mnohem přísněji než u nás a v době, kdy jsme tam byli, ještě nebyla zcela odvolána.

Inu, věřme, že je společnost na přítomnost koronaviru nyní lépe připravena (minimálně roušky jsou již běžně k dostání), a že pokud další vlna skutečně přijde, zvládneme ji s menšími obětmi, a to nejenom na životech samotných, ale především na tom, jak své životy žijeme, od užívání základních práv a svobod až po kondici naší vlastní, evropské i světové ekonomiky, neboť vše souvisí tak nějak se vším.

Přeji nám všem příjemné, neinfekční léto. A pro rozptýlení (že by v plexisklových kójích na břehu mořském?) doporučuji věnovat pozornost následujícím stránkám.

Vít Alexander Schorm,
vládní zmocněnec

Rodinné právo

Rozsudek ze dne 18. února 2020 ve věci č. 3891/19 – *Cînța proti Rumunsku*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že vnitrostátní soudy dostatečně neposoudily zdravotní stav stěžovatele a dopad jeho duševní nemoci na jeho schopnost starat se o dceru, a proto došlo k porušení článku 8 Úmluvy. V poměru pěti hlasů proti dvěma také rozhodl, že rumunská vláda přesvědčivě nevyvrátila domněnku diskriminace stěžovatele na základě jeho duševního zdraví, a proto došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel uzavřel v roce 2007 manželství s paní X, se kterou se v stejném roce seznámil v psychiatrické nemocnici, kde byli oba jako pacienti. V roce 2014 se jim narodila dcera a ve společné domácnosti žili až do roku 2018, kdy paní X požádala o rozvod. Paní X, která v době rozvodu již za psychicky nemocnou považována nebyla, následně odmítala, aby se stěžovatel se svou dcerou stýkal. V červenci 2018, během probíhajícího rozvodu, požádal stěžovatel okresní soud o svěření dcery do péče nebo o stanovení pravidelného kontaktu s ní v místě jeho bydliště. Paní X s tím souhlasila pod podmínkou, že setkání budou probíhat ve vymezených časech pouze za její přítomnosti a na veřejných místech. Před soudem vypovídala taktéž dcera stěžovatele a příbuzní, kteří se na její výchově podíleli. Okresní soud v rozsudku ze září 2018 stanovil, že stěžovatel má právo na kontakt s dcerou každé úterý a čtvrtek na dvě hodiny ve večerních hodinách. To však bylo možné pouze na veřejných místech a za osobní přítomnosti matky dítěte, do jejíž péče bylo dítě svěřeno. Vnitrostátní soud založil své rozhodnutí zejména na lékařské zprávě, dle které stěžovatel trpěl chronickou duševní nemocí, paranoidní schizofrenií, stejně jako na tvrzeních matky dítěte o jeho fyzické a psychické agresivitě, a na výpovědi dítěte, dle které stěžovatel občas doma křičel. Stěžovatel podal proti uvedenému rozhodnutí odvolání, ve kterém namítal, že okresní soud postavil své rozhodnutí pouze na jeho psychické nemoci a způsobem, který nebyl nestranný a objektivní. V tomto ohledu informovala psychiatrická nemocnice soud o tom, že v posledních dvou letech stěžovatel pravidelně užíval léky a v tomto období nedošlo ke zhoršení jeho psychického stavu způsobeného nemocí. Odvolací soud i přesto jeho odvolání zamítl.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel s odkazem na článek 8 Úmluvy namítal omezenou délku a podmínky kontaktu s dcerou. Tvrdil, že uvedená omezení mu neumožňují vytvořit si s dcerou osobní vztah, čímž podle něho došlo k porušení práva na respektování jeho rodinného života.

Soud úvodem připomněl zásady své judikatury v této oblasti (Strand Lobben a ostatní proti Norsku, č. 37283/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019, § 202–204), podle které vzájemné vazby rodičů a jejich dětí představují základní prvek rodinného života. Soud ve vztahu k rodinnému životu dítěte připomněl širokou shodu na tom, že nejlepší zájem dítěte má prvořadý význam. Navíc, pokud se omezení základních práv týká osoby patřící ke zvláště zranitelné skupině, jak tomu je i v případě mentálně postižených osob, pro dané omezení musí existovat závažné důvody a prostor státu pro uvážení je podstatně limitován. Důvodem pro tento přístup je, že takové skupiny osob byly v minulosti terčem předsudků ústících v jejich sociální vyloučení (Alajos Kiss proti Maďarsku, č. 38832/06, rozsudek ze dne 20. května 2010, § 42).

V projednávané věci bylo podle Soudu nesporné, že vnitrostátní rozhodnutí představovala zásah do práv stěžovatele dle článku 8 Úmluvy, který byl ovšem v souladu se zákonem a sledoval legitimní cíl. Soud proto musel posoudit, zda byl tento zásah nezbytný v demokratické společnosti. Soud podotkl, že vnitrostátní soudy neshledaly, že by důkazy ve spisu odůvodňovaly zákaz styku mezi stěžovatelem a jeho dcerou, nebo které by podporovaly tvrzení, že stěžovatel nemohl o dceru pečovat. Ani orgán sociálněprávní ochrany dětí se v tomto ohledu takto nevyjádřil – vnitrostátnímu soudu pouze doporučil, aby přihlédl k nejlepšímu zájmu dítěte. Soud tak v odůvodnění vnitrostátních rozhod-

nutí neshledal takové důvody, které by umožňovaly učinit závěr, že tvrzení paní X o neschopnosti stěžovatele pečovat o dítě byly dostatečně přezkoumány vnitrostátními soudy (viz *mutatis mutandis,* X proti Lotyšsku, č. 27853/09, rozsudek ze dne 26. listopadu 2013, §102–106).

Bez ohledu na nedostatek důkazů o neschopnosti stěžovatele pečovat o dceru tak vnitrostátní soudy omezily právo stěžovatele stýkat se s ní. Důvody založily částečně i na skutečnosti, že trpěl duševní nemocí. Neposkytly ovšem konkrétní důvod, proč by pro svou dceru představoval jakoukoliv hrozbu. Podle orgánu sociálněprávní ochrany dětí si stěžovatelova dcera vytvořila vztah ke všem dospělým osobám v jejím okolí, včetně stěžovatele. Soudu tak v rozhodnutí vnitrostátního soudu chyběl objektivní prvek, který by podpořil tvrzení, že stěžovatelova duševní porucha představovala pro dítě hrozbu. Pro Soud navíc nebylo zřejmé ani to, jaký důkaz by stěžovatel měl předložit, aby prokázal, že nepředstavuje pro svou dceru nebezpečí (viz *mutatis mutandis,* Kocherov a Sergeyeva proti Rusku, č. 16899/13, rozsudek ze dne 29. března 2016, § 111). Duševní stav stěžovatele nakonec nebyl zjištěn v rozhodné době ani aktuálním lékařským posudkem, což podle Soudu podstatně omezovalo skutečné posouzení jeho schopností pečovat o dceru a jeho zranitelnosti duševního stavu.

Nebylo také patrné, jak vnitrostátní soudy stanovily nebo posoudily nejlepší zájem dítěte. Z rozhodnutí nebylo zřejmé, zda vnitrostátní soudy zvážily dopady rozhodnutí na stěžovatelovu dceru s ohledem na potenciální úzkost, která jí hrozila v případě uskutečnění styku s otcem pouze za přítomnosti obou rodičů, kteří v té době měli konfliktní vztah. Vnitrostátní soudy ani neuvedly, v čem spatřovaly výhody těchto schůzek. Soudy navíc neuvažovaly o alternativních prostředcích, jako například uskutečnění schůzek za účasti orgánu sociálněprávní ochrany dětí, jehož hlavní úlohou je usnadnit styk. Vnitrostátní soudy navíc dostatečně nepřezkoumaly tvrzení, že se stěžovatel měl údajně chovat agresivně vůči své dceři, a to i přesto, že vnitrostátní právo plně zakazovalo ponižující chování k dětem i jejich fyzické trestání (D. M. D. proti Rumunsku, č. 23022/13, rozsudek ze dne 3. října 2017, § 21). Vnitrostátní soudy sice v tomto ohledu vyslechly dítě, avšak bez přítomnosti jakéhokoliv odborného pracovníka. Nadto nebylo zřejmé, do jaké míry bylo vzato v potaz tvrzení dítěte o negativním chování stěžovatele.

Soud poznamenal, že vnitrostátní soudy sice jednaly urychleně – řízení trvalo tři a půl měsíce –, nicméně rychlost řízení by neměla být na úkor posouzení všech relevantních důkazů.

Z

Soud vzhledem k výše uvedenému dospěl k závěru, že rozhodovací proces nebyl veden takovým způsobem, aby byl objektivně posouzen zdravotní stav stěžovatele a aby byly zváženy všechny protichůdné názory a zájmy. Řízení nebylo doprovázeno zárukami přiměřenými závažnosti zásahu do práv stěžovatele ani závažnosti dotčených zájmů. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 8 ÚMLUVY

Stěžovatel ve smyslu článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy také namítal, že při stanovení stykových práv s jeho dcerou byl diskriminován na základě svého zdravotního stavu, zejména s ohledem na svou duševní nemoc.

a) K přijatelnosti

Soud úvodem připomněl, že článek 14 Úmluvy doplňuje ostatní její hmotněprávní ustanovení. I když článek 14 Úmluvy nepředpokládá porušení jiných ustanovení Úmluvy, uvedené ustanovení nemůže být podle Soudu použito, pokud skutkové okolnosti nespadají do rámce některého z jiných ustanovení Úmluvy. V tomto ohledu se tak zákaz diskriminace zakotvený v tomto článku rozšiřuje nad rámec užívání práv a svobod a použije se i na ta dodatečná práva, která spadají do obecného rámce kteréhokoliv článku Úmluvy (Molla Sali proti Řecku, č. 20452/14, rozsudek velkého senátu ze dne 19 prosince 2018, § 123). Jelikož Soud dospěl k závěru, že vnitrostátními rozhodnutími omezujícími styk stěžovatele s dcerou došlo k zásahu do jeho práva na respektování rodinného života, článek 14 ve spojení s článkem 8 je v projednávaném případě použitelný.

b) K odůvodněnosti

Soud nejprve připomněl svou dosavadní judikaturu, dle které odlišné zacházení ve smyslu článku 14 Úmluvy musí existovat ve stejných nebo podobných situacích. Článek 14 Úmluvy pokrývá také případy, ve kterých je s jednotlivcem zacházeno méně příznivě na základě postavení nebo chráněných charakteristik jiné osoby. Podle Soudu je odlišné zacházení diskriminační, pokud nesleduje legitimní cíl nebo pokud neexistuje rozumný

vztah přiměřenosti mezi použitými prostředky a cílem, který má být dosažen. Pokud stěžovatel prokázal odlišné zacházení, je na vládě, aby prokázala, že takové zacházení bylo odůvodněné (Molla Sali proti Řecku, cit. výše, § 133–137). Odlišné zacházení založené na zdravotním stavu jednotlivce je podle Soudu pokryto v rámci článku 14 Úmluvy pojmem ‚jiné postavení'. Soud dále uvedl, že duševní nemoc může být relevantním faktorem při hodnocení schopnosti rodičů pečovat o dítě. Pokud by však vnitrostátní soud při posuzování této způsobilosti spoléhal na duševní nemoc jako na rozhodující prvek a současně by tato nemoc neměla na tuto schopnost vliv, takové jednání by mohlo představovat diskriminaci (K. a T. proti Finsku, č. 25702/94, rozsudek velkého senátu ze dne 12. července 2001, § 167).

V projednávané věci sice duševní nemoc stěžovatele nebyla jediným aspektem, na kterém byla rozhodnutí založena, ale i tak se jednalo o aspekt přítomný ve všech fázích řízení s rozhodujícím vlivem na rozhodnutí o omezení kontaktu stěžovatele s dcerou. Se stěžovatelem tak z tohoto důvodu bylo zacházeno odlišně než s jinými rodiči ve srovnatelné situaci. Soud v tomto ohledu posuzoval, zda odlišné zacházení bylo odůvodněné, a konkrétně přihlédl k tomu, zda vnitrostátní orgány poskytly dostatečné důvody pro to, aby vzaly v úvahu duševní nemoc stěžovatele. Připomněl závěr z posouzení předmětné věci podle článku 8 Úmluvy, podle kterého duševní nemoc stěžovatele nebyla zhodnocena s ohledem na jeho aktuální situaci a na stěžovatele bylo nahlíženo jako na hrozbu pro jeho duševní nemoc, aniž byla zohledněna rodinná situace a konkrétní okolnosti případu. V tomto ohledu se případ lišil od věci S. S. proti Slovinsku (č. 40938/16, rozsudek ze dne 30. října 2018), kde stěžovatelka nebyla zbavena svých rodičovských práv na základě psychiatrické diagnózy, ale na základě následné neschopnosti postarat se o dítě, jež byla řádně podložena odbornými posudky.

Soud poukázal také na to, že vnitrostátní právní úprava (Rumunsko je smluvní stranou Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením) i mezinárodní standardy v této oblasti přiznávají osobám s duševními poruchami plné užívání jejich práv. Z mezinárodních standardů dále vyplývá, že osobám trpícím duševní nemocí stát zajistí náležitou pomoc při plnění jejich povinností v oblasti výchovy dětí. Děti by přitom neměly být odděleny od svých rodičů bez řádného soudního přezkumu.

Soud zastával v tomto případě názor, že stěžovatelova duševní nemoc nemohla sama o sobě odůvodnit odlišné zacházení ve srovnání s jinými rodiči, kteří se domáhají kontaktu se svým dítětem. Zejména v době, kdy byla přijímána rozhodnutí na vnitrostátní úrovni, stěžovatel pravidelně užíval léky a v předchozích dvou letech nedošlo k žádnému zhoršení jeho duševního stavu. Soud proto dospěl k závěru, že vnitrostátní soudy při omezování kontaktu stěžovatele s dítětem rozlišovaly na základě jeho duševního zdraví, aniž pro to měly relevantní a dostatečné důvody. Jednalo se tak o zjevnou diskriminaci, kterou měla vláda v rámci řízení odmítnout nebo odůvodnit. Vláda však nepředložila přesvědčivé důvody vedoucí k vyvrácení domněnky diskriminace stěžovatele na základě jeho duševního zdraví. V důsledku toho došlo k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

Soudkyně Mourou-Vikström a soudce Ravarani ve svém nesouhlasném stanovisku uvedli, že vzhledem k předloženým skutečnostem nedospěli k závěru o porušení zákazu diskriminace podle článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

Z

Rozsudek ze dne 25. února 2020 ve věci č. 68868/14 – *Y. I. proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že automatické zbavení rodičovské odpovědnosti stěžovatelky v důsledku její drogové závislosti bez zohlednění její individuální situace a bez posouzení vhodnosti mírnějších opatření, které by mohly lépe sledovat nejlepší zájem dětí, představovalo nepřiměřený zásah do jejího práva na respektování rodinného života chráněného článkem 8 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelka, matka tří dětí, byla v roce 2014 zbavena rodičovské odpovědnosti z důvodu drogové závislosti, zanedbání péče a skutečnosti, že byla nezaměstnaná. Nejstarší dítě bylo svěřeno do péče otce, dvě mladší děti byly umístěny do dětského domova. Stěžovatelka dvě mladší děti pravidelně navštěvovala. Během soudního řízení podstoupila odvykací léčbu a později si našla práci a měla stálý příjem. V době, kdy probíhalo řízení

o zbavení rodičovské odpovědnosti, byla shledána vinou z obchodování s drogami a odsouzena k výkonu trestu odnětí svobody v délce šesti let.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že automatické zbavení rodičovské odpovědnosti v důsledku užívání drog vedlo k porušení jejího práva na respektování rodinného života chráněného článkem 8 Úmluvy.

a) Obecné zásady

Soud úvodem zopakoval, že zájmy dítěte vyžadují zachování vztahů s jeho rodinou s výjimkou případů, kdy se rodina ukázala jako zvláště nevhodná, což může vést k poškození zdraví a vývoje dítěte (K. B. a ostatní proti Chorvatsku, č. 36216/13, rozsudek ze dne 14. března 2017, § 143). Přetržení rodinných vazeb znamená odříznutí dítěte od jeho kořenů, což může být provedeno výhradně za výjimečných okolností. V této souvislosti Soud zdůraznil zejména závazek státu přijmout opatření k zachování vazby mezi rodičem a dítětem, je-li to možné (Görgülü proti Německu, č. 74969/01, rozsudek ze dne 26. února 2004, § 48). Nejlepší zájmy dítěte mohou, v závislosti na jejich povaze a závažnosti, převážit nad zájmy rodičů (V. D. a ostatní proti Rusku, č. 72931/10, rozsudek ze dne 9. dubna 2019, § 114).

Státy sice mají široký prostor pro uvážení při rozhodování v opatrovnických věcech, nicméně od Soudu je vyžadována větší kontrola v případě jakýchkoliv dalších omezení, jako například omezení rodičovské odpovědnosti. Tato další omezení představují nebezpečí, že rodinné vztahy mezi rodiči a dítětem budou účinně narušeny (Haase proti Německu, č. 11057/02, rozsudek ze dne 8. dubna 2004, § 92).

Soud především přezkoumá, zda vnitrostátní orgány provedly hloubkovou analýzu rodinné situace a celé řady faktorů, zejména věcné, emoční, psychologické, materiální a lékařské povahy, a zda provedly vyvážené a přiměřené posouzení zájmů každé osoby, v neustálé snaze o určení nejlepšího řešení pro dítě (Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku, č. 41615/07, rozsudek velkého senátu ze dne 6. července 2010, § 139). V případech souvisejících s umístěním do ústavní péče musí Soud také určit, zda rozhodování jako celek bylo spravedlivé a poskytlo stěžovatelce potřebnou ochranu jejích zájmů chráněných článkem 8 (Strand Lobben a ostatní proti Norsku, č. 37283/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019, § 212).

b) Jejich použití na projednávaný případ

Úkolem Soudu bylo určit, zda bylo napadené opatření nezbytné. Zbavení rodičovské odpovědnosti vedlo ke zrušení vazby mezi stěžovatelkou a jejími dětmi a k zániku veškerých rodičovských práv, včetně práva na styk,

Z

přičemž k uvedenému může dojít pouze za výjimečných okolností odůvodněných nejlepším zájmem dítěte (M. D. a ostatní proti Maltě, č. 64791/10, rozsudek ze dne 17. července 2012, § 76). Soud shledal, že rozhodnutí byla založena na zanedbání rodičovských povinností v podobě neposkytnutí odpovídající péče a finanční podpory. Stěžovatelka dlouhodobě užívala drogy a nebyla zaměstnána. Vnitrostátní orgány dospěly k závěru, že ponechání dětí v její péči by vážně ohrozilo jejich zdraví a vývoj. Soud sice považoval uvedené důvody za relevantní, ne však za nedostatečné. K odebrání dětí došlo v době, kdy stěžovatelka byla pod vlivem omamných látek a bylo proti ní zahájeno trestní stíhání za obchodování s drogami. Soud měl tedy za to, že se tehdy nedokázala o děti postarat, to nicméně nepředstavovalo automaticky důvod pro zbavení rodičovské odpovědnosti. Předběžné opatření soudu mělo být dočasné povahy a být za účelem sloučení rodiny zrušeno, jakmile to okolnosti umožní (Strand Lobben a ostatní proti Norsku, cit. výše, § 208).

Rodina stěžovatelky nebyla před jejím zatčením monitorována ani jí nebyla poskytnuta žádná vhodná podpora, přičemž tyto skutečnosti soudy nezohlednily. Úkolem orgánů sociálně-právní ochrany dětí je přitom pomáhat osobám v nouzi a poskytnout jim poradenství za účelem překlenutí jejich problémů (Saviny proti Ukrajině, č. 39948/06, rozsudek ze dne 18. prosince 2008, § 57). U zranitelných osob musí orgány projevit zvláštní bdělost a snahu poskytnout jim zvýšenou ochranu (S. S. proti Slovinsku, č. 40938/16, rozsudek ze dne 30. října 2018, § 84). Vnitrostátní orgány dále neupřesnily, v čem spočívalo zanedbání rodičovských povinností a neposkytnutí odpovídající péče ze strany stěžovatelky. Rozpory ve výpovědích svědků ohledně užívání drog stěžovatelkou se soudy nezabývaly, a nebylo tak prokázáno, že stěžovatelka užívala drogy v přítomnosti dětí.

Důležitou skutečností také bylo, že se stěžovatelka pokoušela svoji závislost vyřešit. Vnitrostátní orgány však nepořídily žádný nestranný důkaz, například znalecký posudek, ohledně schopností stěžovatelky vystupovat

v roli rodiče a vypořádat se s drogovou závislostí. Důkazy předložené stěžovatelkou, že podstupuje odvykací léčbu, byly soudy odmítnuty jako nepodstatné z důvodu jejich pozdního předložení. Soud tento způsob odůvodnění považoval za překvapivý s ohledem na skutečnost, že drogová závislost byla hlavním důvodem zbavení rodičovské odpovědnosti. Vnitrostátní orgány opřely svá rozhodnutí také o to, že stěžovatelka nebyla zaměstnána. Soud zdůraznil, že finanční problémy nemohou být jediným důvodem ke zrušení vazby mezi rodičem a dítětem v případě absence jiných vážných důvodů (srov. Kocherov a Sergeyeva proti Rusku, č. 16899/13, rozsudek ze dne 29. března 2016, § 119). Navíc nebylo vysvětleno, jak nezaměstnanost stěžovatelky ovlivnila její schopnost pečovat o děti. Soud poukázal na zprávy o šetření v bydlišti stěžovatelky o zlepšení jejích podmínek k bydlení. Vnitrostátní orgány neposoudily, zda změny představovaly skutečný pokus o zlepšení situace ze strany stěžovatelky po odebrání dětí.

Vnitrostátní orgány měly navíc možnost zvolit alternativní řešení v podobě omezení rodičovské odpovědnosti. Soud považoval za překvapivé, že vnitrostátní orgány toto řešení nezvážily, zejména s ohledem na to, že stěžovatelka neměla v minulosti žádné problémy se zanedbáváním péče o děti a na tvrzené nedostatky nebyla upozorněna. Soud zároveň zdůraznil, že stěžovatelka opakovaně vyjadřovala o děti zájem. Provedené důkazy potvrdily, že před odebráním dětí o ně stěžovatelka pečovala a po jejich odebrání se zajímala o jejich životy a snažila se zachovat si s nimi kontakt. Děti byly na matku navázány. Vnitrostátní orgány neposoudily dopad odloučení dětí od blízkých osob, stěžovatelky a babičky projevující zájem vzít si děti do péče, přičemž přijaté opatření zrušilo možnost stěžovatelky na styk s dětmi. Nadto došlo k rozdělení sourozenců. Zatímco nejstarší dítě bylo svěřeno do péče otce, dvě mladší děti byly umístěny do ústavní péče (S. H. proti Itálii, č. 52557/14, rozsudek ze dne 13. října 2015, § 56).

Soud dospěl k závěru, že důvody ke zbavení rodičovské odpovědnosti a umístění mladších dětí do ústavní péče nebyly dostatečné, a to zejména s ohledem na existenci mírnějších prostředků, které se jevily jako nejvhodnější řešení s ohledem na nejlepší zájmy dětí. Přes prostor pro uvážení, který státům v této oblasti náleží, byl zásah do rodinného života stěžovatelky nepřiměřený, a proto došlo k porušení článku 8 Úmluvy.

Z

Promlčení

Rozsudek ze dne 13. února 2020 ve věci č. 25137/16 – *Sanofi Pasteur proti Francii*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že nedošlo k porušení práva stěžovatelky, která je výrobcem vakcíny, jejíž aplikace způsobila třetí osobě škodu na zdraví, na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy stanovením počátku běhu promlčecí lhůty nároku na náhradu uvedené škody k okamžiku ustálení této škody, avšak došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces tím, že nejvyšší soud podle článku 267 třetího pododstavce SFEU, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, ve světle judikatury Soudního dvora Evropské unie neodůvodnil, proč nevyhověl návrhu stěžovatelky na podání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce týkající se výkladu unijního práva.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelská společnost byla výrobcem vakcíny proti hepatitidě B, uvedené na trh před uplynutím lhůty pro provedení směrnice Rady 85/374/EHS ze dne 25. července 1985 o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky. Touto vakcínou byla v letech 1992–1994 povinně očkována X, jež tehdy studovala zdravotnickou školu. Již v roce 1993 jí byla diagnostikována roztroušená skleróza a později se přidala další onemocnění. X v roce 2002 podala žalobu na náhradu škody proti státu, na jejímž základě jí byla přiznána jednorázová částka 657 tis. eur a roční renta 11 tis. eur.

V roce 2005 podala X rovněž žalobu proti stěžovatelské společnosti, a to na náhradu škody způsobené dalším zhoršením jejího zdravotního stavu. Stěžovatelka jako výrobce vakcíny měla porušit povinnost zajistit bezpečnost výrobku stanovenou v občanském zákoníku vykládaném s ohledem na uvedenou unijní směrnici. Soudy prvního a druhého stupně žalobu připustily s tím, že desetiletá promlčecí lhůta začíná plynout až od ustálení

vzniklé škody, a v základu jí vyhověly s tím, že domněnku vadnosti vakcíny lze vyvrátit pouze vědeckým důkazem toho, že příčinou vzniku onemocnění není tato vakcína. Stěžovatelka podala dovolání k nejvyššímu soudu, v němž mimo jiné navrhovala podat Soudnímu dvoru Evropské unie žádost o rozhodnutí o předběžné otázce ohledně výkladu směrnice 85/374. Nejvyšší soud dovolání zamítl, přičemž mimo jiné uvedl, že s ohledem na výklad občanského zákoníku provedený nalézacími soudy není třeba položit předběžnou otázku. Následně soud prvního stupně určil výši škody a uložil stěžovatelce povinnost k její náhradě.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

Stěžovatelská společnost namítala zejména porušení svého práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a to ze tří důvodů: kvůli určení počátku běhu promlčecí lhůty nároku na náhradu škody, kvůli nedostatku odůvodnění, proč nebylo vyhověno jejímu návrhu na podání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce Soudnímu dvoru, a kvůli údajnému uložení povinnosti na základě dvojí nevyvratitelné domněnky. V případě prvního a třetího stížnostního důvodu odkazovala stěžovatelka rovněž na ochranu svého majetku, kterou zaručuje článek 1 Protokolu č. 1.

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 ÚMLUVY KVŮLI ZPŮSOBU URČENÍ POČÁTKU BĚHU PROMLČECÍ LHŮTY

Podle stěžovatelky určení počátku běhu promlčecí lhůty až okamžikem ustálení vzniklé škody představovalo porušení zásady právní jistoty a znamenalo nepromlčitelnost nároku, jelikož škodu na zdraví způsobenou onemocněním X nebylo možné ustálit. Soud se rozhodl tuto námitku posoudit výlučně pod úhlem práva na spravedlivý proces.

Soud připomněl, že zákonné propadné a promlčecí lhůty, jež představují legitimní omezení práva na soud, sledují více cílů: zajistit právní jistotu, ochránit potenciální žalované subjekty před opožděnými žalobami, jimž je obtížné čelit, a zabránit nespravedlnosti, pokud by soudy musely rozhodovat na základě důkazů o dávných událostech, které jsou neúplné nebo postrádají věrohodnost (Howald Moor a ostatní proti Švýcarsku, č. 52067/10 a 41072/11, rozsudek ze dne 11. března 2014, § 71–72). Zásada právní jistoty též patří mezi základní prvky právního státu (Řecko-katolická farnost Lupeni a ostatní proti Rumunsku, č. 76943/11, rozsudek velkého senátu ze dne 29. listopadu 2016, § 116). Soud ve věcech týkajících se náhrady škody způsobené zásahem do tělesné integrity rozhodl, že poškození mají mít právo obrátit se na soud, když jsou skutečně schopni vyčíslit vzniklou škodu, přičemž uplatnění námitky promlčení před vyčíslením škody může představovat porušení jejich práva na soud (Eşim proti Turecku, č. 59601/09, rozsudek ze dne 17. září 2013, § 25–26; Howald Moor a ostatní proti Švýcarsku, cit. výše, § 71–79).

V projednávané věci není X s ohledem na vyvíjející se onemocnění schopna v plném rozsahu vyčíslit způsobenou škodu, a tedy dosáhnout plného odškodnění od výrobce vakcíny. Střetávají se tu práva obou účastníků řízení zaručená Úmluvou: na jedné straně právo stěžovatelské společnosti na právní jistotu a na druhé straně právo X na soud. Za této situace svědčí státům značný prostor pro uvážení (MGN Limited proti Spojenému království, č. 39401/04, rozsudek ze dne 10. ledna 2013, § 142) a Soud se nevměšuje do způsobu, jakým státy nastolily mezi těmito právy rovnováhu. Pozitivní francouzské právo stanoví desetiletou promlčecí lhůtu, která podle nejvyššího soudu plyne od ustálení škody na zdraví. Přiznává tak větší váhu právu poškozených osob na úplnou náhradu škody. Ochrana tělesné integrity ostatně vyplývá z článků 3 a 8 Úmluvy. Potřeby poškozených se v případě vyvíjejícího se onemocnění mohou v čase zvyšovat. Nedojde-li vůbec k ustálení škody na zdraví, dochází k promlčení deset let po smrti poškozeného; o nepromlčitelnosti nároku proto nelze hovořit.

K porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy v důsledku stanovení počátku běhu promlčecí lhůty škody na zdraví k okamžiku ustálení této škody tedy nedošlo.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 ÚMLUVY NEODŮVODNĚNÍM ZAMÍTAVÉHO ROZHODNUTÍ O NÁVRHU NA PODÁNÍ PŘEDBĚŽNÉ OTÁZKY SOUDNÍMU DVORU

Stěžovatelka dále namítala, že nejvyšší soud zamítl bez odůvodnění její návrh na podání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce.

Soud s odkazem na věc Ullens de Schooten a Rezabek proti Belgii (č. 3989/07 a 38353/07, rozsudek ze dne 20. září 2011) připomněl povinnost soudu, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, v případě pochybností ohledně

výkladu unijního práva podat podle článku 267 třetího pododstavce SFEU žádost Soudnímu dvoru o rozhodnutí o předběžné otázce. Tato povinnost však není absolutní; jak rozhodl Soudní dvůr v rozsudku ze dne 6. října 1982, Cilfit a další (283/81, EU:C:1982:335, bod 21), vnitrostátním soudům přísluší posoudit, zda je podání takové žádosti pro jejich rozhodnutí nezbytné; nejsou povinny tak učinit, pokud shledají, že otázka, která vyvstala, není relevantní nebo že dotčené ustanovení unijního práva bylo již předmětem výkladu Soudního dvora anebo že jediné správné použití unijního práva je tak zřejmé, že nezůstává prostor pro jakoukoliv rozumnou pochybnost.

Úmluva nezaručuje právo na podání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, avšak čl. 6 odst. 1 vyžaduje, aby vnitrostátní soudy s ohledem na použitelné právo odůvodnily nepodání takové žádosti, a to tím spíše, jestliže použitelné právo připouští nepodání žádosti pouze výjimečně. Soud sice musí ověřit, zda byl tento požadavek splněn, ale nepřísluší mu se přitom zabývat nesprávnostmi, jichž se vnitrostátní soudy měly při výkladu či použití relevantního práva dopustit. Vnitrostátní soud, na který odkazuje článek 267 třetí pododstavec SFEU, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, musí nepodání žádosti odůvodnit ve světle výjimek stanovených v judikatuře Soudního dvora (Ullens de Schooten a Rezabek proti Belgii, cit. výše, § 56–57 a 60–62).

Soud ve své judikatuře dále upřesnil, že tyto zásady nebrání tomu, aby vyšší vnitrostátní soud odmítl návrh na podání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce se stručným odůvodněním, že taková otázka není významná nebo že návrh nemá šanci na úspěch, případně beztoho, aby se výslovně zabýval otázkou vznesenou v návrhu (Baydar proti Nizozemsku, č. 55385/14, rozsudek ze dne 24. dubna 2018, § 42, 46 a 48), nebo odmítne-li opravný prostředek pro nesplnění podmínek jeho přípustnosti (Astikos Kai Paratheristikos Oikodomikos Synetairismos Axiomatikon a ostatní proti Řecku, č. 29382/16 a 489/17, rozhodnutí ze dne 9. května 2017, § 47). V konkrétním případě mohou být důvody odmítnutí návrhu s ohledem na kritéria judikatury *Cilfit* seznatelné z odůvodnění zbytku rozhodnutí příslušného soudu (Krikorian proti Francii, č. 6459/07, rozhodnutí ze dne 26. listopadu 2013, § 97–99) nebo z nepřímých důvodů uvedených v rozhodnutí o zamítnutí návrhu (Repcevirág Szövetkezet proti Maďarsku, č. 70750/14, rozsudek ze dne 30. dubna 2019, § 57–58).

V projednávané věci navrhla stěžovatelská společnost v souladu s vnitrostátním právem položit přesné otázky. Její dovolání také nejvyšší soud formálně neodmítl, nýbrž věcně zamítl, aniž přitom odkázal na některé z kritérií judikatury *Cilfit*. Vláda sice naznačuje, že jím zvolená formulace ve skutečnosti znamená, že navržené otázky nebyly relevantní, avšak to z rozsudku nejvyššího soudu vyvodit nelze. Navíc ze spisu vyplývá, že před nejvyšším soudem byla řešena otázka, zda je namístě vyložit občanský zákoník s ohledem na směrnici, jež v té době nebyla provedena do francouzského práva, a že nejvyšší soud v roce 2003 rozhodl, že je třeba ke směrnici přihlédnout. V neposlední řadě se ukazuje, že v den, kdy zamítl dovolání stěžovatelky, podal nejvyšší soud žádost o rozhodnutí o předběžné otázce Soudnímu dvoru v podobné věci, v níž byla stěžovatelka také účastníkem řízení. S ohledem na význam věci pro stěžovatelskou společnost bylo zvláště důležité výslovně uvést důvody pro nevyhovění návrhu na položení předběžné otázky Soudnímu dvoru. Došlo tudíž k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Z

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 ÚMLUVY A ČLÁNKU 1 PROTOKOLU Č. 1 KVŮLI ÚDAJNÉMU ULOŽENÍ POVINNOSTI NA ZÁKLADĚ DVOJÍ NEVYVRATITELNÉ DOMNĚNKY

Stěžovatelka konečně tvrdila, že byla odsouzena k náhradě škody na základě dvojí domněnky příčinné souvislosti mezi očkováním a onemocněním X na straně jedné a vadností vakcíny na straně druhé, která byla *de facto* nevyvratitelná. Soud podotkl, že stížnostní námitka musí být vznesena alespoň v podstatě před příslušnými vnitrostátními soudy. Stěžovatelská společnost ve svém dovolání sice poukázala na problém důkazního břemene, avšak přitom ani neodkázala na čl. 6 odst. 1 Úmluvy nebo na článek 1 Protokolu č. 1, ani nevyvozovala důsledky pro své právo na spravedlivý proces nebo ochranu svého majetku. Soud proto tuto část stížnosti odmítl pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy.

Sportovní právo

Rozsudek ze dne 11. února 2020 ve věci č. 526/18 – *Platini proti Švýcarsku*

Senát třetí sekce jednomyslně rozhodl, že uložením zákazu působení ve fotbale po dobu čtyř let nedošlo k porušení práva stěžovatele na respektování soukromého života dle článku 8 Úmluvy. Námitku údajného porušení zákazu retroaktivity dle článku 7 Úmluvy Soud odmítl jako neslučitelnou s Úmluvou *ratione materiae*, neboť stěžovatel nebyl stíhán pro čin, který by byl svou povahou trestní. Četné námitky porušení spravedlivosti řízení před orgány FIFA a Rozhodčím soudem pro sport byly odmítnuty pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel je bývalý elitní fotbalista a kapitán francouzského národního týmu. Po skončení hráčské kariéry působil jako fotbalový funkcionář. V letech 2007 až 2016 byl předsedou Unie evropských fotbalových asociací (UEFA). V roce 2011 převzal 2 miliony švýcarských franků od tehdejšího předsedy Mezinárodní federace fotbalových asociací (FIFA) za údajné poradenské služby, aniž by o tom existoval jakýkoli účetní doklad. V prosinci 2015 uložila etická komise FIFA stěžovateli zákaz působení ve fotbale po dobu osmi let na mezinárodní i národní úrovni a pokutu 80 tisíc švýcarských franků, neboť popsaným jednáním měl porušit etický kodex FIFA. Přijetí podezřelé platby bylo označeno za střet zájmů a potenciální korupci. Odvolací komise FIFA mu v únoru 2016 zákaz činnosti zkrátila na 6 let. Stěžovatel se odvolal k Rozhodčímu soudu pro sport (CAS) v Lausanne, kde dosáhl dalšího zmírnění zákazu činnosti ve fotbale na čtyři roky a pokuty na 60 tisíc švýcarských franků. Stěžovatel neuspěl ani s opravným prostředkem proti rozhodčímu nálezu CAS podaným ke švýcarskému Federálnímu soudu. Po vyhlášení verdiktu se stěžovatel vzdal funkce předsedy UEFA.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K ODPOVĚDNOSTI ŽALOVANÉHO STÁTU VE SVĚTLE ÚMLUVY

CAS není rozhodčím soudem státu, ale nadace zřízené podle soukromého práva, a proto se Soud nejprve zabýval otázkou, zda může být žalovaný stát odpovědný za průběh řízení před tímto orgánem. Rozhodčím nálezům CAS propůjčuje švýcarský právní řád účinky konečného soudního rozhodnutí. Ve výjimečných případech připouští podání opravného prostředku k Federálnímu soudu, který má pravomoc rozhodčí nález přezkoumat a případně zrušit. Zamítnutím návrhu získává rozhodčí nález podle švýcarského práva účinky věci rozsouzené. Dle Soudu tak žalovaný stát ve světle Úmluvy odpovídá za řízení před CAS (Mutu a Pechstein proti Švýcarsku, č. 40575/10 a 67474/10, rozsudek ze dne 2. října 2018, § 65–67).

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ÚMLUVY

Stěžovatel vznesl řadu námitek, které se týkaly nespravedlivého průběhu řízení před etickou a odvolací komisí FIFA a před CAS. Soud konstatoval, že stěžovatel tyto námitky neuplatnil ani co do podstaty ve svém podání k Federálnímu soudu. Z tohoto důvodu je odmítl pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 7 ÚMLUVY

Stěžovatel dále namítal porušení zákazu retroaktivity, jelikož orgány FIFA jeho jednání neposuzovaly z pohledu znění etického kodexu platného v rozhodných letech 2007 až 2011, nýbrž ve znění z roku 2012. Soud zkoumal, zda se stěžovatel vůbec mohl dovolávat tohoto ustanovení. Pojem ‚trestu' v článku 7 Úmluvy má autonomní význam. Východiskem úvah o tom, zda je určitá sankce trestem ve smyslu tohoto ustanovení, je určení, zda byla uložena za spáchání trestného činu. Soud přitom dříve shledal, že propuštění ze zaměstnání z důvodu porušení profesních povinností není sankcí, která by měla trestněprávní povahu (Bayer proti Německu, č. 8453/04, rozsudek ze dne 16. července 2009, § 37: soudní vykonavatel; Oleksandr Volkov proti Ukrajině, č. 21722/11, rozsudek ze dne 9. ledna 2013, § 95: soudce; Sidabras a Džiautas proti Litvě, č. 55480/00 a 59330/00, rozhodnutí ze dne 1. července 2003: bývalí zaměstnanci KGB). V projednávané věci byl vrcholnému funkcionáři FIFA pro porušení etického kodexu organizace uložen několikaletý zákaz činnosti v oblasti fotbalu. Jde tedy o zvláštní opatření přijaté vůči členu relativně uzavřeného společenství osob se zvláštním postavením, které se řídí pravidly dané organizace. Dle Soudu nelze v této souvislosti hovořit o tom, že byl stěžovatel obviněn z trestného činu. Tuto námitku stěžovatele proto prohlásil za neslučitelnou *ratione materiae* s článkem 7 Úmluvy.

D. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel především na poli článku 8 Úmluvy tvrdil, že čtyřletý zákaz působení ve fotbale má nepřiměřeně tíživé dopady na výkon jeho profese. Ve svém podání k Federálnímu soudu sice na toto ustanovení výslovně

neodkazoval, ale namítal, že došlo k zásahu do jeho osobnostních práv a ekonomických svobod. Dle Soudu tak co do podstaty vznesl námitku porušení soukromého života, a proto lze mít za to, že vyčerpal všechny vnitrostátní prostředky nápravy.

a) K použitelnosti daného ustanovení

Soukromý život je široký pojem, který zahrnuje mj. právo na osobnostní rozvoj a právo zakládat a udržovat vztahy s jinými osobami a okolním světem (např. Evans proti Spojenému království, č. 6339 bude bez dalšího použitelný. Druhý přístup se zaměřuje na dopady takového opatření na soukromý život dotčeného jednotlivce. Těmi mohou být: a) citelné důsledky pro ‚okruh nejbližších', zejména zhoršení majetkových poměrů rodiny, b) ztráta příležitosti utvářet a rozvíjet vztahy s jinými nebo c) závažná újma na společenské nebo profesní pověsti. Tam, kde by přicházelo použití článku 8 v úvahu na základě druhého přístupu, je stěžejní posoudit závažnost těchto důsledků. Kritérium ‚podstatné újmy' je ostatně dle čl. 35 odst. 3 písm. b) Úmluvy jednou z podmínek přijatelnosti stížnosti. Závažnost důsledků z hlediska soukromého života lze posuzovat srovnáním života stěžovatele před a po přijetí sporného opatření. Je na stěžovateli, aby přesvědčil Soud o tom, že újma, která mu vznikla, dosáhla minimálního prahu závažnosti. Ten je nastaven poměrně vysoko, jelikož Soud vyžaduje, aby byly důsledky velmi závažné a ovlivnily soukromý život stěžovatele značným způsobem. Jinak bude stížnost prohlášena za neslučitelnou *ratione materiae* s ustanoveními Úmluvy.

Dle Soudu neměl důvod uložení zákazu žádnou souvislost se soukromím stěžovatele. Jinak je tomu ovšem, pokud jde o důsledky tohoto opatření. Soud uznal, že stěžovatel je osobou, jejíž celý profesní život je nerozlučně spojen s fotbalem, a proto se může oprávněně cítit citelně dotčen zákazem výkonu jakékoli fotbalové činnosti po dobu čtyř let. Dané opatření mělo jistě nepříznivé dopady na ‚okruh jeho nejbližších', neboť mu bylo v podstatě znemožněno vydělávat si na živobytí v tomto sportovním odvětví. V úvahu je třeba vzít také monopolní postavení FIFA. Zákaz činnosti má nadto nevyhnutelné dopady i na schopnost stěžovatele rozvíjet vztahy s dosavadními kolegy. Uložením sankce značně utrpěla i jeho pověst coby veřejně známé osobnosti. Ve světle těchto úvah měl Soud za to, že minimální práh závažnosti byl dosažen. Článek 8 je proto na projednávanou věc použitelný.

b) K odůvodněnosti zásahu

Soud v prvé řadě konstatoval, že k zásahu do práv stěžovatele došlo ze strany FIFA, soukromé organizace zřízené podle švýcarského práva. Případ proto nelze posuzovat z pohledu negativních, ale spíše pozitivních závazků státu. Článek 8 Úmluvy totiž kromě povinnosti zdržet se zasahování do soukromého života jednotlivců

Z

vyžaduje, aby stát zajistil jeho respektování ze strany jiných osob. Použitelné obecné zásady jsou nicméně podobné. V obou případech musí být nastolena spravedlivá rovnováha mezi veřejným zájmem a individuálními právy stěžovatele. Při jejím hledání požívají vnitrostátní orgány určitého prostoru pro uvážení. Zejména soudy musí předložit relevantní a dostatečné důvody pro svá rozhodnutí. Bez hledání spravedlivé rovnováhy mezi kolidujícími zájmy a bez náležitého odůvodnění soudních rozhodnutí bude sotva učiněno zadost požadavkům článku 8 Úmluvy.

Soud musel posoudit, zda byl stát povinen ochránit soukromý život stěžovatele před opatřením uloženým ze strany FIFA a potvrzeným, byť v mírnější podobě, CAS. Stěžejní otázkou bylo, zda měl stěžovatel k dispozici dostatečné institucionální a procesní záruky, tedy zda mohl své výhrady předložit soudům a zda jimi vydaná rozhodnutí byla náležitě odůvodněna ve světle relevantní judikatury Soudu.

Stěžovatel si dobrovolně zvolil kariéru v oblasti fotbalu, nejprve jako hráč, poté coby trenér a nakonec funkcionář sportovních organizací, které jsou soukromými osobami, a jako takové přímo nepodléhají Úmluvě. Jím zvolená profesní dráha mu nepochybně přinesla řadu výhod, současně jsou s ní ale spojena určitá omezení práv. Taková smluvní omezení jsou z pohledu Úmluvy přijatelná, pokud s nimi strany dobrovolně souhlasí. Stěžovatel přitom výslovně přijal jurisdikci CAS podpisem příslušné listiny.

Svůj spor s FIFA mohl stěžovatel předložit rozhodčímu soudu CAS, jehož nezávislost a nestrannost nezpochybňoval (srov. Mutu a Pechstein proti Švýcarsku, cit. výše, § 159). Příslušný senát složený ze tří rozhodců přezkoumal rozhodnutí orgánů FIFA, nařídil veřejné projednání věci a teprve poté vynesl rozhodčí nález. Výsledkem bylo zmírnění uloženého zákazu činnosti ze šesti na čtyři roky a snížení pokuty z 80 na 60 tisíc švýcarských franků. Ve svém nálezu čítajícím 63 stran se CAS pečlivě a podrobně vypořádal se všemi námitkami stěžovatele. Soud tak sdílel přesvědčení Federálního

soudu, že se CAS věcí náležitě zabýval, vyvažoval soupeřící zájmy a zohlednil specifika sportovní arbitráže. Délku zákazu považoval za přiměřenou zejména ve světle závažnosti chování stěžovatele. CAS přitom zdůraznil veřejný zájem na tom, aby byl vyslán jednoznačný signál, že protiprávní jednání tohoto druhu nelze tolerovat. V sázce byla poškozená pověst fotbalu a FIFA, kterou měla přísnost uložené sankce částečně napravit. CAS zohlednil také skutečnost, že skutek byl spáchán vysokým funkcionářem, který po jeho odhalení neprojevil sebemenší známky lítosti. Stěžovatel následně podal opravný prostředek k Federálnímu soudu, který se ztotožnil s postoji CAS. Stěžovatel tudíž nemůže tvrdit, že by neměl k dispozici dostatečné institucionální nebo procesní záruky k ochraně svých práv. Oba soudy se jeho námitkami pečlivě zabývaly a svá rozhodnutí opřely o náležité odůvodnění. Nadto ani skutková zjištění orgánů FIFA, na jejichž základě CAS a Federální soud rozhodovaly, nebyly podle Soudu svévolné nebo zjevně nerozumné. Za těchto okolností a s ohledem na široký prostor pro uvážení státu Soud prohlásil tuto námitku stěžovatele za zjevně neopodstatněnou.

Rozsudek ze dne 28. ledna 2020 ve věcech č. 30226/10 a 4 další – *Ali Riza a ostatní proti Turecku*

Senát druhé sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že rozhodčí komise Turecké fotbalové federace, která pravomocně rozhodovala ve sporech majetkové povahy týkajících se činnosti profesionálního fotbalisty a rozhodčího, nesplňovala požadavky článku 6 Úmluvy na nezávislý a objektivně nestranný soud.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

První stěžovatel byl profesionálním fotbalistou hrajícím za jeden z klubů turecké nejvyšší fotbalové ligy. V lednu 2008 klub kvůli neshodám opustil. K rozvázání smlouvy došlo o tři měsíce později. Stěžovatel i klub vůči sobě následně uplatňovali různé finanční nároky z titulu porušení smlouvy. Jelikož mezi nimi nedošlo k dohodě, obrátili se na komisi pro řešení sporů Turecké fotbalové federace (TFF). Ta rozhodla, že stěžovatel neoprávněně ukončil smlouvu, a uložila mu zaplatit klubu cca 155 tis. eur a zakázala mu po dobu čtyř měsíců podepsat profesionální smlouvu s jiným klubem. K odvolání stěžovatele se věcí zabývala rozhodčí komise TFF, která shledala, že nejen stěžovatel, ale i klub porušil smlouvu. Po započtení vzájemných nároků, které uznala, určila výši náhrady, kterou měl stěžovatel klubu zaplatit, na cca 61 tis. eur. Zákaz podpisu smlouvy komise zrušila.

Druhý, třetí a čtvrtý stěžovatelé byli amatérskými fotbalisty, proti kterým sekretariát TFF zahájil v dubnu 2008 před etickou komisí TFF disciplinární řízení pro podezření z ovlivňování zápasů. Etická komise stěžovatele shledala vinnými a uložila jim zákaz veškeré činnosti související s fotbalem po dobu jednoho roku. Stěžovatelé se odvolali k rozhodčí komisi TFF, která však rozhodnutí etické komise potvrdila.

Pátý stěžovatel byl pomezním rozhodčím, který byl nasazován do zápasů první a druhé fotbalové ligy. V červenci 2015 ústřední komise rozhodčích TFF upřesnila kritéria pro výkon funkce pomezního rozhodčího, dle nichž následně sestavila seznam pomezních rozhodčích, kteří budou mít od nové sezóny oprávnění působit v nejvyšších dvou ligách. Stěžovatel mezi nimi již nefiguroval a byl komisí zařazen na seznam oblastních rozhodčích. Stěžovatel toto rozhodnutí napadl u rozhodčí komise TFF, která nicméně rozhodnutí ústřední komise rozhodčích potvrdila.

Ve všech případech byla rozhodnutí rozhodčí komise konečná a nebylo možné je nechat přezkoumat soudem.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali, že řízení před rozhodčí komisí TFF nevyhovělo požadavkům nestrannosti a nezávislosti zakotveným v čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

a) K použitelnosti článku 6 Úmluvy

Druhý, třetí a čtvrtý stěžovatel tvrdili, že v jejich případě bylo řízení před rozhodčí komisí trestním řízením ve smyslu článku 6 Úmluvy. Soud s odkazem na kritéria vytýčená ve věci Engel a ostatní proti Nizozemsku (č. 5100/71 a další, rozsudek pléna ze dne 8. června 1976, § 82) uvedl, že řízení nebylo dle vnitrostátního práva trestním řízením, účelem zavedení předmětného disciplinárního deliktu bylo bojovat proti nesportovnímu jednání a maximálním trestem, který stěžovatelům mohl být uložen, byl zákaz činnosti na dobu tří let.

Jednotlivé i kumulativní posouzení těchto skutečností vede dle Soudu k závěru, že řízení nebylo trestním řízením v autonomním smyslu, jenž tomuto pojmu dává článek 6 Úmluvy.

Dle Soudu se na řízení těchto tří stěžovatelů nevztahovala ani občanskoprávní složka článku 6 Úmluvy. Stěžovatelé byli amatérští fotbalisté, a proto se zákaz činnosti netýkal práva vykonávat povolání. Byť stěžovatelé tvrdili, že navzdory pravidlům TFF, která neumožňují, aby amatérští fotbalisté dostávali odměnu, je běžnou praxí, že i amatérští fotbalisté pobírají od svých klubů plat, nepředložili Soudu žádný dokument osvědčující, že skutečně plat pobírali. Zákaz činnosti tedy pro stěžovatele neměl majetkové dopady.

Soud proto odmítl stížnost druhého, třetího a čtvrtého stěžovatele pro neslučitelnost *ratione materiae* s ustanoveními Úmluvy.

Situace byla nicméně dle Soudu jiná u prvního a pátého stěžovatele. Řízení ve věci prvního stěžovatele mělo majetkový rozměr a vyvěralo ze smluvního vztahu dvou soukromých osob. Rozhodnutí ve věci pátého stěžovatele mělo vliv na jeho kariéru a znamenalo pro něj i pokles příjmů. Na tato dvě řízení se proto vztahovala občanskoprávní složka článku 6 Úmluvy.

b) K odůvodněnosti stížností prvního a pátého stěžovatele

Soud při své analýze merita projednávané věci postupoval obdobně jako ve věci Mutu a Pechstein proti Švýcarsku (č. 40575/10 and 67474/10, rozsudek ze dne 2. října 2018) a zabýval se postupně otázkou, zda bylo řízení před rozhodčí komisí TFF případem dobrovolné či povinné arbitráže a zda lze rozhodčí komisi považovat za nezávislý a nestranný soud, jak to vyžaduje čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Obecné zásady použitelné na posouzení uvedených otázek byly shrnuty v citované věci, a to po řadě v § 92–96 a 138–144.

1. K povaze řízení před rozhodčí komisí

V projednávané věci byly k rozhodování sporů, které stěžovatelé vedli, na základě zákona o TFF a turecké ústavy příslušné jen sportovní orgány. Stěžovatelé neměli možnost volby a nemohli se obrátit na soud, a to ani za účelem přezkumu vydaného rozhodčího nálezu. Šlo tedy o případy povinné arbitráže, což účastníci řízení nezpochybňovali. Zvláštní povaha sporů v oblasti fotbalu dle Soudu nemůže stěžovatele zbavit záruk spravedlivého procesu zakotvených v článku 6 Úmluvy, a tyto záruky tudíž měla rozhodčí komise splňovat.

Z

2. K nestrannosti a nezávislosti rozhodčí komise

Podle mínění Soudu byla rozhodčí komise soudem zřízeným zákonem ve smyslu článku 6 Úmluvy, jelikož ústava, zákon o TFF a vnitřní předpisy TFF jasně stanovily, že příslušné spory bude rozhodovat tato komise, a dostatečně podrobně upravovaly její složení, požadavky na kvalifikaci jejích členů, délku jejich mandátu i pravidla řízení před ní. Stěžovatelé soustředili svoje námitky na problematiku nezávislosti a objektivní nestrannosti členů rozhodčí komise. Soud se rozhodl tyto aspekty kvůli jejich provázanosti posoudit společně a přezkoumat postupně různé rysy statusu rozhodčí komise.

Soud předně konstatoval, že uvážení představenstva TFF při jmenování členů rozhodčí komise omezovaly jen stanovené kvalifikační předpoklady pro výkon funkce rozhodce. To dle Soudu samo o sobě nezávislost a nestrannost komise neohrožuje za předpokladu, že po svém jmenování nebudou rozhodci vystaveni žádnému nátlaku, nebudou dostávat žádné pokyny a budou vykonávat své funkce zcela nezávisle. Stěžovatelé na přítomnost nátlaku nebo pokynů při projednávání jejich případů nepoukazovali a nic takového neodhaloval ani spisový materiál. Zbylo proto posoudit, zda rozhodci vykonávali své funkce s požadovanou mírou nezávislosti.

Soud konstatoval, že v představenstvu TFF tvoří většinu funkcionáři klubů a jen menšinu bývalí hráči a rozhodčí. Rozhodčí komise je pak výlučně složena z laiků s právnickým vzděláním s nejméně pětiletou praxí; ve výsledku to jsou nejčastěji advokáti nebo akademici specializovaní na sportovní právo, což samo o sobě nepředstavuje problém.

Rozhodci však nepožívají imunity a za výkon funkce mohou čelit žalobě. Nejsou ani vázáni žádnými profesními pravidly a neskládají při jmenování ani později žádný slib. Délka jejich mandátu je úzce svázána s mandátem představenstva: rozhodce sice nemůže být odvolán, ale výkon jeho funkce končí s uplynutím mandátu představenstva, které ho jmenovalo. Toto spojení s výkonnou složkou TFF dle Soudu zpochybňuje nezávislost a nestrannost rozhodčí komise.

Naproti tomu skutečnost, že je výše odměny a nákladů rozhodců určována představenstvem, sama o sobě neznamená, že rozhodčí komise není nestranná a nezávislá.

Soud dále podotkl, že chybí pravidla pro vyloučení rozhodců z rozhodování v konkrétní věci. Účastník řízení sice může namítat podjatost, rozhodce však není povinen uvést skutečnosti, které by mohly jeho nestrannost a nezávislost ovlivnit, a neexistují žádná pravidla pro rozhodování o případné námitce podjatosti.

Dle Soudu tedy existuje řada silných organizačních a strukturálních spojení mezi představenstvem a rozhodčí komisí, která svědčí o citelném vlivu, který představenstvo na fungování komise má. Aniž toto spojení vytváří hierarchický vztah, ukazuje, jak významný vliv má představenstvo na fungování rozhodčí komise.

Soud dále posoudil, zda byla rozhodčí komise tvořena členy, které nelze považovat za nezávislé a objektivně či subjektivně nestranné vůči profesním organizacím, které byly nevyhnutelně účastníky takových řízení, jaká stěžovatelé vedli. Skutečnost, že hráči a rozhodčí nemají v představenstvu stejnou míru zastoupení jako kluby, může být považována za okolnost, která kluby v řízení před komisí týkajících se sporů vyvěrajících ze smluv mezi kluby a hráči či sporů týkajících se organizačních záležitostí zvýhodňuje. Ačkoli zájmy klubů nemusí být vždy totožné, výsledek sporu mezi klubem a hráčem může mít vliv na výsledek budoucích obdobných sporů a rozhodnutí ve prospěch jednoho hráče může posloužit jako precedens pro spory jiných hráčů s jejich kluby.

Soud proto dospěl k závěru, že z důvodu výše popsaných strukturálních nedostatků rozhodčí komise vyvěrajících z rozsáhlých pravomocí představenstva TFF ohledně fungování komise měli stěžovatelé legitimní důvod pochybovat, že při nedostatku odpovídajících záruk proti vnějšímu tlaku, zejména ze strany představenstva, budou rozhodci přistupovat k jejich věci s nezbytnou nezávislostí a nestranností. Došlo proto k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

B. K POUŽITÍ ČLÁNKU 46 ÚMLUVY

Soud konstatoval, že projednávaná věc odhaluje systémový problém v rozhodování fotbalových sporů v Turecku. Řádný výkon rozsudku proto vyžaduje přijetí řady obecných opatření přinášejících reformu rozhodování sporů orgány TFF tak, aby rozhodčí komise byla strukturálně a funkčně oddělena od představenstva TFF a požívala dostatečně nezávislého postavení, které odpovídá jejím pravomocím.

Z

III. ODDĚLENÉ STANOVISKO

Soudce Bošnjak v souhlasné části svého odděleného stanoviska vyjádřil názor, že rozhodčí komise nesplňuje požadavky nestrannosti a nezávislosti toliko ze dvou důvodů: kvůli absenci imunity rozhodců a svázáním funkčního období rozhodce s funkčním obdobím představenstva TFF. Dle soudce však složení představenstva, kde jsou početnější funkcionáři klubů, nezavdává pochybnosti, že by rozhodčí komise měla být nakloněna rozhodovat spíše ve prospěch klubů.

V nesouhlasné části odděleného stanoviska soudce uvedl, že byť není možné určit, jak by rozhodčí komise rozhodla, pokud by existovaly náležité záruky její nezávislosti, Soud měl stěžovatelům přiznat určitou náhradu majetkové škody, a to na základě doktríny ‚ztráty skutečných příležitostí', jak učinil zejména ve věcech Produkcija Plus storitveno podjetje d. o. o. proti Slovinsku (č. 47072/15, rozsudek ze dne 23. října 2018, § 66 a 67), Pélissier a Sassi proti Francii (č. 25444/94, rozsudek velkého senátu ze dne 25. března 1999, § 80) či Miessen proti Belgii (č. 31517/12, rozsudek ze dne 18. října 2016, § 78).

Výslech svědků

Rozsudek ze dne 28. ledna 2020 ve věcech č. 10355/09 a pěti dalších – *Lobarev a ostatní proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že trestní řízení proti stěžovatelům, ve kterých byly před soudem čteny výpovědi svědků z přípravného řízení z důvodu jejich nedosažitelnosti, jelikož se skrývali a vyhýbali spravedlnosti, byla jako celek spravedlivá, a proto nedošlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelé byli v letech 2008 až 2014 obviněni v nesouvisejících trestních řízeních z trestných činů týkajících se drog a podvodu a odsouzeni k nepodmíněným trestům odnětí svobody. Svědci obžaloby, kteří byli podezřelí nebo obvinění v jiných trestních řízeních, se nedostavili k soudu a jejich výpovědi učiněné v přípravném řízení byly na hlavních líčeních přečteny, což právní úprava za výjimečných okolností, jako je nedosažitelnost svědka, připouštěla. V případě některých stěžovatelů soudy v rozsudcích pouze odkázaly na příslušné ustanovení trestního řádu. Ze spisů však plyne, že informace o zařazení svědka na seznam hledaných osob, případně hledání svědka policií, soudy získaly od policisty a vyšetřovatele. V případě jiného stěžovatele bylo v rozsudku uvedeno, že svědek se skrývá, a z odvolání stěžovatele je patrné, že tuto informaci podala federální bezpečnostní služba. V rozsudcích týkajících se ostatních stěžovatelů jsou přímo uvedeny důvody pro nepřítomnost svědků, kterými byly rozhodnutí vyšetřovatele a jiného soudu zařadit svědka na seznam hledaných osob a informace, že svědek je na seznamu hledaných osob s tím, že jiný soud vedl trestní řízení proti svědkovi a z důvodu vyhýbání se spravedlnosti ho zařadil na seznam hledaných osob a řízení přerušil. Jeden ze stěžovatelů podpořil podání oficiální žádosti státního zástupce na jiný soud s dotazem na místo pobytu svědka a o odpovědi na žádost byl zpraven. Odsouzení všech stěžovatelů bylo založeno na množství jiných důkazů. Soudy výpovědi nepřítomných svědků analyzovaly, porovnaly je s jinými důkazy a označily za konzistentní.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODST. 1 A 3 PÍSM. D) ÚMLUVY

Stěžovatelé namítali porušení práva na spravedlivý proces, jelikož nemohli vyslechnout svědky obžaloby, jejichž výpovědi pořízené v rámci přípravného řízení přispěly k jejich odsouzení stěžovatelů.

a) Obecné zásady vyplývající z judikatury Soudu

Soud zopakoval, že záruky v čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy jsou specifickými aspekty práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, které je třeba vzít rovněž na zřetel. Hlavním úkolem Soudu na poli čl. 6 odst. 1 je zhodnotit celkovou spravedlivost trestního řízení (Taxquet proti Belgii, č. 926/05, rozsudek velkého senátu ze dne 16. listopadu 2010, § 84).

Při posouzení, zda bylo řízení jako celek v případech, kdy je jako důkaz připuštěna výpověď svědka učiněná v přípravné fázi řízení a tento následně nebyl přítomen a vyslechnut před soudem, spravedlivé, Soud postupuje podle třístupňového testu stanoveného ve věcech Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království (č. 26766/05 a 22228/06, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2011, § 152) a Schatschaschwili proti Německu (č. 9154/10, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2015, § 118). Soud musí určit: a) zda existoval závažný důvod pro nepřítomnost svědka, a tedy i pro připuštění výpovědi tohoto nepřítomného svědka jako důkazu, b) zda byla výpověď nepřítomného svědka výlučným nebo rozhodujícím základem pro odsouzení obžalovaného nebo měla značný význam a její připuštění mohlo znevýhodnit obhajobu a c) zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, včetně silných procesních záruk, které kompenzovaly obtíže způsobené obhajobě v důsledku přijetí takové výpovědi a zajistily, aby řízení jako celek bylo spravedlivé.

Pokud jde o první krok testu, vnitrostátní soud musí mít závažné skutkové nebo právní důvody, proč nebylo možné zajistit přítomnost svědka u hlavního líčení. Nedostaví-li se svědek z důvodu jeho nedosažitelnosti, soud musí učinit vše, co od něj lze přiměřeně požadovat, k zajištění jeho přítomnosti u hlavního líčení, včetně toho, že musí svědka aktivně hledat s pomocí

vnitrostátních orgánů i policie. Z uvedeného vyplývá, že soudy budou pečlivě zkoumat důvody, pro které se svědek nemůže dostavit k hlavnímu líčení, a vždy přitom zohlední jeho konkrétní situaci (Schatschaschwili proti Německu, cit. výše, § 120–121).

Pokud jde o důvody nedostupnosti svědka, Soud rozlišil mezi svědky, které nelze nalézt, a svědky, kteří se vyhýbají spravedlnosti. U svědka, kterého nelze najít, Soud vyžaduje, aby soud vynaložil veškeré rozumné úsilí k zajištění jeho přítomnost u hlavního líčení. K tomu mají vnitrostátní soudy k dispozici širokou škálu nástrojů. Mohou se dotázat příbuzných a známých (Klimentyev proti Rusku, č. 46503/99, rozsudek ze dne 16. listopadu 2006, § 30 a 125), využít policejní pátrání včetně mezinárodní právní pomoci (Lučić proti Chorvatsku, č. 5699/11, rozsudek ze dne 27. února 2014, § 80), vyhledávat ve vězeňských registrech a národních databázích a databázích Interpolu (Tseber proti České republice, č. 46203/08, rozsudek ze dne 22. listopadu 2012, § 50) anebo využít občanských rejstříků a rejstříků městských rad (Sică proti Rumunsku, č. 12036/05, rozsudek ze dne 9. července 2013, § 25 a 63). Soudu nepřísluší stanovit seznam konkrétních opatření, která musejí vnitrostátní soudy přijmout, aby učinily vše, co od nich lze přiměřeně požadovat, k zajištění přítomnosti svědka, kterého nakonec považovaly za nedosažitelného (Schatschaschwili proti Německu, cit. výše, § 121).

Jiná situace je u svědka, který se skrývá a vyhýbá spravedlnosti. Vnitrostátní soudy čelí situaci, kdy prakticky nemají prostředky k nalezení svědka, a bylo by nadměrně formalistické nutit je vyvíjet další úsilí nad rámec pátrání po osobách vyhýbajících se spravedlnosti. Za těchto okolností se nalézací soud musí předtím, než dospěje k závěru, že je dán závažný důvod pro nepřítomnost svědka, ujistit o tom, že se svědek vyhýbá spravedlnosti a že obžalovaný je o tom informován tak, aby měl možnost se k přijatým opatřením vyjádřit.

b) Jejich použití na projednávané věci

Pokud jde o první krok testu, vnitrostátní soudy uvedly jako důvod pro připuštění výpovědí nepřítomných svědků z přípravného řízení zejména to, že se skrývají a že jsou někteří z nich na seznamu hledaných osob. Soudy se opřely o informace od příslušných orgánů, jakými byli státní zástupce, vyšetřovatel, policista, federální bezpečností služba nebo jiný soud. Stěžovatelé byli informováni o nepřítomnosti svědků a důvodech jejich nepřítomnosti a současně nic nenaznačuje, že by byli zbaveni možnosti vyjádřit se k uvedeným důvodům a přijatým opatřením. Naopak, jeden ze stěžovatelů se připojil k oficiální žádosti státního zástupce o potvrzení informace o uvedení svědka na seznamu hledaných osob a před odvolacím soudem zpochybnil oficiální informaci o uprchlém svědkovi. Někteří stěžovatelé před Soudem namítali, že bylo možné svědky nalézt,

Z

nicméně Soud konstatoval, že tyto námitky měly být vzneseny ve vnitrostátním řízení, což stěžovatelé neučinili. Pouze u dvou stěžovatelů byly v rozsudcích výslovně uvedeny zvláštní důvody pro nepřítomnost svědků a zdroje informací, v ostatních případech bylo možné podrobnosti zjistit z jiných dokumentů. Je nicméně zjevné, že soudy ve všech případech provedly pečlivou kontrolu a dospěly k závěru, že byly dány závažné důvody pro nepřítomnost svědků. Soud nemá důvod s jejich zjištěními nesouhlasit.

K druhému kroku testu Soud uvedl, že výpovědi svědků z přípravného řízení nebyly jedinými ani rozhodujícími důkazy, třebaže měly značnou váhu. Odsouzení stěžovatelů byla založena na množství důkazů, vedle výpovědí nepřítomných svědků se jednalo o výpovědi stěžovatelů a svědků obhajoby i obžaloby, věcné a listinné důkazy, nahrávky, zprávy z forenzního vyšetřování a video nahrávky. Způsob, jakým vnitrostátní soudy vyložily výpovědi nepřítomných svědků, nepředurčil ani skutkový stav, ani odsouzení stěžovatelů (Zadumov proti Rusku, č. 2257/12, rozsudek ze dne 12. prosince 2017, § 59, 61 a 74).

Ke třetímu kroku testu Soud uvedl, že obhajoba mohla účinně předložit věc vnitrostátním soudům, napadnout předložené důkazy, včetně výpovědí nepřítomných svědků z přípravného řízení, zpochybnit výpovědi svědků obžaloby, předložit svoji verzi událostí a poukázat na nekonzistentnost jiných důkazů. Ve všech případech soudy přezkoumaly váhu a konzistentnost svědectví nepřítomných svědků a porovnaly je s jinými důkazy. Soudy přezkoumaly verze událostí předložených obhajobou, ověřily je a následně je z rozumných důvodů odmítly. Obhajoba měla možnost nechat předvést svědky a vyslechnout je.

Ve světle výše uvedeného Soud dospěl k závěru, že trestní řízení byla z hlediska řízení jako celku spravedlivá. K porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy tedy nedošlo.

Hate speech

Rozsudek ze dne 14. ledna 2020 ve věci č. 41288/15 – *Beizaras a Levickas proti Litvě*

Senát druhé sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že došlo k porušení zákazu diskriminace dle článku 14 ve spojení s právem na respektování osobního života dle článku 8 Úmluvy, když vnitrostátní orgány kvůli sexuální orientaci stěžovatelů odmítly zahájit vyšetřování nenávistných komentářů na internetu směřujících proti sexuálním menšinám a stěžovatelům po zveřejnění jejich společné fotky. Soud rovněž zjistil porušení článku 13 Úmluvy, neboť stěžovatelé neměli kvůli předsudečnému přístupu vnitrostátních orgánů k dispozici účinný prostředek nápravy v rámci trestního práva.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelé jsou muži tvořící pár. Jeden z nich umístil na Facebook snímek jejich polibku, který vyvolal nenávistné a výhružné komentáře včetně hrozeb fyzickou újmou a usmrcením. Část z nich se týkala sexuálních menšin obecně, část směřovala proti stěžovatelům. Stěžovatelé se obrátili na nevládní organizaci hájící LGBT osoby, jejímiž byli členy, která dala podnět státnímu zastupitelství k zahájení trestního vyšetřování, jelikož komentáře podněcovaly k nenávisti a násilí na lidech totožné sexuální orientace. Státní zástupce však k vyšetřování neshledal důvod, neboť jednání komentujících osob nebyla svou povahou systematická a v obdobných případech nepovažoval nejvyšší soud taková jednání za trestná. Vnitrostátní soudy jeho závěr potvrdily. Dle nich bylo chování stěžovatelů výstřední, fotografie byla navíc veřejně dostupná, stěžovatelé tak chtěli úmyslně provokovat a vyvolat negativní komentáře. Jelikož nebyly naplněny všechny znaky trestného činu, vyšetřování by bylo pouze ztrátou času a prostředků. Nadto podle jejich názoru trestní řízení představuje prostředek *ultima ratio*.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 14 VE SPOJENÍ S ČLÁNKEM 8 ÚMLUVY

Stěžovatelé tvrdili, že důvodem neochoty vnitrostátních orgánů zahájit vyšetřování bylo ve skutečnosti jejich postavení osob totožné sexuální orientace, kvůli čemuž byl porušen zákaz diskriminace.

a) K přijatelnosti

Soud se nejprve zabýval argumentací vlády, že podání na vnitrostátní úrovni činila nevládní organizace, nikoli samotní stěžovatelé. Poznamenal, že způsobilost organizace hájit zájmy stěžovatelů nebyla na vnitrostátní úrovni nikdy zpochybněna. Rovněž shledal, že dle vnitrostátního práva se mohl kdokoli v případě podezření ze spáchání trestného činu obrátit na orgány činné v trestním řízení, které mají povinnost se podezřením zabývat (Česnulevičius proti Litvě, č. 13462/06, rozsudek 10. ledna 2012, § 49). Vláda neprokázala, že by tak nemohly činit organizace zastupující a hájící zájmy svých členů. Státní zastupitelství se v projednávané věci mělo podáním zabývat tím spíše, že bylo kvůli projevům nenávisti učiněno organizací hájící LGBT osoby, resp. bez ohledu na osobu oznamovatele. Současně metodika samotného státního zastupitelství vyžadovala, aby šetření nenávistných projevů nebylo pouze formální. Státní zástupci se navíc mají zabývat i anonymními podáními. Konečně vedení vyšetřování na základě podnětu učiněného nevládní organizací potvrzovala i vnitrostátní praxe.

Za nepodstatnou považoval Soud otázku, zda se organizace snažila vést strategickou litigaci. Nepřisvědčil vládě, že by byla u vnitrostátních orgánů podána *actio popularis*, neboť organizace reagovala na konkrétní okolnosti dotýkající se dvou jejích členů, což podporovaly i důkazy předložené vnitrostátním orgánům (Centre for Legal Resources ve prospěch Valentina Câmpeana proti Rumunsku, č. 47848/08, rozsudek velkého senátu ze dne 17. července 2014, § 110). Dle Soudu je pořádku, aby organizace, jejíž členové se stali obětí diskriminace, hájila jejich zájmy pro účely trestního řízení. Nadto hájení partikulárních zájmů prostřednictvím sdružení osob představuje v soudobé společnosti někdy i jediný dostupný efektivní prostředek. Procesní způsobilost organizací sdružujících osoby je přitom uznávána ve většině evropských zemí (Gorraiz Lizarraga a ostatní proti Španělsku, č. 62543/00, rozsudek ze dne 27. dubna 2004, § 37 až 39; Centre for Legal Resources ve prospěch Valentina Câmpeana proti Rumunsku, cit. výše, § 101, 103 a 112). Opačný přístup by znamenal, že ochrana poskytovaná Úmluvou by byla neefektivní a iluzorní. Soud zohlednil i obavu stěžovatelů z možné odplaty, pokud by trestní řízení iniciovali oni, jakož i skutečnost, že samotnou stížnost k Soudu podali již sami stěžovatelé.

Námitku vlády založenou na nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy proto Soud zamítl.

b) K odůvodněnosti

1. *Obecné zásady*

Soud zdůraznil, že se demokratická společnost vyznačuje pluralismem, tolerancí a otevřeností. Byť individuální zájmy musí občas ustoupit zájmům skupinovým, demokracie neznamená, že vůle většiny musí vždy nutně převážit. Je třeba dosáhnout rovnováhy zajišťující férové zacházení s menšinami a bránící zneužívání dominantní pozice (Chassagnou a ostatní proti Francii, č. 25088/94 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 29. dubna 1999, § 112; S. A. S. proti Francii, č. 43835/11, rozsudek velkého senátu ze dne 1. července 2014, § 128). Pluralismus a demokracie jsou založeny na uznání a respektu k rozmanitosti. Harmonické působení osob a skupin s odlišnými názory jsou následně základem pro dosažení společenské soudržnosti (Gorzelik a ostatní proti Polsku, č. 44158/98, rozsudek velkého senátu ze dne 17. února 2004, § 92). Soud rovněž připomněl, že státy mají pozitivní závazek zajistit efektivní realizaci práv a svobod v Úmluvě. Tato povinnost má zvláštní význam pro osoby, které zastávají nepopulární názory, nebo pro příslušníky menšin, protože tyto osoby snadněji podléhají viktimizaci (Bączkowski a ostatní proti Polsku, č. 1543/06, rozsudek ze dne 3. května 2007, § 64; Identoba a ostatní proti Gruzii, č. 73235/12, rozsudek ze dne 12. května 2015, § 63 a 64).

Pozitivní závazky plynoucí z článku 8 Úmluvy mohou po státu vyžadovat přijetí opatření k zajištění efektivního respektování soukromého života dokonce i ve sféře vzájemných vztahů mezi osobami. Jakkoliv státům přísluší volba konkrétních opatření zajišťujících soulad s článkem 8 stran ochrany před zásahy ze strany osob, zaručení účinné prevence v případech závažných zásahů do podstatných aspektů soukromého života vyžaduje ochranu prostřednictvím trestního práva (M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98, rozsudek ze dne 4. prosince 2003, § 150). Soud přitom již dříve potvrdil, že trestní postih i u nejzávažnějších projevů nenávisti podněcujících k násilí má sloužit až jako prostředek *ultima ratio* (Vona proti Maďarsku, č. 35943/10, rozsudek ze dne 9. července 2013, § 42). Současně však uvedl, že v případě závažných zásahů do fyzické či duševní integrity mohou pouze prostředky trestního práva zajistit účinnou ochranu a sloužit jako odrazující faktor (Identoba a ostatní proti Gruzii, cit. výše, § 86). Týž závěr platí i u přímých verbálních útoků a hrozby násilím, je-li motivem diskriminace (R. B. proti Maďarsku, č. 64602/12, rozsudek ze dne 12. dubna 2016, § 80, 84 a 85; Király a Dömötör proti Maďarsku, č. 10851/13, rozsudek ze dne 17. ledna 2017, § 76; Alković proti Černé Hoře, č. 66895/10, rozsudek ze dne 5. prosince 2017, § 8, 11, 65 a 69).

Z

2. *Použití obecných zásad na okolnosti projednávané věci*

Dle Soudu nebylo pochyb, že se výhružné komentáře na Facebooku dotkly duševní pohody a integrity, stěžovatelů a zasáhly tak do jejich soukromého života. Jelikož lidská důstojnost představuje přirozenou hodnotu, kterou má stát chránit, a současně závažnost útoků dosáhla minima nutného z hlediska uplatnění článku 8 Úmluvy, Soud shledal, že projednávaná věc spadá do rozsahu článku 8 Úmluvy a s ohledem na okolnosti lze použít i článek 14 (Alekseyev proti Rusku, č. 4916/07 a další, rozsudek ze dne 21. října 2010, § 107).

(i) K údajně provokativnímu jednání stěžovatelů. – Byť ve stížnosti původně tvrdili, že zveřejněním fotografie chtěli oznámit jejich vztah, aby následně ve vyjádření uvedli, že zamýšleli podnítit diskusi o právech gayů v Litvě, což měla vláda za provokaci, dle Soudu ani jeden z úmyslů nelze považovat za nelegitimní. Naopak mezi státy panuje shoda ohledně uznání práva jednotlivce se veřejně identifikovat jako gay, lesba či jako příslušník jiné sexuální menšiny a prosazovat svá práva (Alekseyev proti Rusku, cit. výše, § 84). Soud přihlédl i k tomu, že fotografie posloužila nevládní organizaci k následným vyjádřením podporující LGBT osoby či potencionální oběti zastrašování. Jakkoli může být situace ohledně homosexuálů v Litvě napjatá, dle Soudu úmysly stěžovatelů nemohly hrozit vyvoláním veřejných nepokojů (Donaldson proti Spojenému království, č. 56975/09, rozhodnutí ze dne 25. ledna 2011, § 29). Ve skutečnosti je totiž právě férová a otevřená veřejná debata o postavení sexuálních menšin přispívá k sociální soudržnosti tím, že hlasy zástupců všech názorových proudů, včetně těch kterých se to týká, jsou slyšeny (Alekseyev proti Rusku, cit. výše, § 86).

Na základě výslovných poznámek vnitrostátních soudů k sexuální orientaci stěžovatelů Soud následně konstatoval, že jedním z důvodů neochoty k zahájení vyšetřování byl právě nesouhlas vnitrostátních orgánů s veřejně projevenou orientací stěžovatelů (Bączkowski a ostatní proti Polsku, cit. výše, § 95 a 97). Stran tvrzené

důležitosti tradičních rodinných hodnot, rodiny jako svazku muže a ženy, Soud odkázal na vypořádání totožné argumentace ve věci Kozak proti Polsku (č. 13102/02, rozsudek ze dne 2. března 2010, § 98), ve které uznal, že ochrana rodiny v tradičním pojetí je v zásadě pádným a legitimním cílem odůvodňujícím rozdíly v zacházení. Nicméně stát má celou řadu možností, jak tohoto cíle dosáhnout. Jelikož je Úmluva živým instrumentem, který je třeba vykládat ve světle současných reálií, stát musí při volbě prostředků k ochraně rodiny a zajištění rodinného života ve smyslu článku 8 zohlednit změny, ke kterým došlo ve společnosti a v chápání pojetí společenských, statusových a vztahových otázek, včetně toho, že již neexistuje jediná správná volba, jak vést rodinný či soukromý život. Soud nespatřuje rozpor mezi zachováním tradiční rodiny jakožto pilíře společnosti a uznáním společenské přijatelnosti homosexuality. Tím spíše, že existuje vzrůstající tendence začleňovat svazky stejnopohlavních párů do koncepce rodinného života (Bayev a ostatní proti Rusku, č. 67667/09 a další, rozsudek ze dne 20. června 2017, § 67). I dle judikatury litevského ústavního soudu rodina není na rozdíl od manželství omezena toliko na svazek mezi mužem a ženou. Ústava je v chápání rodiny nejen genderově neutrální, ale rovněž brání tomu, aby nazírání většiny převážilo nad menšinovým pohledem. Dle Soudu by proto bylo v rozporu s hodnotami, na nichž stojí Úmluva, kdyby výkon práv menšinou byl podmíněn uznáním ze strany většiny, neboť práva menšin by tím nabyla teoretického, a nikoli praktického a efektivního rázu, který požaduje Úmluva (Alekseyev proti Rusku, cit. výše, § 81).

S ohledem na předložené podklady se tak dle Soudu stěžovatelům podařilo *prima facie* doložit, že jejich sexuální orientace hrála roli v tom, jak s nimi bylo zacházeno ze strany vnitrostátních orgánů (Begheluri a ostatní proti Gruzii, č. 28490/02, rozsudek ze dne 7. října 2014, § 176). Zbývalo proto posoudit, zda vláda dostatečně prokázala, že hodnocení relevantních skutečností uvedených v podání nevládní organizace bylo ze strany vnitrostátních orgánů adekvátní. Především, zda neprovedení šetření nebylo motivováno diskriminací a stereotypním uvažováním o sexuální orientaci (Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalsku, č. 17484/15, rozsudek ze dne 25. července 2017, § 46).

(ii) K hodnocení trestnosti komentářů vnitrostátními orgány. – Zaprvé, Soud se nedomnívá, že má každý projev nesnášenlivosti vést k trestnímu stíhání a případně i postihu, avšak v projednávané věci se neztotožnil s názory vnitrostátních orgánů, že obsah komentářů nedosáhl minimální úrovně závažnosti pro účely jejich trestnosti. Připomněl, že komentáře představující nenávistné projevy a podněcující k násilí jsou zjevně nezákonné a v zásadě vyžadují, aby státy přijaly pozitivní opatření (Delfi AS proti Estonsku, č. 64569/09, rozsudek ze dne 16. června 2015, § 153 a 159). Podněcování

Z

k nenávisti nutně neznamená toliko výzvu k násilí či jinému trestnému činu. I útoky spáchané urážením, zesměšňováním či hanobením určitých skupin obyvatel mohou být dostatečným důvodem, aby státní orgány tváří v tvář neodpovědným způsobem vykonávané svobodě projevu upřednostnily potírání rasistických projevů (Vejdeland a ostatní proti Švédsku, č. 1813/07, rozsudek ze dne 9. února 2012, § 55). Soud si ostatně povšiml, že jiné komentáře, týkající se židovského obyvatelstva, aniž by dokonce podněcovaly k násilí, naplnily dle vnitrostátních orgánů podmínky trestnosti dle téhož ustanovení. Vláda tak nevyvrátila tvrzení stěžovatelů, dle kterého pokud nenávistné komentáře a komentáře vyzývající k násilí nevedou v dané věci k podněcování, je jen stěží představitelné, jaké jiné komentáře by toto splňovaly. Společenské postoje a stereotypní vnímání přetrvávající po určitou dobu mezi příslušníky většinové části společnosti nejsou ospravedlnitelným důvodem pro rozdílné zacházení na základě sexuální orientace nebo pro omezení práva na ochranu soukromého života. Dle Soudu proto hodnocení provedené vnitrostátními orgány nebylo v souladu se základními zásadami demokratického a právního státu (Carvalho Pinto de Sousa Morais proti Portugalsku, cit. výše, § 46; Biao proti Dánsku, č. 38590/10, rozsudek velkého senátu ze dne 24. května 2016, § 126).

Zadruhé, Soud se neztotožnil se závěrem, že z hlediska trestního odpovědnosti je nutné, aby v projednávané věci jednání autorů komentářů bylo systematické. Soud poukázal na to, že vnitrostátní praxe zde není jednotná a v některých případech postačoval ke vzniku trestní odpovědnosti i jediný komentář. Byť Soudu nepřísluší vypořádat se namísto vnitrostátních orgánů s problémem rozdílného výkladu vnitrostátní právní úpravy (Nejdet Şahin a Perihan Şahin proti Turecku, č. 13279/05, rozsudek velkého senátu ze dne 20. října 2011, § 49), nepřehlédl argument organizace, že počet komentářů by mohl představovat okolnost mající vliv na závažnost trestného činu nebo rozsah trestní odpovědnosti pachatele, nejedná se však o znak skutkové podstaty dle příslušného trestního ustanovení. Jelikož trestní postih má sloužit jako nejzazší prostředek vůči nejzávažnějším projevům nenávisti, podněcujícím k násilí a tento závěr se uplatní i ve vztahu k nenávistným komentářům z důvodu sexuální orientace a intimního

života a protože se posuzovaná věc týkala útoku na fyzickou a dušení integritu stěžovatelů, bylo dle Soudu namístě poskytnout ochranu prostředky trestního práva (Panayotova a ostatní proti Bulharsku, č. 12509/13, rozhodnutí ze dne 7. května 2019, § 58 a 59). To vnitrostátní právní úprava umožňovala, ale z důvodu diskriminačního přístupu vnitrostátních orgánů nebylo příslušné trestní ustanovení použito. Stěžovatelům se tak nedostalo potřebné ochrany. S ohledem na okolnosti projednávané věci a závažnost komentářů by současně dle Soudu bylo neopodstatněné, pokud by před podáním stížnosti stěžovatelé měli vyhledat ochranu prostřednictvím jiných (občanskoprávních) prostředků, jak navrhovala vláda.

(iii) Závěr. – Podle Soudu nenávistné komentáře ze strany soukromých osob obsahující neskrývané výzvy k násilí vůči stěžovatelům a komunitě homosexuálů byly vedeny bigotním přístupem vůči dané menšině. Současně shledal, že týž diskriminační přístup byl primárním důvodem, který vedl k neochotě vnitrostátních orgánů naplnit pozitivní závazek vést účinné vyšetřování, zda komentáře představovaly podněcování k nenávisti a násilí, což bylo potvrzeno zlehčováním nebezpečnosti komentářů vnitrostátní orgány, čímž přinejmenším tolerovaly takové jednání (Begheluri proti Gruzii, cit. výše, § 179). Stěžovatelé tedy byli vystaveni diskriminaci na základě své sexuální orientace a vládě se nepodařilo odůvodnit, že předmětné odlišné zacházení bylo v souladu se standardy Úmluvy (Alekseyev proti Rusku, cit. výše, § 109). Došlo tudíž k porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 13 ÚMLUVY

Stěžovatelé dále tvrdili, že reakce vnitrostátních orgánů stran namítané diskriminace z důvodu sexuální orientace nebyla účinná.

Dle Soudu nebylo v projednávané věci pochyb o tom, že trestní justice a úprava v trestním zákoníku poskytují prostředek nápravy, který je z pohledu článku 13 Úmluvy obecně účinný. Stěžovatelé však tvrdili, že z důvodu diskriminace se jim konkrétně nedostalo ze strany vnitrostátních orgánů účinné nápravy. Soud proto posuzoval, zda k porušení článku 13 může dojít za situace, kdy obecný prostředek nápravy není účinný v konkrétní věci z důvodu diskriminačního přístupu vnitrostátních orgánů, což ovlivňuje uplatňování vnitrostátního práva. Připomněl, že obvykle v takových případech nepovažuje za nutné posuzovat odděleně námitku na porušení článku 13, pokud již dospěl k závěru o porušení článku 14 ve spojení s jiným článkem Úmluvy (Opuz proti Turecku, č. 33401/02, rozsudek ze dne 9. června 2009, § 205). V projednávané věci však Soud s ohledem na povahu a podstatu porušení článku 14 ve spojení s článkem 8 Úmluvy považoval za nutné tuto otázku oddělene posoudit, přičemž zohlednil obecný vývoj v judi-

katuře vnitrostátních soudů, jakož i závěry mezinárodních kontrolních orgánů zabývajících se tématem diskriminace z důvodu sexuální orientace v Litvě a statistické údaje poskytnuté vládou, stěžovateli, intervenujícími a mezinárodními organizacemi.

Soud uznal, že z podkladů poskytnutých vládou na jedné straně vyplývá, že vnitrostátní soudy prvního stupně v minulosti shledaly vinu ve věcech týkajících se diskriminačních a homofobních komentářů na internetu i u jiných homofobních projevů. Zároveň však nepřehlédl, že v případě stěžovatelů státní zástupce založil svůj závěr o pouhé neetičnosti a amorálností komentářů na judikatuře nejvyššího soudu, který ve dvou případech týkajících se homofobních nenávistných projevů dospěl k osvobozujícím verdiktům. V jednom z těchto případů nejvyšší soud teprve po prostudování dvou slovníků naznal, že častovat homosexuály výrazy ‚perverti' a ‚zpustlíci', kteří by měli být bezodkladně umístěni do psychiatrických léčeben, je negativní a ponižující, a přesto neshledal v použití těchto výrazů trestní odpovědnost z důvodu diskriminace na základě sexuální orientace. Soud rovněž považoval za znepokojující, pokud nejvyšší soud zdůraznil výstřednost jednání a údajnou povinnost příslušníků sexuálních menšin respektovat názory a tradice ostatních při výkonu osobnostních práv.

Dále dle Soudu státní zástupce přehlédl podstatné rozdíly co do závažnosti homofobních projevů ve věci stěžovatelů a v případech posuzovaných dříve nejvyšším soudem, u kterých homofobní projevy nebyly natolik závažné. Jelikož vláda neposkytla jediné rozhodnutí nejvyššího soudu, které by svědčilo o odlišné výkladové tendenci, neměl dle Soudu nejvyšší soud prozatím příležitost vyjasnit použitelné standardy v případech nenávistných projevů obdobné závažnosti jako u stěžovatelů. V tomto ohledu Soud zmínil i zákonnou povinnost vnitrostátních soudů zohledňovat judikaturu nejvyššího soudu (Orlen Lietuva Ltd. proti Litvě, č. 45849/13, rozsudek ze dne 29. ledna 2019, § 33 až 35). Vzhledem k výše uvedenému proto Soud rozhodl, že podání směřující proti homofobnímu diskriminačnímu jednání kvůli způsobu uplatňování judikatury nejvyššího soudu ze strany státního zástupce, jehož rozhodnutí následně potvrdily i vnitrostátní soudy, nepředstavovalo účinný prostředek nápravy.

Následně se Soud zabýval informacemi, které měl k dispozici z podkladů předložených vládou, stěžovateli, mezinárodními a intervenujícími organizacemi k vyšetřování nenávistných projevů. Zaprvé, jakkoliv bylo v letech 2012 až 2015 zahájeno cca 30 vyšetřování týkajících se homofobních nenávistných projevů, v žádném z nich nebylo pokračováno většinou kvůli tomu, že se nepodařilo dohledat pachatele. V roce 2016 přitom Evropská komise proti rasismu a netoleranci (ECRI) upozornila na narůstající trend netolerance vůči sexuálním menšinám v Litvě, který zůstával v převážné míře neřešen. Soud v této souvislosti zohlednil i tvrzení stěžovatelů, že kvůli přístupu orgánů činných v trestním řízení, jakož i v reakci na výsledek v jejich věci by se již na tyto orgány neobraceli. Připomněl i závěr vnitrostátního soudu, že zahájení trestního vyšetřování by bylo ztrátou času a prostředků. Kvůli takovému předsudečnému přístupu však hrozí, že se příslušná trestní úprava stane ‚mrtvou' literou zákona, resp. že orgány činné v trestním řízení budou neodůvodněně upřednostňovat svobodu projevu či jiné motivy, které, byť nesouvisejí s právem, budou mít na něj dopad.

Zadruhé, Soud vzal úvahu informace ECRI o selhání orgánů činných v trestním řízení při potvrzování předsudečné pohnutky u těchto trestních věcí a volbě takového postupu, který by byl adekvátní s ohledem na vážnost situace. Jak ovšem Soud konstatoval ve své dřívější judikatuře, bez takového striktního přístupu ze strany orgánů činných v trestním řízení bude s předsudečně motivovanými trestnými činy zacházeno stejně jako s běžnou trestnou činností, u které takový podtext chybí, a tato lhostejnost bude v důsledku srovnatelná s úředním souhlasem či dokonce napomáháním u trestných činů z nenávisti (Identoba a ostatní proti Gruzii, cit. výše, § 77). V případě Litvy navíc nejaktuálnější podklady ECRI poukazují na nedostatek uceleného strategického přístupu v řešení rasových či homofobních projevů nenávisti ze strany vnitrostátních orgánů.

Na základě výše uvedeného Soud shledal, že vzdor individuálním případům svědčících o opaku stěžovatelé v projednávané věci neměli k dispozici účinný prostředek nápravy ve vztahu k porušení práva na respektování soukromého života z důvodu diskriminace na základě jejich sexuální orientace. Soud proto rozhodl, že došlo i k porušení článku 13 Úmluvy.

Z

Domácí násilí

Rozsudek ze dne 11. února 2020 ve věci č. 56867/15 – *Buturugâ proti Rumunsku*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně shledal, že orgány činné v trestním řízení nesplnily své pozitivní závazky vyplývající z článků 3 a 8 Úmluvy, jelikož nevyšetřovaly násilí a výhrůžky smrtí ze strany manžela stěžovatelky jako domácí násilí a nepovažovaly porušení důvěrnosti účtů stěžovatelky na sociálních sítích jejím manželem za související s domácím násilím, jehož byla obětí.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatelka podala trestní oznámení týkající se domácího násilí ve formě násilných útoků a opakovaných výhrůžek smrtí, jehož se měla stát obětí ze strany svého tehdejšího manžela, se kterým se během vyšetřování rozvedla. První trestní oznámení učinila den po útoku a utrpěná zranění doložila forenzní lékařskou zprávou. Později podala na svého bývalého manžela další trestní oznámení z důvodu porušení listovního tajemství, jelikož se měl nabourat k jejím účtům na sociálních sítích. Trestní stíhání pro tento skutek bylo napřed odloženo jako nesouvisející se skutky domácího násilí, později jako opožděné. Za násilné útoky byla bývalému manželovi stěžovatelky toliko ve správním řízení uložena pokuta ve výši 250 eur a vyšetřování vedené nikoli pro domácí násilí, ale pro ublížení na zdraví bylo zastaveno. Rozhodnutí státního zástupce bylo následně potvrzeno soudem s tím, že výhrůžky nebyly dostatečně závažné, aby byly kvalifikovány jako trestný čin, a nebylo prokázáno, že by zranění stěžovatelce způsobil její bývalý manžel. Stran porušení listovního tajemství soud shledal, že se nevztahovalo k domácímu násilí a že informace dostupné na sociálních sítích jsou veřejné.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKŮ 3 A 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala nedostatečnost vyšetřování domácího násilí, kterého se stala obětí ze strany svého bývalého manžela. Namítala rovněž, že nebylo prošetřeno, že se bývalý manžel dopustil i porušení jejího

listovního tajemství, když se nabourал do jejích účtů na sociálních sítích.

a) Obecné zásady

Soud připomněl, že v rámci povinností, které vyplývají z článku 3 ve spojení s článkem 1 Úmluvy, musí státy zajistit osobám ve své jurisdikci ochranu před špatným zacházením i ze strany jednotlivců. Zvláště zranitelné osoby, včetně obětí domácího násilí, mají při zásazích do osobní integrity právo na účinnou ochranu, včetně poskytnutí úkrytu (Opuz proti Turecku, rozsudek ze dne 9. června 2009, č. 33401/02, § 159). Pozitivní závazky státu se skládají, *zaprvé*, z povinnosti přijmout přiměřená opatření s cílem odvrátit bezprostřední hrozbu špatného zacházení, o kterém vnitrostátní orgány věděly či měly vědět (Đorđević proti Chorvatsku, rozsudek ze dne 24. července 2012, č. 41526/10, § 139) a, *zadruhé*, z povinnosti vést v případech, kde bylo vzneseno hájitelné tvrzení o špatném zacházení, účinné vyšetřování (Opuz proti Turecku, cit. výše, § 145). V otázce zajištění práv chráněných článkem 8 Úmluvy týkajících se vztahů mezi jednotlivci Úmluva státům ponechává určitý prostor pro uvážení. Existují totiž různé způsoby zajištění práva na ochranu soukromého života a obsah povinností státu bude záviset na konkrétním dotčeném aspektu tohoto práva (Söderman proti Švédsku, rozsudek velkého senátu ze dne 12. listopadu 2013, č. 5786/08, § 79).

b) Použití obecných zásad na projednávanou věc

1. K vyšetřování špatného zacházení

Soud shledal, že příslušná právní úprava (ustanovení trestního zákoníku postihujícího závažné formy domácího násilí a zvláštní zákon o předcházení a boji proti domácímu násilí) stěžovatelce poskytovala v teoretické rovině ochranu. Klíčové však dle Soudu bylo posouzení, zda tato právní úprava a její praktické uplatnění ve věci stěžovatelky, zejména postup orgánů činných v trestním řízení, vykazovaly natolik závažné nedostatky, že představovaly porušení pozitivních závazků žalovaného státu (Valiulienė proti Litvě, rozsudek ze dne 26. března 2013, č. 33234/07, § 79). Poznamenal, že stěžovatelka ohlásila násilí ze strany svého bývalého manžela orgánům činným v trestním řízení dvakrát po sobě a svá zranění doložila forenzní lékařskou zprávou. Soud zdůraznil, že orgány činné v trestním řízení, včetně soudu, nekvalifikovaly jednání jako domácí násilí, ale toliko jako ublížení na zdraví mezi jednotlivci, které je postihováno méně přísně. Soud zopakoval, že v případech domácího násilí je od orgánů činných v trestním řízení vyžadována zvláštní pozornost a zohlednění specifik těchto skutků, která jsou uznána i Úmluvou Rady Evropy o prevenci a boji proti násilí na ženách a domácímu násilí, tzv. Istanbulskou úmluvou (M. G. proti Turecku, rozsudek ze dne 22. března 2016, č. 646/10, § 93). V projednávané věci však vnitrostátní orgány takto nepostupovaly.

Z

Soud dále podotkl, že vnitrostátní soud shledal, že výhrůžky ze strany bývalého manžela nebyly natolik závažné, aby mohly být kvalifikovány jako trestný čin a že neexistuje přímý důkaz, že za zranění stěžovatelky je odpovědný její bývalý manžel. Takové závěry dle Soudu nemohou mít odrazující účinek vedoucí k potlačení jevu tak závažného jako domácí násilí. Vnitrostátní orgány nijak nezpochybnily existenci a závažnost stěžovatelčiných zranění, avšak nepřijaly nezbytná opatření k objasnění, kdo za ně byl odpovědný. Vyslechly pouze příbuzné stěžovatelky, ale nepřistoupily k provedení dalších důkazů. Vhodná opatření k objasnění okolností případu mohla přitom zahrnovat například výslech dalších svědků, zejména sousedů, či konfrontaci svědků a stran (E. M. proti Rumunsku, rozsudek ze dne 30. října 2012, č. 43994/05, § 66 a 68). Stěžovatelka navíc nezpůsobila žádné významné průtahy ve vyšetřování, násilí ze strany bývalého manžela ohlásila den poté a nebylo tvrzeno, že by z tohoto důvodu byla ohrožena účinnost jakéhokoli vyšetřovacího úkonu.

2. K vyšetřování porušení listovního tajemství

Soud podotkl, že trestní zákoník postihoval porušení listovního tajemství. Stěžovatelka podala trestní oznámení na bývalého manžela za to, že se neoprávněně nabourал k jejím elektronickým komunikacím a pořídil jejich kopie. Stěžovatelka se obrátila na orgány činné v trestním řízení v okamžiku, kdy se již zabývaly vyšetřováním násilí a vyhrožování ze strany jejího bývalého manžela. Porušení důvěrnosti její komunikace mělo dle Soudu přímý vztah k násilí, vyhrožování a zastrašování, kterým stěžovatelka čelila. Soud podotkl, že na základě vnitrostátního i mezinárodního práva domácí násilí nespočívá pouze ve fyzických útocích, ale zahrnuje rovněž psychologický nátlak a obtěžování. Navíc, kyberšikana je dle příslušných dokumentů OSN, Rady Evropy i Evropské unie považována za součást násilí proti ženám a může mít různé formy včetně narušení soukromí, nabourání se do počítače oběti či sdílení a manipulaci s daty a obrázky, včetně těch intimních. V kontextu domácího násilí často dochází ke kybernetickému pronásledování ze strany partnera. Soud dal proto za pravdu stěžovatelce, že jednání v podobě kybernetického pronásledování a dalšího narušování jejího listovního tajemství na internetu měly být brány při vyšetřování domácího násilí v potaz.

Soud si povšiml, že první žádost stěžovatelky o kontrolu rodinného počítače byla zamítnuta s odůvodněním, že materiály, které by mohly být takto odhaleny, neměly žádnou vazbu na výhružky a útoky, pozdější trestní oznámení pak pro údajnou opožděnost. Dle Soudu se tímto postupem příslušné orgány dopustily přehnaného formalismu, jelikož jim trestní zákoník umožňoval zasáhnout. Soud dále označil za problematický závěr vnitrostátního soudu, že data na sociálních sítích jsou tak jako tak veřejná. Uvedl, že obvinění z porušení listovního tajemství je za účelem posouzení fenoménu domácího násilí v jeho celku nutné přezkoumat věcně. Navíc, bývalý manžel stěžovatelky se neoprávněně naboural k jejímu účtu na Facebooku a vytvořil si kopie jejích soukromých konverzací, dokumentů a fotografií, tedy nejen dat, která byla veřejně dostupná.

Soud po zvážení výše uvedeného shledal, že tvrzení stěžovatelky, že se její manžel neoprávněně dostal k jejím elektronickým komunikacím, nebyla vnitrostátními orgány věcně přezkoumána. Příslušné orgány si neobstaraly žádné důkazy, kterými by mohly objasnit okolnosti věci. Orgány činné v trestním řízení postupovaly přehnaně formalisticky, když neshledaly souvislost narušení korespondence s násilím, které jim stěžovatelka oznámila již dříve, a nesplnily tak svou povinnost posoudit případ domácího násilí ve všech jeho aspektech.

3. Celkový závěr

Soud rozhodl, že vnitrostátní orgány nepřistoupily v projednávané věci k vyšetřování jako ke specifickému problému domácího násilí. Vyšetřování fyzických útoků nebylo účinné a trestním oznámením na porušení listovního tajemství se příslušné orgány věcně vůbec nezabývaly, ačkoli úzce souviselo s oznámením stěžovatelky týkajícím se násilí. Žalovaný stát tedy nedostál svým pozitivním závazkům vyplývajícím z článků 3 a 8 Úmluvy, čímž došlo k jejich porušení.

Ukládání trestů

Rozsudek ze dne 18. února 2020 ve věci č. 45776/16 – *Jidic proti Rumunsku*

Senát čtvrté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že při ukládání trestu nedošlo k porušení článku 7 Úmluvy, konkrétně povinnosti použít tu z konkurujících úprav, která je pro pachatele příznivější, byť nový zákon umožňoval kromě odnětí svobody uložit i jiný trest, který sice byl obecně příznivější, ale za konkrétních podmínek stěžovatelovy věci, kvůli závažnosti jednání a délce uloženého trestu odnětí svobody, což mělo dopad i na možnost odložení jeho výkonu, nepřicházelo uložení jiného trestu v úvahu. Původní zákon byl naopak příznivější právě z hlediska podmíněného odložení výkonu trestu.

Z

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel je řidičem z povolání. Během řízení vozidla se dostal do rozepře s posádkou jiného automobilu. Spolucestující stěžovatele, který vystoupil z vozidla, byl lehce zraněn poté, co stěžovatel nechtěně zařadil rychlost, kvůli čemuž se dalo vozidlo do pohybu. Se stěžovatelem bylo zahájeno trestní řízení, neboť bylo zjištěno, že v době nehody byl pod vlivem alkoholu. Vzhledem k tomu, že v jeho průběhu nabyl účinnosti nový trestní zákoník, vznikly pochybnosti o tom, jaké právní úpravy má být užito. Právní předpisy totiž stanovovaly částečně odlišná pravidla co do trestání pachatelů. Vnitrostátní soudy nakonec dospěly k závěru, že mírnější byla původní právní úprava, která mimo jiné umožňovala podmíněný odklad výkonu trestu odnětí svobody se stanovenou zkušební dobou i v typově závažnějších případech. Stěžovatel byl opačného názoru, neboť nová úprava stanovila kromě trestu odnětí svobody i možnost uložení samostatného peněžitého trestu.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 7 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal porušení zásady retroaktivity mírnějšího trestního zákona.

a) Obecné zásady

Soud zopakoval, že článek 7 Úmluvy nezaručuje pouze zásadu zákazu retroaktivního použití přísnějších trestních zákonů, nýbrž implicitně i zásadu retroaktivity mírnějšího trestního zákona. Tedy pokud se liší trestní zákon účinný v době spáchání trestného činu a pozdější trestní zákony přijaté před vynesením konečného rozsudku, vnitrostátní soudy mají povinnost použít ten zákon, jehož ustanovení jsou pro osobu nejpříznivější (Scoppola proti Itálii (č. 2), č. 10249/03, rozsudek velkého senátu ze dne 17. září 2009, § 109). Ustanovení týkající se přísnosti trestu, který má být uložen v případě, že proces probíhá v režimu zkráceného řízení, konkrétně požadavek na snížení trestu soudem o jednu třetinu, jsou navíc ustanoveními hmotného práva, a vztahuje se na ně tudíž článek 7 Úmluvy (tamtéž, § 111–113).

b) Jejich použití na okolnosti projednávané věci

Soud připomněl, že posouzení, která z právních úprav je pro osobu příznivější, tj. zda úprava účinná v době spáchání činu, nebo v době, kdy byla osoba shledána vinnou, nezávisí na abstraktním srovnání dotčených předpisů. Záleží na tom, zda se osoba po konkrétním zhodnocení skutků nachází stran stanovení trestu v méně výhodném postavení v důsledku upřednostnění jedné z právních úprav (Maktouf a Damjanović proti Bosně a Hercegovině, č. 2312/08 a 34179/08, rozsudek velkého senátu ze dne 18. července 2013, § 69 a 70).

Případ stěžovatele se přitom v určitých aspektech podobal právě věci Maktouf a Damjanović proti Bosně a Hercegovině (cit. výše). U obou vnitrostátní soudy jednak dospěly k závěru o příznivější trestní úpravě na podkladě konkurujících předpisů, které byly účinné v době spáchání činu, resp. nabyly účinnosti před odsouzením osoby, po zohlednění konkrétních okolností. Jednak uložily tresty odnětí svobody při hranici stanovené trestní sazby. Současně však oba případy vykazují rozdíly. U stěžovatele vnitrostátní soudy přihlédly v rámci hodnocení nejen k maximální a minimální délce sazby trestu odnětí svobody, ale vzaly v úvahu jednak možnost uložit dle nové úpravy samostatně peněžitý trest, jednak způsob výkonu trestu dle obou právních úprav. Konkrétně, zda bylo možné podmíněně odložit výkon trestu, resp. odložit uložení trestu. Uvedené pak mělo vliv na trvání oprávnění stěžovatele řídit vozidlo, což on sám považoval za rozhodující vzhledem k tomu, že jeho příjmy a živobytí byly závislé na existenci oprávnění.

Soud poznamenal, že skutková podstata trestného činu řízení vozidla na veřejné komunikaci pod vlivem alkoholu byla v zásadě totožná dle obou úprav. Stěžovatel navíc nezpochybňoval, že jeho jednání bylo trestné dle práva účinného v době, kdy k němu došlo. Ani otázka dostupnosti a předvídatelnosti práva zde nevyvstala. Zákonnost samotného odsouzení tedy u stěžovatele nebyla rozporována. Obě úpravy však stanovily odlišná pravidla ukládání trestů u tohoto trestného činu.

Dle původní úpravy bylo možné uložit trest odnětí svobody v délce od jednoho roku do pěti let. Vnitrostátní soudy mohly podmíněně odložit výkon uloženého trestu se stanovením zkušební doby, byly-li splněny určité podmínky, a současně stanovit jedno či více omezení v rámci dohledu, včetně zákazu řízení. Navíc, pokud bylo vedeno zkrácené řízení, délka trestu se tím snižovala o třetinu. Dle nové úpravy je možné uložit trest odnětí svobody v délce od jednoho roku do pěti let, nebo peněžitý trest. Vnitrostátní soudy mohou upustit od uložení trestu nebo jeho uložení odložit, případně podmíněně odložit výkon uloženého trestu se stanovením zkušební doby, jsou-li splněny určité podmínky, a současně stanovit jedno či více omezení

Z

v rámci dohledu. Pokud bylo uložení trestu odloženo, současně mohla být opět stanovena omezení včetně zákazu řízení. Bylo-li vedeno zkrácené řízení, délka trestu se tím opět snižovala o třetinu.

Při celkového srovnání pravidel trestání dle obou úprav Soud shledal, že nová úprava umožňovala na jedné straně vnitrostátním soudům vybrat si mezi trestem odnětí svobody a peněžitou pokutou a zároveň dovolovala upustit od uložení trestu nebo odložit jeho uložení. Na straně druhé stanovila, že byl-li uložen trest odnětí svobody v délce tři a více let, musel být vykonán, jednalo se tedy o přísnější režim oproti dřívější úpravě, u které podmíněné tresty odnětí svobody byly možné i v typově závažnějších případech. Soud přitom podotkl, že stěžovatelovo jednání bylo označeno za závažné a byl mu uložen trest odnětí svobody v délce tři roky a čtyři měsíce, což se pohybovalo v rozpětí sazby i dle nového zákona.

Byť tedy stěžovatel namítal, že dle nové úpravy existovala možnost mu uložit i peněžitý trest, Soud poznamenal, že dle vnitrostátních soudů uložení pokuty s ohledem na okolnosti případu nepřicházelo v úvahu. V tomto ohledu Soud doplnil, že námitka vhodnosti uloženého trestu nespadá pod článek 7 Úmluvy, neboť není úlohou Soudu rozhodovat, jaká délka trestu odnětí svobody či jaký druh trestu za trestný čin jsou odpovídající (Hummatov proti Ázerbájdžánu, č. 9852/03 a 13413/04, rozhodnutí ze dne 18. května 2006; Hakkar proti Francii, č. 43580/04, rozhodnutí ze dne 7. dubna 2009; Vinter a ostatní proti Spojenému království, č. 66069/09 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 9. července 2013).

Podle Soudu bylo důležité zjistit, zda za předpokladu použití nové úpravy existovala reálná možnost, aby byl stěžovateli uložen mírnější trest. Zopakoval, že vnitrostátní soudy nepovažovaly případ typově za méně závažný a současně uložily trest odnětí svobody přesahující tři roky. Jak přitom bylo uvedeno výše, nová trestní úprava pouze u méně závažných trestných činů, anebo byl-li uložen trest odnětí svobody v délce pod tři roky, připouštěla jeho odložení. Jelikož u stěžovatele závažnost spáchaného trestného činu ani délka uloženého trestu odnětí svobody nesplňovaly dané požadavky, musel by, pokud se použila nová úprava, nastoupit do výkonu trestu odnětí svobody.

Pakliže vnitrostátní soudy dospěly k závěru, že pro stěžovatele byla příznivější předchozí úprava, neboť i v jeho konkrétní situaci umožňovala uložit podmíněný trest odnětí svobody s odkladem na zkušební dobu, rozhodly ve prospěch stěžovatele.

S ohledem na výše uvedené skutečnosti dospěl Soud k závěru, že k porušení článku 7 Úmluvy nedošlo.

Vyšetřování špatné péče v zařízení sociálních služeb

Rozsudek ze dne 23. ledna 2020 ve věci č. 38067/15 – *L. R. proti Severní Makedonii*

Senát první sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že tím, že stěžovatel, osmiletý chlapec s postižením, byl umístěn do ústavu sociální péče, který mu nebyl schopen zajistit náležitou péči, a stěžovatel tak byl po dobu téměř dvou let zanedbáván a podrobován pravidelnému přivazování, došlo k porušení hmotněprávní složky článku 3 Úmluvy. Šesti hlasy proti jednomu Soud shledal také porušení procesní složky článku 3 Úmluvy, jelikož se orgány činné v trestním řízení nezabývaly možnou odpovědností úředních osob za selhání systému péče o stěžovatele. Soud v projednávané věci výjimečně přiznal nevládní organizaci, která neměla od stěžovatele plnou moc, oprávnění ho v řízení zastupovat.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Stěžovatel žil v institucionální péči téměř od narození. Měl sice rodiče a příbuzné, ti o něj ale záhy po narození přestali jevit zájem. Jeho opatrovníkem bylo ustanoveno státní centrum sociální péče. Lékaři u stěžovatele diagnostikovali řadu postižení: mentální, fyzické (mozkovou obrnu) a vadu řeči. Chlapec byl hluchý a nemluvil. Když mu bylo sedm let, opatrovník rozhodl o jeho umístění do státního ústavu pro osoby s (výhradně) fyzickým postižením. Ústav ještě předtím namítal, že s ohledem na svou cílovou skupinu, nedostatek personálu a nedostatek jeho kvalifikace není schopen pokrýt potřeby osob s mentálním postižením, natož pak dítěte se zvláštními potřebami v oblasti komunikace.

Opatrovník však přesto rozhodl o umístění do tohoto ústavu, kde pak stěžovatel žil 21 měsíců. Jelikož zařízení bylo otevřeného typu a stěžovatel – přes uvedenou diagnózu neměl zjevný fyzický hendikep, běhal a projevoval se hyperaktivně – měl stále tendenci utíkat, personál jej omezoval ve volném pohybu: pokud se mu nikdo nemohl věnovat, byl chlapec běžně přivazován provazem za nohu tak, aby nemohl opustit ložnici, nebo poután k lůžku (během noční služby a někdy přes den). Pracovníci ústavu vysvětlovali, že účelem opatření bylo ochránit chlapce před nebezpečím, jež mu hrozilo venku. Pokud nebyl přivázán, musel být stále pod přímým dozorem. Záhy po umístění se u chlapce objevilo dosud nepozorované sebepoškozování. V průběhu pobytu ústav upozorňoval na nevhodnost umístění jak opatrovníka, tak příslušné ministerstvo a inspekční orgán. Upozorňoval rovněž na absenci fyzického postižení u chlapce, v rozporu s diagnózou. Když ve věku devíti a půl roku chlapec instituci opustil, neměl rozvinuté komunikační schopnosti, z důvodu nedostatečnosti podnětů byl velmi zaostalý a byl neschopný úkonů sebepéče.

Stěžovatele v ústavu ‚objevila' monitorovací návštěva ombudsmana a po medializaci případu jako nelidského a ponižujícího zacházení se ochrany jeho práv ujal místní Helsinský výbor pro lidská práva (dále jen ‚Helsinský výbor'). Učinil tak ze své iniciativy, jelikož příbuzní stěžovatele o něj nikdy nejevili zájem a opatrovník chlapce umístil do nevhodného zařízení a udržoval jej v něm. Helsinský výbor podal trestní oznámení pro nelidské a ponižující zacházení. Trestní vyšetřování, jež bylo zaměřeno na postup ředitele ústavu a několika pečovatelů, skončilo s tím, že nebyl spáchán trestný čin, neboť nikdo nejednal s úmyslem podrobit dítě špatnému zacházení. Jednání úředníků státních orgánů či institucí nebylo šetřeno. Co se týká nesrovnalostí v jedné z provedených diagnostik chlapce, jež mohla založit nevhodné umístění, státní zástupce ji zaznamenal, ale věcí se dále nezabýval.

Kvůli podáním Helsinského výboru se věcí zabývalo státní zastupitelství na třech stupních; Helsinský výbor byl vždy o výsledku vyrozuměn. Opatrovník stěžovatele nepodal nikdy stížnost proti usnesení o odložení věci. Helsinský výbor se obrátil podnětem i na dvě ministerstva a inspekci a ředitel ústavu provedl disciplinární řízení, avšak žádné z řízení nepřineslo podstatný výsledek.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

Stěžovatel, zastoupen Helsinským výborem, namítal, že byl nesprávně diagnostikován jako trpící fyzickým postižením a v důsledku toho umístěn do nevhodného zařízení, kde se mu nedostalo náležité péče, přičemž

byl dokonce přivazován k posteli. Dále namítal, že vyšetřování zásahu do jeho práv nebylo účinné.

A. K OTÁZCE PROCESNÍHO POSTAVENÍ HELSINSKÉHO VÝBORU

Soud se předně zabýval otázkou, zda byl Helsinský výbor oprávněn podat stížnost jménem stěžovatele, i když nepředložil plnou moc. Připomněl, že ‚výjimečné okolnosti', za nichž organizace může jednat jako faktický zástupce přímé oběti porušení práv zaručených Úmluvou, byly definovány ve věci Centre for Legal Resources jménem Valentina Câmpeana proti Rumunsku (č. 47848/08, rozsudek velkého senátu ze dne 17. července 2014, § 104–111). Jsou jimi: zranitelnost oběti; povaha tvrzených porušení; zda má oběť příbuzné nebo zástupce, kteří by stížnost k Soudu mohli podat; zda existoval kontakt mezi přímou obětí a de facto zástupcem; a zda byl tento zástupce zapojen do vnitrostátních řízení a měl v nich aktivní legitimaci.

Stěžovatel sice měl opatrovníka, který by Helsinskému výboru za normálních okolností měl udělit plnou moc, avšak v projednávané věci byl opatrovník pro selhání při ochraně stěžovatele předmětem vyšetřování na vnitrostátní úrovni a proti jeho jednání směřovala i stížnost k Soudu. Není tedy možné rozumně očekávat, že osoba obviněná z celkového zanedbání stěžovatele podá z tohoto důvodu stížnost k Soudu. Opatrovník ostatně nevyužil svých procesních práv k ochraně stěžovatelových zájmů během vnitrostátního řízení. Příslušné orgány stěžovateli neustanovily jiného opatrovníka. Naopak, Helsinský výbor krátce po zveřejnění zprávy ombudsmana stěžovatele v zařízení navštívil a následně se v jeho věci obrátil na řadu státních orgánů, mj. též podal trestní oznámení, které v projednávané věci vyvolalo vyšetřování. Ačkoli Helsinský výbor neměl postavení účastníka řízení, vnitrostátní orgány s ním jednaly a reagovaly na jeho stížnosti. Namítaná porušení Úmluvy jsou navíc velmi vážná. Soud proto shledal, že v projednávané věci jsou dány výjimečné okolnosti odůvodňující přiznání Helsinskému výboru postavení zástupce stěžovatele.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ HMOTNĚPRÁVNÍ SLOŽKY ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Soud posuzoval, zda stát dostál pozitivnímu závazku přijmout opatření k zajištění, aby osoby podléhající jeho jurisdikci nebyly podrobeny špatnému zacházení. Stran obecných zásad Soud odkázal na věci V. C. proti Itálii (č. 54227/14, rozsudek ze dne 1. února 2018, § 89–95), Blokhin proti Rusku (č. 47152/06, rozsudek velkého senátu ze dne 23. března 2016, § 135–140) a Stanev proti Bulharsku (č. 36760/06, rozsudek velkého senátu ze dne 17. ledna 2012, § 201–204), přičemž dva posledně uvedené rozsudky jsou dle Soudu relevantní navzdory tomu, že stěžovatel v projednávané věci nebyl zbaven svobody. Stěžovatel byl totiž v péči orgánů veřejné moci, které určily jeho diagnózu, rozhodly

Z

o jeho umístění do zařízení a poskytovaly mu v něm péči.

Soud se ztotožnil se závěry vnitrostátních orgánů, že umístit stěžovatele do daného ústavu bylo nevhodné a že se mu v důsledku toho nedostalo náležité péče. Personál nebyl dostatečně početný, neměl potřebnou kvalifikaci pro komunikaci s ním a nemohl mu zajistit nezbytný dohled a péči. To vedlo k celkovému zhoršení stavu stěžovatele (sebepoškozování, opožděnost vývoje, nerozvinutí komunikace). Soud vyzdvihl, že zdravotní stav stěžovatele byl orgánům státu znám od jeho jednoho roku věku a nevhodnost umístění jim byla známa ještě předtím, než k němu došlo. Přes to stejně jako přes pozdější alarmující poznatky ústavu orgány nic nepodnikly a připustily dlouhé trvání daného stavu.

Nedostatečná péče byla ještě umocněna tím, že byl stěžovatel přivazován k posteli, v noci a pravidelně i během dne. Toto opatření, které je dle Soudu jako takové neslučitelné s lidskou důstojností, bylo navíc uplatňováno vůči osmiletému dítěti, na něž mělo nepochybně větší dopad, zvláště psychologický, než by mělo na dospělého člověka (Bouyid proti Belgii, č. 23380/09, rozsudek velkého senátu ze dne 28. září 2015, § 109). Stěžovatel byl nadto ještě zranitelnější z důvodu svého postižení, které mu zcela znemožnilo vyjádřit, jak byl zacházením zasažen, a stěžovat si (Keenan proti Spojenému království, č. 27229/95, rozsudek ze dne 3. dubna 2001, § 111).

Soud dále připomněl, že absence úmyslu stěžovatele ponížit nevylučuje porušení článku 3 Úmluvy. Stěžovatel byl k posteli poután z ‚bezpečnostních důvodů', aby neutekl a nevystavil se nebezpečí. Ačkoli je přirozeně třeba brát v úvahu nebezpečí, že osoba uteče a způsobí si zranění nebo újmu (Julin proti Estonsku, č. 16563/08 a další, rozsudek ze dne 29. května 2012, § 120), v projednávané věci nebylo přivazování k posteli tím nejmírnějším opatřením k zajištění bezpečnosti. Nic nenasvědčovalo tomu, že by byly zvažovány nějaké alternativy a že by opatření bylo nezbytné s ohledem na zdravotní stav stěžovatele. Přivazování bylo v projednávané věci důsledkem nevhodného umístění do ústavu, za které byly odpovědné vnitrostátní orgány.

Soud proto rozhodl, že orgány žalovaného státu, vázané povinností zajistit důstojnost a blaho stěžovatele, byly odpovědné za jeho nevhodné umístění do ústavu, nedostatek náležité péče a nelidské a ponižující zacházení, jemuž byl v ústavu podroben. Došlo tedy k porušení článku 3 Úmluvy.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ PROCESNÍ SLOŽKY ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Co se týká obecných zásad, jež v posuzované věci uplatnil, Soud odkázal na věc M. S. proti Chorvatsku (č. 2) (č. 75450/12, rozsudek ze dne 19. února 2015, § 74 a 75).

Soud předně konstatoval, že oznámení podané Helsinským výborem orgánům činným v trestním řízení, obsahující stížnost na nevhodnost umístění stěžovatele do daného ústavu a přivazování k posteli provazem, představovalo hájitelné tvrzení ve smyslu článku 3 Úmluvy. Úřady tak byly povinny provést účinné vyšetřování. V rozsahu, v jakém bylo vyšetřování vedeno, tedy proti řediteli a zaměstnancům ústavu, dle Soudu splnilo požadavky rychlosti a důkladnosti: trvalo méně než rok a orgány činné v trestním řízení prověřily mnoho dokumentů, vyslechly přímo zapojené osoby a zjistily skutkový stav.

Vyšetřování však bylo vedeno v nedostatečném rozsahu. Ačkoli byla zjištěna nevhodnost umístění stěžovatele a nezajištění péče o něj a také nesrovnalosti v diagnóze fyzického postižení, vyšetřování vůči opatrovníkovi a autorům diagnózy nepřineslo ani po značné době žádné výsledky. Aktivita orgánů činných v trestním řízení totiž směřovala především vůči osobám označeným v původním oznámení a ve vztahu k přivazování. Jakmile se ukázalo, že u tohoto jednání chyběl úmysl způsobit mučení, kruté, nelidské a ponižující zacházení nebo zneužít svěřenou pravomoc, bylo vyšetřování zastaveno. Skutečnost, že nikdo nebyl obviněn, není sama o sobě problematická; procesní závazek vyplývající z článku 3 Úmluvy neznamená povinnost výsledku, nýbrž prostředků. Účelem povinnosti vést účinné vyšetřování je však zajistit dodržování vnitrostátních předpisů chránících právo nebýt podroben špatnému zacházení a v případě, že je do jednání zapojen orgán státu či úřední osoba, zajistit jeho odpovědnost (Bureš proti České republice, č. 37679/08, rozsudek ze dne 18. října 2012, § 131).

V projednávané věci vyšetřování odhalilo další skutečnosti, které měly na situaci stěžovatele vliv. Zejména bylo zjištěno, že umístění stěžovatele bylo nevhodné, že předmětný ústav opatrovníka a další orgány na tuto skutečnost upozorňoval a že diagnóza stěžovatele byla problematická. Tato zjištění byla učiněna v rámci vyšetřování vedeného proti zaměstnancům ústavu, nebyla však následována žádnými kroky, které by mohly ověřit, zda selhání systému nemělo původ v jednání představitelů orgánů veřejné moci, za něž by tito byli odpovědní.

Z

Soud proto shledal, že ačkoli v projednávané věci bylo vzneseno tvrzení o úmyslném špatném zacházení, celkový postup orgánů činných v trestním řízení v případu takto závažného porušení základních lidských práv nebyl adekvátní. Došlo proto k porušení procesní složky článku 3 Úmluvy.

III. ODDĚLENÉ STANOVISKO

Soudce Wojtyczek ve svém částečně nesouhlasném stanovisku vyjádřil názor, že Soud novým způsobem uplatnil obecné zásady povinnosti provést účinné vyšetřování, když dovodil povinnost kriminalizovat jednání a opomenutí úředních osob, které způsobí selhání systému. Většina podle nesouhlasícího soudce příliš vágně naznačila povinnosti, jež mají státu z článku 3 Úmluvy vyplývat, když pouze označila ‚celkovou odpověď" na učiněné zjištění neúmyslného špatného zacházení za ‚neadekvátní' a zkritizovala ‚absenci přiměřené reakce'. Náležitým nástrojem tváří tvář zjištěnému selhání systému měl podle soudce být návrh na přijetí individuálních nebo obecných opatření, který by Soud vládě adresoval.

Cizinecké právo

Rozsudek ze dne 13. února 2020 ve věci č. 8675/15 a 8697/15 – *N. D. a N. T. proti Španělsku*

Velký senát Soudu jednomyslně rozhodl, že v případě stěžovatelů, kteří se pokusili přelézt hraniční ploty obklopující španělskou enklávu Melilla v rámci větší skupiny osob a kteří byli následně vráceni zpět do Maroka bez individuálního posouzení jejich situace, nedošlo k porušení článku 4 Protokolu č. 4, neboť stěžovatelé mohli využít jiných legálních cest vstupu na území za účelem podání žádosti o mezinárodní ochranu, což bez naléhavých důvodů neučinili.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Dne 13. srpna 2014 se v brzkých ranních hodinách pokusila skupina nejprve šesti set a následně třiceti migrantů, mezi kterými byli i stěžovatelé původem z Mali a z Pobřeží Slonoviny, přelézt ploty obklopující španělskou enklávu Melillia na hranicích s Marokem, a vstoupit tak na španělské území. Po přelezení plotu byli stěžovatelé zadrženi příslušníky španělské *pohraniční stráže* a odvezeni zpět do Maroka, kde byli předáni tamním úřadům. Stěžovatelé tvrdili, že před jejich navrácením nebyli nijak identifikováni a nedostali příležitost vysvětlit své osobní poměry, přičemž jim nebyl zajištěn přístup ani k právní pomoci, ani k tlumočníkům. Události byli svědky novináři, kteří ji zaznamenali na kameru. V říjnu a prosinci 2014 se stěžovatelům podařilo jednotlivě přelézt plot a vstoupit na území Melilly. Proti oběma stěžovatelům bylo následně zahájeno řízení a vydáno rozhodnutí o vyhoštění. První stěžovatel poté požádal o mezinárodní ochranu, která mu však nebyla v souladu se stanoviskem UNHCR udělena. V březnu 2015 byl navrácen do Mali. Druhý stěžovatel o mezinárodní ochranu nepožádal. Rozhodnutí o jeho vyhoštění nabylo právní moci v červenci 2015. Po uplynutí maximální přípustné délky jeho zajištění byl propuštěn na svobodu a patrně nadále pobývá na území Španělska nelegálně.

Z

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

Stěžovatelé namítali, že jejich okamžité navrácení do Maroka představovalo hromadné vyhoštění, proti kterému neexistoval účinný prostředek nápravy s odkladným účinkem, přičemž v Maroku měli čelit nebezpečí špatného zacházení.

Rozsudkem ze dne 3. října 2017 senát třetí sekce Soudu jednomyslně shledal porušení článku 4 Protokolu č. 4 a článku 13 Úmluvy ve spojení s článkem 4 Protokolu č. 4. Ve zbytku stížnost odmítl; vláda an nebyla vyzvána, aby zaujala stanovisko k tvrzenému porušení článku 3 Úmluvy. Věc byla následně na žádost vlády postoupena velkému senátu.

A. K PŘEDBĚŽNÝM NÁMITKÁM VLÁDY

a) Pokračování v posuzování stížnosti dle čl. 37 odst. 1 písm. a) Úmluvy

Soud nejprve přezkoumal, zda je namístě pokračovat v posuzování stížnosti, neboť i když vláda nežádala o zastavení řízení o stížnosti, poukázala na nedostatečný kontakt právních zástupců se stěžovateli. K tomu podotkl, že právní zástupce musí doložit plnou moc a současně udržovat se stěžovatelem kontakt během řízení, aby mohl nejen získat informace o individuálních okolnostech jeho případu, ale i potvrdit jeho trvající zájem o řízení. Ve věci Sharifi a ostatní Soud vyškrtl zastavil řízení o stížnosti pro vágnost, povrchnost a nedostatečnou podloženost informací, které obdržel od právního zástupce stěžovatele (Sharifi a ostatní proti Itálii a Řecku, č. 16643/09, rozsudek ze dne 21. října 2014).

Právní zástupci stěžovatelů tvrdili, že jsou s nimi stále v kontaktu skrze telefon a WhatsApp. Během ústního jednání přitom přečetli část konverzace s jedním ze stěžovatelů a předložili podepsané plné moci. Ve spisu rovněž nebylo nic, co by Soud vedlo k pochybnostem o důvěryhodnosti tvrzení právních zástupců. I kdyby však okolnosti případu nasvědčovaly, že stěžovatelé si již nepřejí pokračovat v řízení, Soud by se rozhodl případ věcně posoudit v souladu s čl. 37 odst. 1 *in fine* Úmluvy (F. G. proti Švédsku, č. 43611/11, rozsudek velkého senátu ze dne 23. března 2016, § 81–82), neboť se týká závažných otázek výkladu rozsahu a podmínek použití článku 4 Protokolu č. 4 vůči migrantům, kteří se pokoušejí neoprávněně a ve velkém počtu vstoupit

na území státu. Tyto otázky jsou dle Soudu důležité s ohledem na nové výzvy, kterým členské státy čelí v souvislosti s dopady hospodářské krize a nedávnými sociálními a politickými změnami v některých regionech Afriky a blízkého východu (Khlaifia a ostatní proti Itálii, č. 16483/12, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2016, § 241).

b) Hodnocení důkazů a určení skutkového stavu Soudem

Vláda rovněž namítala, že stěžovatelé neprokázali, že byli součástí skupiny migrantů, kteří se dne 13. srpna 2014 pokoušeli vstoupit na španělské území přelezením plotu do enklávy Melilla, neboť je na předloženém videozáznamu nelze rozpoznat. Soud zohlednil, že právě chybějící identifikace stěžovatelů ze strany žalovaného státu, která nutně přispěla k těžkostem, které stěžovatelé měli s prokázáním jejich účasti na předmětných událostech, je jádrem stížnosti. Pro přesunutí důkazního břemene na vládu bude proto stačit, pokud stěžovatelé předloží *prima facie* důkazy na podporu svých tvrzení (*mutatis mutandis*, El Masri proti Severní Makedonii, č. 39630/09, rozsudek velkého senátu ze dne 13. prosince 2012, § 152). Stěžovatelé poskytli ucelený popis předmětných událostí a na podporu svých tvrzení předložili videozáznam. Odborné posudky vlády přítomnost stěžovatelů nevyvrátily, toliko konstatovaly nemožnost jejich identifikace. I vzhledem k tomu, že vláda nepopřela samotné události ze dne 13. srpna 2014 a krátce po nich praxi hromadného vyhošťování i uzákonila, Soud shledal, že stěžovatelé *prima facie* prokázali svou účast na předmětných událostech, kterou se vládě nepodařilo následně vyvrátit.

B. OTÁZKA JURISDIKCE VE SMYSLU ČLÁNKU 1 ÚMLUVY

Soud na úvod připomněl, že výkon jurisdikce ve smyslu článku 1 Úmluvy je podmínkou *sine qua non* k tomu, aby smluvní stát mohl být považován za odpovědného za namítaná porušení práv a svobod uvedených v Úmluvě (Ilaşcu a ostatní proti Moldavsku a Rusku, č. 48787/99, rozsudek velkého senátu ze dne 8. července 2004, § 311). Ve smyslu článku 1 Úmluvy je jurisdikce státu v zásadě teritoriální a považuje se za vykonávanou na celém území státu (Banković a ostatní proti Belgii a ostatním, č. 52207/99 rozsudek velkého senátu ze dne 12. prosince 2001, § 52). Pouze za výjimečných okolností může být tato domněnka vyvrácena, zejména pokud je státu bráněno vykonávat jurisdikci na části svého území (Assanidze proti Gruzii, č. 71503/01, rozsudek velkého senátu ze dne 8. dubna 2004, § 137–139).

V předmětné věci nebylo sporu o tom, že se události staly na španělském území, neboť vláda sama uznala, že se všechny tři řady hraničního plotu na něm nacházejí.

Z

Namítala však, že na území mezi marocko-španělskou hranicí a oblastí vnitřního, třetího plotu, až po policejní linii na španělské straně územní jurisdikci nevykonávala. Soud konstatoval, že stát nemůže z působnosti Úmluvy vyjmout část svého území (Matthews proti Spojenému království, č. 24833/94, rozsudek velkého senátu ze dne 18. února 1999, § 29), s výjimkou závislých území dle čl. 56 odst. 1 Úmluvy, který však na projednávanou věc nedopadá. Byť Soud v minulosti připustil, že jsou státy na vnějších hranicích schengenského prostoru vystaveni značným obtížím při zvládání stupňujícího se přílivu migrantů a žadatelů o azyl (M. S. S. proti Belgii a Řecku, č. 30696/09, rozsudek velkého senátu ze dne 21. ledna 2011, § 223), nemá tato skutečnost dopad na výkon jejich jurisdikce. Přestože v projednávané věci vláda upozorňovala na problémy s nelegálním příchodem migrantů skrze enklávu Melilla, netvrdila, že by daná situace bránila výkonu jurisdikce nad daným územím. To potvrzuje i skutečnost, že to byly právě španělské bezpečnostní složky, které migrantům pomohly slézt z plotů na zem. Nebyly proto dány objektivní skutečnosti, které by omezovaly účinný výkon jurisdikce žalovaného státu nad daným území, a byly tak způsobilé vyvrátit jeho presumovanou jurisdikci (Ilaşcu a ostatní proti Moldavsku a Rusku, *cit. výše, § 313 a § 333). Soud dodal, že* ani mezinárodní právo neopravňuje stát jednostranně vyloučit, změnit nebo omezit svou teritoriální jurisdikci nad územím mezi hraničním plotem a skutečnou hraniční linií. Působnost Úmluvy, jakožto ústavního předpisu evropského veřejného pořádku, nemůže být selektivně omezena pouze na části území umělými zásahy do teritoriální jurisdikce státu, a to ani v kontextu migrace (*mutatis mutandis,* Hirsi Jamaa a ostatní proti Itálii, č. 27765/09, rozsudek velkého senátu ze dne 23. února 2012, § 178). Opak by zpochybnil zásadu účinné ochrany lidských práv, o niž se Úmluva opírá. Předmětné události proto spadaly do španělské jurisdikce ve smyslu článku 1 Úmluvy.

C. DALŠÍ PŘEDBĚŽNÉ NÁMITKY VLÁDY

Soud odmítl i další předběžné námitky žalované vlády. K námitce, že stěžovatelé ztratili postavení oběti, neboť se jim o několik měsíců později podařilo vstoupit na španělské území, kdy proti oběma bylo zahájeno individuální řízení o vyhoštění, přičemž oba měli přístup k právní pomoci a tlumočení, Soud konstatoval,

že ve věcech týkajících se vyhoštění nelze přihlížet k událostem, které nastaly po jiném překročení hranic, než kterého se týká dané řízení. Rovněž odmítl námitku vlády ohledně nevyčerpání opravných prostředků, jelikož možnost získat vstupní vízum, pracovní vízum nebo podat žádost o azyl na španělských konzulátech nepředstavuje účinné prostředky nápravy, ale pouze alternativy k nelegálnímu vstupu na území.

D. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 4 PROTOKOLU Č. 4

Stěžovatelé namítali, že byli vystaveni hromadnému vyhoštění bez individuálního posouzení jejich situace a bez přístupu k jakémukoliv řízení či právní pomoci. Zdůraznili, že se jejich stížnosti netýkají práva vstoupit na území, ale spíše práva na individuální řízení, v jehož rámci by mohli napadnout rozhodnutí o vyhoštění.

a) Byli stěžovatelé vyhoštěni ve smyslu článku 4 Protokolu č. 4?

Vláda zastávala názor, že stěžovatelům bylo pouze zabráněno ve vstupu na území. Dostali se sice po přelezení plotů pod kontrolu pohraniční stráže, formálně jim však vstup na území povolen nebyl. Dle vlády musí být dotčená osoba nejprve na území přijata, aby z něj mohla být vyhoštěna.

Soud na úvod poznamenal, že je to poprvé, co řeší otázku použitelnosti článku 4 Protokolu č. 4 na situaci okamžitého a nuceného navrácení cizinců z pozemních hranic státu poté, co se je větší počet migrantů společně pokusil neoprávněně překročit. Připomněl, že smluvní státy mají právo kontrolovat vstup a pobyt cizinců na svém území i jejich vyhoštění z tohoto území. Rovněž mají právo si nastavit vlastní imigrační pravidla, a to i v rámci bilaterální spolupráce nebo na základě svého členství v Evropské unii (Sharifi a ostatní proti Itálii a Řecku, cit. výše, § 224). V této souvislosti Soud poukázal na důležitost ochrany vnějších hranic, která, v souladu s tzv. schengenským hraničním kodexem, má význam pro všechny členské státy Evropské unie. Zároveň konstatoval, že v minulosti se již zabýval výzvami, kterým čelí evropské státy, včetně španělských enkláv Ceuta a Melilla, v oblasti imigrační politiky v důsledku hospodářské krize a nedávných sociálních a politických změn v Africe a na Blízkém východě. Zdůraznil však, že problémy vyvěrající z migračních toků nebo z přijímání žadatelů o azyl nemohou ospravedlnit jednání neslučitelná s Úmluvou (Hirsi Jamaa a ostatní proti Itálii, cit. výše, § 179), obzvláště s článkem 3 Úmluvy nebo i článkem 4 Protokolu č. 4. Soud dále konstatoval, že při výkladu Úmluvy musí, ve světle Vídeňské úmluvy o smluvním právu, vzít v úvahu všechna příslušná pravidla a zásady mezinárodního práva použitelná mezi smluvními státy (Al-Dulimi a Montana Management Inc. proti Švýcarsku, č. 5809/08, rozsudek velkého senátu ze dne 21. června 2016, § 134).

Z

V souvislosti s otázkou, zda pojem ‚vyhoštění' ve smyslu článku 4 Protokolu č. 4 zahrnuje rovněž nepřijetí cizince na území, Soud poznamenal, že článek 2 návrhu článků Komise OSN pro mezinárodní právo o vyhoštění cizinců pod pojem vyhoštění nezahrnuje případy vydání či nepřijetí cizince na území státu. Z komentáře k návrhu článků ovšem plyne, že vyloučení situací nepřijetí na území z působnosti návrhu článků nemá vliv na pravidla mezinárodního práva týkající se uprchlíků, včetně zásady *non-refoulement* plynoucí z článku 33 Úmluvy o postavení uprchlíků z roku 1951. Za klíčové přitom Soud označil, že zákaz *refoulement* zahrnuje ochranu žadatelů o azyl jak při jejich nepřijetí na území, tak při jejich odmítnutí na hranicích. Tento názor zastává rovněž Úřad vysokého komisaře pro uprchlíky (UNHCR) a jeho výkonný výbor.

Ve shodě s UNHCR Soud dále konstatoval, že v kontextu migračních vln na hranicích nemusí být záměr požádat o azyl vyjádřen v určité formě. Může být učiněn neformální žádostí nebo i pouhým způsobem chování, který zjevně naznačuje, že si daná osoba přeje získat ochranu (M. A. ostatní proti Litvě, č. 59793/17, rozsudek ze dne 11. prosince 2018, § 109). Pokud se má tedy nepřijetí uprchlíka obsahově rovnat jeho navrácení, jak vyplývá i z návrhu článků, skutečnost, že stát odmítne přijmout na své území cizince, který již spadá do jeho jurisdikce, nezbaví stát povinnosti dodržet vůči dané osobě zákaz *refoulement*. Zásada *non-refoulement* není přitom opomenuta žádným z použitelných předpisů unijního práva, včetně návratové směrnice, schengenského hraničního kodexu, kvalifikační směrnice ani samotné Listiny základních práv Evropské unie.

Soud se dosud nezabýval rozlišením mezi nepřijetím a vyhoštěním cizinců. Výše provedená analýza mezinárodního práva a unijního práva však podporuje výklad Soudu, že ochrana plynoucí z Úmluvy, která je vykládána autonomně, nemůže být závislá na formálních úvahách, jakým je posouzení, zda osoba, které má být poskytnuta ochrana, vstoupila na území v souladu s určitým ustanovením vnitrostátního nebo evropského práva použitelného na danou situaci. Legitimní záměr států omezit nezákonné pokusy o vstup na jejich území nemůže zajít tak daleko, aby ochranu poskytovanou

Úmluvou, zejména na poli článku 3, ponechal bez účinku (M. S. S. proti Belgii a Řecku, cit výše, § 216).

Výše uvedené úvahy dovedly Soud k závěru, že pojem ‚vyhoštění' zahrnuje jakékoli násilné vyhoštění cizince z území státu nezávisle na tom, zda daná osoba pobývala na území oprávněně, na délce jejího pobytu, na místu jejího zadržení, na jejím postavení coby migranta či žadatele o azyl a na jejím chování při překračování hranice. Soud daný pojem v minulosti použil v souvislosti s články 3 a 13 Úmluvy, zvláště v případech týkajících se odehnání cizinců z hranic (Gebremedhin [Gaberamadhien] proti Francii, č. 25389/05, rozsudek ze dne 26. dubna 2007, § 54–58). Soud proto shledal, že se článek 3 Úmluvy a článek 4 Protokolu č. 4 vztahují na jakoukoli situaci spadající do jurisdikce smluvních států včetně případů, kdy vnitrostátní orgány doposud neposoudily možné důvody, které by opravňovaly danou osobu k získání ochrany na základě daných ustanovení (Hirsi Jamaa a ostatní proti Itálii, cit. výše, § 180 a násl.). Předmětné úvahy, na kterých jsou založeny nedávné rozsudky Hirsi Jamaa a ostatní, Sharifi a ostatní a Khlaifia a ostatní (všechny cit. výše), v nichž se stěžovatelé pokoušeli dostat na území smluvního státu přes moře, nijak neztratily na relevanci. Proto ani v případě nucených navrácení následujících po pokusu překročit pozemní hranice Soud neshledal důvod pro odlišný výklad pojmu ‚vyhoštění'. Připomněl, že z Úmluvy nevyplývá právo na politický azyl. Z článku 3 Úmluvy ale vyplývá zákaz vyhostit cizince, který se nachází v jurisdikci jednoho ze smluvních států, pokud existují závažné důvody se domnívat, že by mu v zemi, do které je předáván, hrozilo skutečné nebezpečí špatného zacházení.

Při použití výše uvedených zásad na projednávanou věc Soud poznamenal, že není sporu o tom, že stěžovatelé byli zadrženi na španělském území španělskou pohraniční stráží, a nacházeli se tak pod španělskou jurisdikcí ve smyslu článku 1 Úmluvy. Není ani pochyb o tom, že stěžovatelé byli následně násilně odsunuti do Maroka členy španělské pohraniční stráže. Jednalo se tedy o ‚vyhoštění' ve smyslu článku 4 Protokolu č. 4.

b) Byli stěžovatelé v rozporu s článkem 4 Protokolu č. 4 vyhoštěni hromadně?

Podle již citované judikatury Hirsi Jamaa a ostatní, Sharifi a ostatní a Khlaifia a ostatní se vyhoštění považuje za ‚hromadné', pokud nutí cizince opustit zemi skupinově. O ‚skupinu' se přitom jedná nezávisle na počtu osob, kterých se vyhoštění týká (Gruzie proti Rusku (I), č. 13255/07, rozsudek velkého senátu ze dne 31. ledna 2019, § 167). Kolektivní povaha není podmíněna ani příslušností k určité skupině osob se společným původem, státní příslušností, přesvědčením apod. Určujícím kritériem pro přiznání ‚kolektivní' povahy vyhoštění je absence ‚přiměřeného a objektivního posouzení individuálního případu každého cizince ve skupině' (Khlaifia a ostatní proti Itálii, cit. výše, § 237 a násl.).

Ve věcech Hirsi Jamaa a ostatní a Sharifi a ostatní se byly skupiny osob zadržených na volném moři navráceny do Libye a Řecka bez identifikace či zohlednění jejich individuálních okolností. V obou případech byla většina stěžovatelů žadateli o azyl, kteří s odkazem na článek 3 Úmluvy namítali, že neměli účinnou možnost napadnout rozhodnutí o jejich vyhoštění. Jejich hlavní námitkou tedy bylo, že v případě jejich navrácení do Libye či Řecka by jim hrozilo ‚skutečné nebezpečí' špatného zacházení nebo navrácení do Eritrey, Somálska nebo Afghánistánu, kde by jim též hrozilo špatné zacházení. Článek 4 Protokolu č. 4 vyžaduje, aby byla každému cizinci na individualizovaném základě dána skutečná a účinná možnost přednést argumenty proti svému vyhoštění příslušnému vnitrostátnímu orgánu, a uplatnit tak námitky možného porušení článku 3. Ve věci Khlaifia a ostatní stěžovatelé, kteří připluli na území Itálie přes Středozemní moře a byli následně navráceni do Tuniska, nenamítali porušení článku 3 Úmluvy v případě svého vyhoštění. Soud shledal, že při posouzení, zda bylo ze strany státu provedeno dostatečně individualizované řízení, je třeba zohlednit obecnou situaci v rozhodné době. Uvedl, že článek 4 Protokolu č. 4 nezaručuje právo na osobní pohovor za všech okolností. Ve věci Khlaifia a ostatní byla jeho potřeba zpochybněna právě tím, že právní zástupci stěžovatelů nebyli schopni uvést cokoliv, co by mohlo dle mezinárodního či vnitrostátního práva odůvodnit ponechání stěžovatelů na italském území. Za poslední faktor, který musí být zohledněn, Soud označil samotné chování stěžovatelů a míru jejich zavinění na nedostatečném individuálním posouzení jejich případu. Ve věcech Berisha a Haljiti a Dritsas a ostatní k porušení článku 4 Protokolu č. 4 nedošlo, jelikož stěžovatelé aktivně nespolupracovali a nevyužili jim dostupné individualizované řízení (Berisha a Haljiti proti Severní Makedonii, č. 18670/03, rozhodnutí ze dne 16. června 2005; Dristas a ostatní proti Itálii, č. 2344/02, rozhodnutí ze dne 1 února 2011). Dle Soudu musí být stejný přístup uplatněn i na situace, kdy osoby překračují neoprávněně pozemní hranici a záměrně využívají svého velkého počtu, aby vytvořili situaci, kterou je obtížné

kontrolovat. V daném kontextu bude Soud nicméně především posuzovat, zda měli stěžovatelé skutečný a účinný přístup k možnosti oprávněného vstupu na území, tj. řízení na hranicích. Pokud ano a stěžovatelé ho nevyužili, Soud se bude následně zabývat tím, zda existují přesvědčivé důvody založené na objektivních skutečnostech přičitatelné státu, které jim v tom bránily.

Při použití těchto zásad na projednávanou věc Soud nejprve v reakci na námitku vlády poznamenal, že skutečnost, že stěžovatelé jsou pouze dva, nebrání kvalifikaci jejich vyhoštění za kolektivní, když rozhodný není počet vyhošťovaných osob, ale absence individuálního posouzení jejich případu. K jejich způsobu chování Soud uvedl, že se stěžovatelé pokusili neoprávněně vstoupit na španělské území v rámci větší skupiny osob, přičemž úmyslem bylo využít početnost skupiny pro dosažení sledovaného záměru. Zároveň poznamenal, že jejich stížnosti na poli článku 3 Úmluvy byly senátem Soudu odmítnuty pro zjevnou neopodstatněnost.

Soud proto dále zkoumal, (i) zda byly pro stěžovatele v rozhodné době dostupné legální cesty pro vstup na španělské území, (ii) zda stěžovatelům poskytovaly skutečnou a účinnou možnost předložit důvody proti jejich vyhoštění, a pokud tomu tak bylo, (iii) zda jich stěžovatelé využili. Stanovil, že smluvním státům na vnější hranici schengenského prostoru Úmluva ukládá, aby zajistily skutečnou a účinnou možnost legálního vstupu na jejich území. To by mělo umožnit všem osobám, kterým hrozí pronásledování, podat na jejich území žádost o poskytnutí ochrany na základě článku 3 Úmluvy. Poukázal přitom na schengenský kodex, dle kterého mohou být vnější hranice schengenského prostoru překročeny jen na hraničních přechodech. V případě jejich absence by však odmítnutí vstupu na území vyvolalo neúčinnost ochrany, kterou Úmluva poskytuje těm, jimž hrozí nebezpečí pronásledování. Pokud však existují hraniční přechody, které umožňují poskytnout ochranu na základě článku 3 Úmluvy, smluvním státům nic nebrání v neumožnění vstupu na území cizincům, kteří nepostupovali v souladu s příslušnými opatřeními, pakliže jim v tom nebránily naléhavé důvody. V souladu s předmětnými úvahami Soud stanovil, že pouze v případě, že stěžovatelé neměli naléhavé důvody pro nevyužití legálních cest vstupu na území, by jim mohlo být jejich chování přičteno k tíži, což by ospravedlnilo postup španělské pohraniční stráže, která stěžovatele nijak neidentifikovala.

Soud uvedl, že vnitrostátní právní řád žalovaného státu stěžovatelům nabízel několik možných způsobů, jak vstoupit na španělské území: na základě žádosti o vízum nebo podáním žádosti o mezinárodní ochranu

Z

na hraničním přechodu Beni Enzar či na jednom ze zastupitelských úřadů. Podotkl, že krátce po předmětných událostech byla na zmíněném hraničním přechodu zřízena speciální kancelář pro registraci azylových žádostí. I předtím zde však bylo možné žádost podat. Z údajů poskytnutých vládou vyplynulo, že v období od 1. ledna do 31. srpna 2014 bylo na území enklávy Melilla podáno 21 azylových žádostí, z čehož šest na hraničním přechodu Beni Enzar. Žadatelé zde měli i přístup k tlumočení a právní pomoci. Skutečnost, že se jednalo jen o velmi malý počet podaných žádostí, dle Soudu nezpochybňuje možnost účinného přístupu k tomuto hraničnímu přechodu. Tu nezpochybňuje ani skutečnost, že v druhé polovině roku 2014 na něm nebyla podána ani jedna žádost ze strany osob původem ze sub-saharské Afriky.

V rámci posouzení, zda stěžovatelé měli naléhavé důvody, pro které nevyužili řízení na daném hraničním přechodu, Soud poznamenal, že několik vedlejších účastníků řízení, včetně UNHCR a Vysokého komisaře pro lidská práva, uvedlo, že je v praxi pro osoby subsaharského původu velice obtížné či přímo nemožné se na hraniční přechod Beni Enzar fyzicky dostat, a to kvůli možnému rasovému profilování či přísným pasovým kontrolám ze strany marockých orgánů. Zároveň ale nenaznačovali, že by za daný stav byla odpovědná španělská vláda. Zpráva zmocněnce generálního tajemníka Rady Evropy pro migraci a uprchlíky z roku 2018 sice popisuje praxi španělské pohraniční stráže, která upozorňovala marocké orgány na pohyb osob v blízkosti hraničního plotu enklávy Melilla, které jim pak měly bránit v jeho přelezení. Tyto informace se však dle Soudu týkají pouze neoprávněných pokusů o překročení hranice a nevypovídají o situaci, která panuje na oficiálních hraničních přechodech. Stěžovatelé před Soudem zpočátku ani netvrdili, že se pokusili nejprve vstoupit na španělské území legální cestou, to učinili prvně až v rámci ústního jednání před velkým senátem, kdy tvrdili, že jim v tom bylo zabráněno ze strany marockých úřadů. Kromě pochybností o důvěryhodnosti těchto tvrzení Soud konstatoval, že možné bránění v přístupu k hraničnímu přechodu ze strany marockých orgánů nelze přičítat španělským orgánům. V této souvislosti Soud zdůraznil, že i když Úmluva musí poskytovat ochranu právům, která jsou praktická a účinná,

z článku 4 Protokolu č. 4 nevyplývá obecná povinnost smluvních stran, aby na své území přijaly osoby, které nepodléhají jejich jurisdikci. Shledal proto, že situaci, kdy bylo obtížné získat přístup k hraničnímu přechodu, nelze přičítat španělské vládě. Dospěl proto k závěru, že v projednávané věci nedošlo k porušení článku 4 Protokolu č. 4.

Nadto se Soud vyjádřil i k otázce, zda stěžovatelé měli skutečnou a účinnou možnost vstupu na území na základě azylových žádostí podaných na zastupitelských úřadech. Uvedl, že si je vědom omezených pravomocí velvyslanců na základě vnitrostátní úpravy, včetně šíře jejich volného uvážení. V předmětné věci to ale dle Soudu není podstatné, jelikož námitky stěžovatelů na poli článku 3 Úmluvy týkající se jejich obav ze špatného zacházení v Maroku označil za zjevně neopodstatněné již senát Soudu. Velký senát konstatoval, že i tyto další legální možnosti k podání žádosti o mezinárodní ochranu jsou dostupné a účinné. Stěžovatelé to ostatně nerozporovali, avšak neuvedli žádné důvody, proč takovou žádost nepodali.

Vzhledem k výše uvedenému Soud nebyl přesvědčen, že by žalovaný stát neposkytoval skutečný a účinný přístup k legálnímu řízení pro vstup na území za účelem podání žádosti o mezinárodní ochranu či že by stěžovatelé měli naléhavé objektivní důvody přičitatelné Španělsku, proč daných řízení nevyužili. Zároveň stěžovatelé nebyli schopni poskytnout žádný právní či faktický důvod z pohledu vnitrostátního či mezinárodního práva, který by zabraňoval jejich vyhoštění (Khlaifia a ostatní proti Itálii, cit. výše, § 253).

Vzhledem k výše uvedenému Soud rozhodl, že nedošlo k porušení článku 4 Protokolu č. 4, neboť stěžovatelé, pokud skutečně chtěli využít svých práv plynoucích z Úmluvy, mohli za tímto účelem využít oficiálních vstupních řízení, což neučinili. Nedostatečné individuální posouzení jejich případů tak bylo důsledkem jejich jednání. Závěrem však Soud zdůraznil, že dané závěry nemají dopad na širokou shodu v mezinárodním společenství, že při ochraně svých hranic smluvní státy musí postupovat v souladu s Úmluvou včetně respektování zásady *non-refoulement*.

III. ODDĚLENÁ STANOVISKA

V souhlasném stanovisku soudce Pejchal navrhl, že by se obdobnými případy měly věcně zabývat jen africké soudy. Soudkyně Koskelo v částečně nesouhlasném stanovisku uvedla, že článek 4 Protokolu č. 4 je neodlučně spjat se zásadou *non-refoulement*, a proto je použitelný pouze na osoby hledající ochranu, což nebyl případ stěžovatelů.

Z

Rozsudek ze dne 20. února 2020 ve věci č. 5115/18 – *M. A. a ostatní proti Bulharsku*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že v případě vyhoštění stěžovatelů do Číny by došlo k porušení článků 2 a 3 Úmluvy, neboť by jim zde jako etnickým Ujgurům, kteří danou zemi opustili a byli podezíráni z terorismu, hrozilo mučení a nelidské zacházení nebo i smrt.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

Pět etnických Ujgurů muslimského vyznání uprchlo z čínské autonomní oblasti Sin-t'iang (XUAR), jejich země původu, pro podezření z terorismu. Poté, co v roce 2017 nelegálně překročili bulharsko-tureckou hranici, byli stěžovatelé zadrženi bulharskými orgány. Vnitrostátní orgány v roce 2018 zamítly jejich žádosti o azyl a rozhodly o jejich vyhoštění z důvodu ochrany národní bezpečnosti bez určení cílové země. Vyhoštění stěžovatelů v době rozhodování Soudu bránilo pouze jím uložené předběžné opatření dle článku 39 jednacího řádu Soudu.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

Stěžovatelé namítali možné porušení článků 2 a 3 Úmluvy, neboť v případě jejich vyhoštění do Číny by jim hrozilo pronásledování, nelidské zacházení, svévolné uvěznění, přičemž není ani vyloučeno, že by mohli být popraveni.

Soud v úvodu prohlásil námitky na poli článků 2 a 3 Úmluvy za neoddělitelně spjaté a rozhodl se je posoudit společně. Poukázal na obecné zásady použitelné v případech týkajících se vyhoštění cizinců, které shrnul ve věci J. K. a ostatní proti Švédsku (č. 59166/12, rozsudek velkého senátu ze dne 23. srpna 2016, § 77–105). Konkrétně připomněl, že posouzení hrozby skutečného nebezpečí špatného zacházení v zemi původu musí být provedeno pečlivě, a to ve světle jak tamní obecné situace, tak individuálních okolností stěžovatelů. Přitom zdůraznil, že i v případě, že stěžovatel je podezírán z napojení na teroristickou organizaci, je smluvní stát odpovědný za možné porušení článků 2 a 3 Úmluvy v případě jeho vyhoštění, neboť zákaz mučení a nelidského zacházení je absolutní (A. M. proti Francii, č. 12148/18, rozsu-

dek ze dne 29. dubna 2019, § 112). Označil proto veškeré úvahy vnitrostátních orgánů ohledně toho, zda stěžovatelé představovali hrozbu pro národní bezpečnost, za irelevantní pro možné porušení článků 2 a 3 Úmluvy. Za stěžejní otázku Soud v projednávané věci považoval, zda existují závažné důvody se domnívat, že stěžovatelům v případě výkonu rozhodnutí o jejich vyhoštění do Číny hrozí skutečné nebezpečí špatného zacházení nebo smrt.

Dle vnitrostátních orgánů přitom stěžovatelé neprokázali, že byli nuceni opustit Čínu kvůli pronásledování z důvodu jejich etnického původu nebo náboženského vyznání a že by jim v případě návratu hrozilo skutečné nebezpečí špatného zacházení. Poznamenaly, že stěžovatelé měli přístup ke vzdělání a mohli vést normální životy až do doby, než porušili čínské právní předpisy. Postup čínských vnitrostátních orgánů a jejich protiteroristická opatření byly přitom odpovědí na údajné násilí ze strany ujgurských separatistů. Samotný nejvyšší správní soud však v následném řízení zabývajícím se přímo jejich *refoulement* neposoudil námitky stěžovatelů, že jim v případě jejich vyhoštění hrozí nebezpečí špatného zacházení. Zůstalo proto na Soudu, aby posoudil situaci v zemi původu jakožto možné přijímající zemi s ohledem na všechny dostupné informace včetně materiálů získaných z moci úřední (Hirsi Jamaa a ostatní proti Itálii, č. 27765/09, rozsudek velkého senátu ze dne 23. února 2012, § 115–116).

Z relevantních informací o současné situaci v autonomní oblasti XUAR shromážděných vládními i nevládními organizacemi včetně Amnesty International a Human Rights Watch, jakož i Výborem OSN pro odstranění rasové diskriminace Soud zjistil, že čínské orgány zavírají statisíce, ne-li miliony Ujgurů do ‚převýchovných' táborů, kde jsou hlášeny případy špatného zacházení, mučení a úmrtí zde uvězněných osob. Dle dostupných informací takový osud čeká právě Ujgury, kteří po svém odchodu byli do Číny navráceni. Čínská represe proti Ujgurům je odůvodňována potřebou bojovat proti terorismu a extremismu. Podezření ze separatismu nebo ohrožení bezpečnosti státu může vést k dlouhým trestům odnětí svobody nebo trestu smrti bez řádného soudního procesu. Z tohoto hlediska je důležité, že dle zjištění bulharských orgánů se stěžovatelé před jejich příchodem podrobili tréninku Islámského hnutí Východního Turkestánu, tedy separatistické organizace působící v západní Číně, která je čínskými orgány považovaná za teroristickou organizaci. Vzhledem k výše uvedenému, s ohledem jak na obecnou situaci v provincii XUAR, tak na individuální situaci stěžovatelů, kteří z Číny utekli a jsou podezíráni z terorismu, Soud dospěl k závěru, že existují závažné důvody se domnívat, že by v případě jejich navrácení do země původu stěžovatelům hrozilo skutečné nebezpečí špatného zacházení.

Soud proto dále posoudil, zda existují účinné záruky, které by stěžovatele chránily před svévolným navrácením bulharskými orgány do Číny, ať už přímo či nepřímo (M. S. S. proti Belgii a Řecku, č. 30696/09, rozsudek velkého senátu ze dne 21. ledna 2011, § 286). Podotkl, že původní rozhodnutí o repatriaci a vyhoštění stěžovatelů, byť vykonatelná, neuváděla cílovou zemi. Podle nejvyššího správního soudu má být určení takové země včetně posouzení možných rizik provedeno až v procesu výkonu těchto rozhodnutí. Dle Soudu však takový postup neposkytoval jakékoliv záruky, že by se vnitrostátní orgány dostatečně zabývaly posouzením možného nebezpečí, kterému by stěžovatelé čelili v zemi jejich původu. Nebylo ani zřejmé, zda by se orgány v případě vyhoštění stěžovatelů do třetí země zabývaly otázkou, zda odsud nebudou navráceni do Číny bez adekvátního posouzení nebezpečí, které by jim zde hrozilo. Na základě výše uvedeného Soud shledal, že v rámci výkonu rozhodnutí o vyhoštění neexistují účinné záruky, které by stěžovatele chránily před jejich navrácením do Číny (Auad proti Bulharsku, č. 46390/10, rozsudek ze dne 11. října 2011, § 106). V případě jejich výkonu by proto dle Soudu došlo k porušení článků 2 a 3 Úmluvy.

Z

Svobodný přístup k informacím

Rozsudek ze dne 30. ledna 2020 ve věci č. 44920/09 a 8942/10 – *Studio Monitori a ostatní proti Gruzii*

Senát páté sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že zamítnutím žádostí stěžovatelů o zpřístupnění informací z trestních spisů v ukončených řízeních a o poskytnutí kopií soudních příkazů z probíhajících trestních řízení nedošlo k porušení jejich svobody přijímat informace dle článku 10 Úmluvy, neboť nevysvětlili, za jakým účelem pro ně byly tyto informace nezbytné.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

První stěžovatelka je nevládní organizací zaměřenou na novinářskou investigativní činnost v záležitostech veřejného zájmu. Druhá stěžovatelka je novinářkou a členkou první stěžovatelky, za kterou požádala o zpřístupnění archivovaného soudního spisu v trestní věci

a pořízení fotokopií dokumentace. Ani přes výzvu soudu, jaké konkrétní informace a za jakým účelem požaduje zpřístupnit, stěžovatelka svoji žádost nedoplnila. Následně se druhá stěžovatelka neúspěšně domáhala před vnitrostátními soudy zrušení rozhodnutí, kterým nebylo její žádosti vyhověno. V rámci soudního řízení dodatečně uvedla, že žádost podala pro účely investigativního projektu, který byl v mezičase ukončen a jeho výsledky publikovány.

Třetí stěžovatel bez uvedení důvodů požádal o zaslání kopií několika soudních příkazů o opatřeních nařízených v rámci vyšetřování trestné činnosti proti třetím osobám. Stěžovateli byly poskytnuty pouze výrokové části těchto příkazů, proti čemuž se neúspěšně bránil u vnitrostátních soudů. Ty mimo jiné zohlednily, že trestní řízení v uvedených věcech nebyla skončena.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatelé tvrdili, že došlo k porušení jejich práva přijímat informace, jelikož jim nebyl umožněn přístup k informacím veřejného zájmu.

a) Obecné zásady

Soud nejprve připomněl, že článek 10 Úmluvy nezaručuje všeobecné právo každého na přístup k informacím, které jsou v držení orgánů veřejné moci, ani jemu odpovídající povinnost státu takové informace žadateli sdělit. Za určitých okolností však může takový pozitivní závazek vzniknout, a to tehdy, pokud byla tato povinnost vyslovena pravomocným soudním rozhodnutím nebo pokud představuje poskytnutí informace nutný předpoklad pro výkon svobody projevu jednotlivce, takže odmítnutí přístupu k informaci znamená zásah do tohoto práva (Magyar Helsinki Bizottság proti Maďarsku, č. 18030/11, rozsudek velkého senátu ze dne 8. listopadu 2016, § 156 a 157). Relevantními kritérii pro určení, zda článek 10 Úmluvy v konkrétní věci vyžadoval poskytnutí informace žadateli, jsou: a) účel žádosti, b) povaha požadované informace, c) role žadatele, a d) zda jde o informaci existující a dostupnou (tamtéž, § 157–170).

b) Použití těchto zásad na okolnosti projednávané věci

V případě stěžovatelek Soud shledal, že byť jejich novinářská činnost byla nepochybně slučitelná s právem žádat o přístup k informacím, jejich žádost nedostála kritériu účelu (srov. Roşiianu proti Rumunsku, č. 27329/06, rozsudek ze dne 24. června 2014, § 61). Stěžovatelky totiž nespecifikovaly důvod žádosti o zpřístupnění trestního spisu ani nevysvětlily, proč byly dokumenty nezbytné z hlediska výkonu jejich svobody přijímat a rozšiřovat informace (srov. Cangi proti Turecku, č. 24973/15, rozsudek ze dne 29. ledna 2019, § 32). Ačkoliv byly v tomto ohledu vyzvány k doplnění žádosti a příslušný vnitrostátní orgán byl v takovém případě připraven žádosti vyhovět, druhá stěžovatelka místo toho podala žalobu. V té se dovolávala práva na neomezený přístup k informacím, které se týkají záležitostí veřejného zájmu (srov. Sioutis proti Řecku, č. 16393/14, rozhodnutí ze dne 29. srpna 2017, § 27). Soud však zdůraznil, že takové právo ani z článku 10 Úmluvy nelze dovodit (Magyar Helsinki Bizottság proti Maďarsku, cit. výše, § 156). Dále Soud zohlednil, že stěžovatelky bez ohledu na zamítnutí žádosti mohly pokračovat v novinářské činnosti, neboť navzdory tomu dokončily šetření a uveřejnily jeho výsledky. Přístup ke spisovému materiálu tedy zjevně nepodmiňoval výkon jejich svobody projevu (tamtéž, cit. výše, § 159; srov. Cangi proti Turecku, cit. výše, § 34). To ostatně potvrdila druhá stěžovatelka i vnitrostátním soudům, když uvedla, že je pro ni otázkou principu, aby soudy uznaly její neomezené právo na přístup k informacím v držení orgánů veřejné moci.

Podobně u třetího stěžovatele Soud vyšel ze skutečnosti, že žádost příslušnému vnitrostátnímu orgánu nijak nezdůvodnil a nevysvětlil, proč potřeboval úplné znění soudních příkazů. Soud proto nemohl přistoupit na tvrzení, že tyto informace byly nutným předpokladem pro výkon jeho svobody projevu (Cangi proti Turecku, cit. výše, § 33 a 34). Především však dle Soudu nebylo zřejmé, jak by mohl třetí stěžovatel naplnit kritérium třetí, tedy poslání veřejného ‚hlídacího psa'. Stěžovatel nebyl novinářem a v rámci řízení před Soudem neobjasnil, jak by mohlo získání šesti soudních příkazů z trestních věcí, které s jeho osobou nijak nesouvisely, přispět k veřejné diskusi o věcech veřejného zájmu (Sioutis proti Řecku, cit. výše, § 31). Soud tak nebyl přesvědčen, že by požadované informace mohly splnit tzv. test veřejného zájmu (srov. Magyar Helsinki Bizottság proti Maďarsku, cit. výše § 161).

Soud uznal, že soudní rozhodnutí musí být vyhlašována veřejně a v určité podobě by měla být i veřejnosti dostupná v zájmu zajištění transparentního výkonu spravedlnosti (např. *Fazliyski proti Bulharsku*, č. 40908/05, rozsudek ze dne 16. dubna 2013, § 64–66). Avšak požadavek, aby požadované informace svou povahou dostály testu veřejného zájmu, se vztahuje k předmětu dokumentů, tj. v posuzované věci soudním příkazům,

které by se musely svým obsahem dotýkat zájmů veřejnosti (viz Sioutis proti Řecku, cit. výše, § 29; Österreichische Vereinigung zur Erhaltung, Stärkung und Schaffung proti Rakousku, č. 39534/07, rozsudek ze dne 28. listopadu 2013, § 35–36 a 46).

V této souvislosti se stěžovatel omezil na tvrzení, že soudní příkazy se týkaly trestních řízení vedených proti bývalým vysoce postaveným státním úředníkům pro trestné činy související s korupcí. Samotná skutečnost, že obžalovaní byli známými úředními osobami, však dle Soudu nepostačuje k tomu, aby bylo dle článku 10 Úmluvy odůvodněno zpřístupnění úplného znění soudních příkazů z probíhajících trestních řízení stěžovateli, který žádostí sledoval čistě soukromé zájmy (srov. Sioutis proti Řecku, cit. výše, § 29 a 30). Zájmy veřejnosti zásadně nelze ztotožňovat s potřebou uspokojení zvědavosti jednotlivců (srov. Magyar Helsinki Bizottság proti Maďarsku, cit. výše, § *162).*

Vzhledem k výše uvedenému Soud dospěl k závěru, že k porušení článku 10 Úmluvy ve vztahu k žádnému ze stěžovatelů nedošlo.

Policejní databáze

Rozsudek ze dne 13. února 2020 ve věci č. 45245/15 – *Gaughran proti Spojenému království*

Senát první sekce Soudu rozhodl jednomyslně, že uchovávání biometrických dat (profilů DNA), otisků prstů a fotografií osob odsouzených za trestný čin, za který je možno uložit trest odnětí svobody, na neomezenou dobu, bez rozlišení dle závažnosti činů a bez možnosti přezkumu nezbytnosti trvání uchovávání je v rozporu s článkem 8 Úmluvy.

I. SKUTKOVÉ OKOLNOSTI

V říjnu 2008 byl stěžovatel zadržen policií, jelikož řídil automobil pod vlivem alkoholu. Téhož dne mu byly sejmuty otisky prstů, pořízena fotografie a odebrán vzorek DNA, z něhož byl následně vytvořen profil DNA. V listopadu 2008 byl stěžovatel za zmíněný čin, za který lze uložit trest odnětí svobody, odsouzen k peněžitému trestu ve výši 50 liber a byl mu uložen zákaz řízení na dobu 12 měsíců.

V lednu 2009 poté, co Soud rozhodl věc S. a Marper proti Spojenému království (č. 30562/04 a 30566/04, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2008), stěžovatel namítal nezákonnost uchování jeho fotografií, otisků prstů a vzorku DNA a žádal, aby tato data byla smazána. Policie odpověděla, že změny právní úpravy, které v návaznosti na zmíněný rozsudek provede vláda Spojeného království, jí budou respektovány. Stěžovatelovy vzorky DNA tak byly zničeny v roce 2015, avšak fotografie, otisky prstů a profil DNA jsou nadále policií uchovávány, a to na časově neomezenou dobu.

V řízení před vrchním soudem stěžovatel namítal porušení článku 8 Úmluvy. V roce 2012 soud rozhodl, že uchovávání biometrických údajů bylo přiměřeným zásahem do práv chráněných článkem 8 Úmluvy, a to zejména z důvodu účelnosti databáze. Usvědčená osoba dle soudu nemůže očekávat stejná práva jako osoba nevinná. Nadto, uchovávaná data lze použít k identifikaci pouze za použití sofistikovaných přístrojů a použití těchto dat je chráněno zákonem. Nejvyšší soud následně v roce 2015 též označil uchovávání dat za přiměřené a připomněl, že fotografie je uchovávána v databázi, která neumožňuje porovnávat fotografie za pomocí funkce rozpoznání obličeje. Projednávaná věc byla podle nejvyššího soudu odlišná od citované věci S. a Marper proti Spojenému království zejména v tom, že závěry vyslovené v tomto rozsudku se vztahují k osobám, které nebyly odsouzeny, což nebyl případ stěžovatele. Dále nejvyšší soud zdůraznil, že Spojené království uchovává biometrická data pouze u trestných činů, za něž lze uložit trest odnětí svobody.

II. ODŮVODNĚNÍ ROZHODNUTÍ SOUDU

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že časově neomezené uchování jeho biometrických dat, otisků prstů a fotografií představuje nepřiměřený zásah do jeho práv chráněných článkem 8 Úmluvy.

a) Zda došlo k zásahu do stěžovatelových práv

Na úvod Soud připomněl, že není sporu o tom, že profil DNA je osobním údajem a jeho uchováváním došlo k zásahu do stěžovatelova práva na respektování soukromého života (S. a Marper proti Spojenému království, cit. výše, § 67–77). Stejně tomu je i u otisků prstů (tamtéž, § 77 a 86).

Co se týká uchovávání fotografií, Soud poznamenal, že mezi stranami není sporu o tom, že v tomto ohledu

též došlo k zásahu do stěžovatelových práv. Jelikož se však Soud touto otázkou dosud specificky nezabýval a dle dřívější judikatury Komise nebylo odebrání fotografie podezřelého při zadržení a její následné uchovávání považováno za zásah do práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy (např. Friedl proti Rakousku, č. 15225/89, rozhodnutí Komise ze dne 16. května 1996), Soud doplnil, že koncept soukromého života zahrnuje i prvky vztahující se k právu člověka na zobrazení sebe sama. Lokální policejní databáze, v níž byla fotografie stěžovatele uložena, nedisponuje technologií rozpoznávání obličeje. Fotografie z této databáze nicméně policie může nahrát do celostátní databáze, která již rozpoznávání umožňuje. Dle Soudu tedy není pochyb, že uchovávání fotografie na neomezenou dobu v databázi, která umožňuje, byť zprostředkovaně, použití technologií rozpoznávání obličeje, představuje zásah do práva na respektování soukromého života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

b) Zákonnost zásahu

Soud konstatoval, že příslušná zákonná ustanovení jsou totožná, jaká byla relevantní ve věci S. a Marper proti Spojenému království (cit. výše), v níž posouzení otázky zákonnosti spojil s posouzením nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti. V projednávané věci proto Soud postupoval stejně.

c) Legitimní cíl

Stejně jako ve věci S. a Marper proti Spojenému království (cit. výše) Soud shledal, že namítaný zásah sledoval legitimní cíl předcházení zločinnosti.

d) Nezbytnost v demokratické společnosti

Na rozdíl od věci S. a Marper proti Spojenému království (cit. výše), kde se jednalo o uchovávání dat osob, které nebyly odsouzeny, šlo v projednávané věci o uchovávání dat osob, které odsouzeny byly. Žalovaná vláda zastávala názor, že otázka uchovávání těchto dat spadá z důvodu neexistence shody na evropské úrovni plně do prostoru pro uvážení státu. Soud proto považoval za klíčové určit, jaká míra shody v dané věci mezi smluvními státy Úmluvy panuje.

1. Shoda mezi smluvními státy Úmluvy

Ve vztahu k otiskům prstů a fotografiím Soud uvedl, že z nich za současného stavu technologií nelze určit např. příbuzenské vztahy mezi jednotlivci. Neomezenou dobu uchovávání těchto dat je proto možné postavit naroveň s lhůtou do konce života dotčeného jednotlivce. Většina evropských států nicméně omezila dobu uchovávání těchto dat.

Situace je však dle Soudu odlišná u profilů DNA. Tato data mohou mít dopad na osoby, které jsou biologicky

Z

spřízněny s dotyčným jednotlivcem, i po jeho smrti. Použití profilů DNA pro učení příbuzenských vztahů je vysoce citlivá věc a vyžaduje striktní kontrolu. U uchovávání profilů DNA tedy není možné položit rovnítko mezi neomezeným uchováváním dat a jeho omezením na dobu života dotčeného jednotlivce. Neomezenou dobu uchovávání profilů DNA vedle Spojeného království umožňuje pouze pět států z celkem 32, které Soud podrobil srovnání. Velká většina států tedy dobu uchovávání časově omezila. Spojené království sice uchovává data jen u osob, které byly odsouzeny za trestné činy, za něž lze uložit trest odnětí svobody, ale škála tako vymezených trestných činů je stále velmi široká. Britský systém je tedy dle Soudu namístě hodnotit tak, že umožňuje uchovávání dat bez ohledu na povahu a závažnost činu (S. a Marper proti Spojenému království, cit. výše, § 26, 110 a 119).

S ohledem na výše řečené Soud učinil dílčí závěr, že v projednávané věci je prostor pro uvážení státu zúžen shodou mezi smluvními státy Úmluvy na potřebě časového omezení délky uchovávání předmětných dat, a to zejména profilů DNA.

2. Soudní přezkum

Soud dále připomněl, že na poli článku 8 Úmluvy je prostor pro uvážení chápán tak, že přistoupily-li vnitrostátní soudy k pečlivému přezkumu skutkových okolností, použily příslušné mezinárodní lidskoprávní standardy v souladu s Úmluvou a adekvátně vyvážily soupeřící zájmy, Soud nebude nahrazovat jejich věcné závěry svými vlastními závěry, ledaže by pro takový postup existovaly naléhavé důvody (např. McDonald proti Spojenému království, č. 4241/12, rozsudek ze dne 20. května 2014, § 56–57). Dle Soudu však v projednávané věci naléhavé důvody byly dány. Vnitrostátní soudy totiž při posouzení přiměřenosti uchovávání fotografií vycházely z toho, že není možné použít technologie rozpoznávání obličeje, což již nicméně technologický vývoj umožnil. Nejvyšší soud dále vycházel z premisy, že jen velmi málo evropských států umožňuje přezkum uchovávání dat, zatímco ze srovnávací analýzy vyplývá opak – 25 států zavedlo specializovaný nebo soudní přezkum a pouze pět nikoli. Konečně, nejvyšší soud své rozhodnutí opřel i o dílčí závěr, že časově neomezená doba uchovávání biometrických dat je

ve svých účincích stejná jako doba omezená úmrtím dotčené osoby, což však dle Soudu neplatí. Z těchto důvodů proto Soud shledal, že je namístě závěry vnitrostátních soudů věcně přehodnotit.

3. Závěry

Jak Soud uvedl výše, státy při stanovení doby uchovávání biometrických dat odsouzených osob požívají zúženého prostoru pro uvážení. Samotná délka uchovávání však není nutně rozhodující aspekt – důležité též je, zda příslušný režim rozlišuje dle závažnosti trestných činů a jaké má jednotlivec k dispozici pojistky. Pakliže stát dobu uchovávání neomezí, nabývá existence funkčních záruk rozhodujícího významu (Catt proti Spojenému království, č. 43514/15, rozsudek ze dne 24. ledna 2019, § 119).

Soud dále odmítl argument, že čím více dat je uchováváno, tím více trestným činům se podaří předejít, který by dle Soudu vedl k tomu, že je namístě uchovávat data o celé populaci, včetně již zemřelých osob, což je zjevně nepřiměřené (M. K. proti Francii, č. 19522/09, rozsudek ze dne 18. dubna 2013, § 40). Stejně tak dle Soudu nelze neomezené uchovávání biometrických dat odůvodňovat potřebou zajistit účinné vyšetřování činů spadajících pod článek 2 Úmluvy – státy jsou povinny naplnit tento svůj závazek způsobem, který respektuje i ostatní práva a svobody jednotlivců a nastolí mezi nimi náležitou rovnováhu (Aycaguer proti Francii, č. 8806/12, rozsudek ze dne 22. června 2017, § 34).

Stěžovatel navíc neměl k dispozici žádnou možnost požádat o výmaz dat v řízení, v němž by bylo přezkoumáno, zda s ohledem na závažnost a povahu spáchaného činu, dobu, která od jeho spáchání uplynula, věk stěžovatele a jeho současnou osobnost je stále nezbytné, aby jeho data byla nadále uchovávána.

Soud tedy rozhodl, že uchováváním biometrických dat bez časového omezení i po okamžiku, kdy je odsouzení zahlazeno, bez rozlišování závažnosti spáchaného činu a bez možnosti přezkumu nezbytnosti dalšího uchovávání, žalovaný stát porušil spravedlivou rovnováhu mezi soupeřícími veřejnými a soukromými zájmy. Ke stejnému závěru je dle Soudu nutné dojít i ohledně otisků prstů a fotografií, byť zde státy požívají o trochu širšího prostoru pro uvážení. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

Nové stížnosti proti České republice

Zrušení věcného břemene

Ve druhém čtvrtletí roku 2020 Soud vládě České republiky oznámil jednu stížnost.

Wiegandová (č. 51391/19) – zrušení či omezení věcného břemene k jednotce, která vznikla půdní vestavbou provedenou bytovým družstvem před restitucí domu

Stěžovatelka je právní nástupkyní osoby, která získala v restituci bytový dům v Praze-Vršovicích. Mezi lety 1979 a 1980 provedlo tehdejší bytové družstvo půdní vestavbu, kterou vznikla nová bytová jednotka. Na základě restituční legislativy bylo založeno věcné břemeno užívání jednotky ve prospěch bytového družstva.

Před vnitrostátními soudy se stěžovatelka neúspěšně domáhala jeho zrušení, případně omezení ve smyslu stanovení povinnosti, aby bytové družstvo hradilo stěžovatelce, na které přešlo holé vlastnictví jednotky, nájemné. Stěžovatelka v řízení před Soudem namítá porušení práva na ochranu majetku ve smyslu článku 1 Protokolu č. 1. Připouští, že dané opatření bylo po přechodnou dobu legitimní, jelikož usilovalo o nastolení spravedlivé rovnováhy mezi restituentem a bytovým družstvem. Plynutím času však převažují výhody plynoucí z tohoto uspořádání ve prospěch oprávněného z věcného břemene, zatímco stěžovatelka je nucena nést nepřiměřené břemeno, když musí strpět bezúplatné a časově neomezené užívání předmětné jednotky.

Stručné shrnutí podstaty stížnosti (v režimu IMSI) a otázky, které Soud vládě položil, jsou k dispozici zde.

Velký senát Soudu

Ve druhém čtvrtletí vydal velký senát jediný rozsudek, a to ve věci *Molla Sali proti Řecku*, v němž se zabýval toliko otázkou výše spravedlivého zadostiučinění. Rozsudek ve věci samé, která se týkala použití práva šaría v rozhodování o dědictví, vynesl již v prosinci 2018. Velký senát dále v druhém čtvrtletí zveřejnil rozhodnutí ve věci *M. N. a ostatní proti Belgii*, v němž řešil především otázku, zda udělování víz na konzulátě v cizině, aby cizinec mohl následně podat žádost o mezinárodní ochranu na území státu, který je o vízum žádán, spadá do jurisdikce tohoto státu dle článku 1 Úmluvy. O tomto rozhodnutí se dozvíte více v kapitole Závěrem. Stejně tak v závěrečné kapitole naleznete více o druhém posudku, který Soud vydal podle Protokolu č. 16.

Ve sledovaném období do okruhu stížností, jimiž se bude velký senát Soudu zabývat, přibyly následující dvě věci:

Diplomatické záruky v případě extradice

T. K. a S. R. proti Rusku (č. 28492/15 a 49975/15)

Věci byly velkému senátu Soudu postoupeny na žádost stěžovatelů v dubnu 2020. Stížnosti se týkají vyhoštění stěžovatelů do Kyrgyzstánu, kde byli oba v nepřítomnosti odsouzeni za závažnou trestnou činnost, které se měli dopustit v roce 2010. Jelikož se stěžovatelé v rozhodném období zdržovali na území Ruska, vydaly na ně kyrgyzské orgány mezinárodní zatýkací rozkaz, na základě kterého je ruské orgány zadržely a rozhodly o jejich vyhoštění. Stěžovatelé namítají, že by jejich vyhoštěním došlo k porušení článku 3 Úmluvy, neboť jim z důvodu příslušnosti k menšině etnických Uzbeků hrozí, že budou v Kyrgyzstánu podrobeni špatnému zacházení.

Senát třetí sekce ve svém rozsudku pěti hlasy proti dvěma neshledal, že by v případě vydání došlo k porušení práv stěžovatelů. Dle názoru Soudu ruské orgány dostatečně posoudily jak stav lidských práv v Kyrgyzstánu obecně, tak osobní situaci stěžovatelů. S přihlédnutím k opatřením, které kyrgyzská vláda přijala za účelem zvýšení ochrany lidských práv v zemi, Soud konstatoval, že příslušnost k uzbecké menšině nadále sama o sobě nepředstavuje postačující důvod, který by bránil extradici. Kyrgyzské úřady nadto poskytly svým protějškům diplomatické záruky, že stěžovatelé nebudou vystaveni špatnému zacházení, a přislíbily, že umožní ruským diplomatům, aby je navštěvovali v místě zbavení svobody. Rozsudek senátu je k dispozici zde.

Velký senát by měl při této příležitosti vyjasnit, jaké mechanismy monitorování dodržování práv stěžovatelů chráněných článkem 3 Úmluvy je možné považovat za dostatečné a účinné.

Osvojení proti vůli biologické matky pěstouny jiného náboženského vyznání

Abdi Ibrahim proti Norsku (č. 15379/16)

Věc byla velkému senátu postoupena na žádost stěžovatelky v květnu 2020. Stěžovatelka přicestovala v roce 2010 i se svým několikaměsíčním synem do Norska, kde jí byl udělen status uprchlíka. Ještě v ten samý rok jí byl syn odebrán a umístěn k pěstounům křesťanského vyznání, třebaže stěžovatelka navrhovala, aby bylo dítě svěřeno buď do péče příbuzných žijících v Norsku, nebo do jiné muslimské pěstounské rodiny. Kontakty stěžovatelky s dítětem po odebrání byly z rozhodnutí norských úřadů pouze ojedinělé. Příslušné orgány ji později zbavily rodičovské odpovědnosti a vyslovily souhlas s osvojením jejího dítěte pěstounskými rodiči. Stěžova-

telka namítala, že tím došlo k porušení jejího práva na respektování rodinného života dle článku 8 Úmluvy, jakož i práva na svobodu náboženského vyznání ve smyslu článku 9 Úmluvy.

Senát druhé sekce námitky stěžovatelky zkoumal výhradně pod zorným úhlem článku 8 Úmluvy. V projednávané věci shledal, že právo stěžovatelky na rodinný život bylo porušeno, přičemž své závěry založil zejména na úvahách, které dříve podrobněji rozvedl ve věci *Strand Lobben a ostatní proti Norsku* (č. 372823/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019, § 202–213). Lze očekávat, že se velký senát bude kromě rodinného života zabývat – a to především – námitkou porušení článku 9 Úmluvy. Bude tak postaven před otázku, za jakých podmínek je slučitelné s tímto ustanovením, aby byl nezletilý osvojen pěstouny, jejichž náboženské vyznání je odlišné od vyznání biologické rodiny. Rozsudek senátu je k dispozici zde.

Užitečné odkazy

HUDOC – databáze judikatury ESLP
http://hudoc.echr.coe.int/

Evropský soud pro lidská práva
http://www.echr.coe.int/

Česká databáze vybraných rozsudků a rozhodnutí ESLP
http://eslp.justice.cz/

Přehled všech vydání Zpravodaje KVZ
http://www.justice.cz/

Veřejný ochránce práv
http://www.ochrance.cz/

Nejvyšší soud České republiky
http://www.nsoud.cz/

Ústavní soud České republiky
http://www.usoud.cz/

Databáze rozhodnutí smluvních orgánů OSN
http://www.ohchr.org/en/

Rada Evropy
http://www.coe.int/

Nejvyšší správní soud
http://www.nssoud.cz/

Databáze judikatury web: eslp.justice.cz

Kontakt:
Kancelář vládního zmocněnce
pro zastupování ČR před ESLP
Ministerstvo spravedlnosti
Vyšehradská 16, 128 10 Praha 2
kvz@msp.justice.cz, www.justice.cz

Úvodní fotografie: © Paulgrecaud | Dreamstime.com
Fotografie u Slova úvodem © Monika Hanych
Fotografie u Slova závěrem © Vít Alexander Schorm

Zpravodaj KVZ: vydává Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva, Ministerstvo spravedlnosti.

Autoři anotací (v abecedním pořadí): Zuzana Andreska (KVZ), Eliška Hronová (KVZ), Vladimír Janoušek Pysk (KVZ), Miroslav Kaštyl (KVZ), Petr Konůpka (KVZ), Ladislav Kováč (NS), Petra Lehotská (ÚS), Jan Leichmann (NSS), Marie Lukasová (KVOP), Eva Petrová (KVZ), Kateřina Radová (KVZ), Vít A. Schorm (KVZ), Monika Šamová (KVZ)

Obsah Zpravodaje: Petr Konůpka.

Závěrem

V letošním druhém čtvrtletí se po velmi dlouhé době rozsudku od Soudu dočkala i **Česká republika;** poslední senátní rozsudek byl vynesen již před více než dvěma lety. Ve věci Tempel proti České republice (č. 44151/12, rozsudek ze dne 25. června 2020) Soud především shledal, že pokyny, které odvolací soud v trestním řízení proti stěžovateli prvoinstančním soudům adresoval ohledně hodnocení důkazů, jim nedával prostor pro vlastní hodnocení důkazů, a odsouzení stěžovatele tak nebylo výsledkem spravedlivého procesu. Vedle toho Soud shledal i porušení práva na přiměřenou délku řízení, když celé řízení trvalo více než 10 let.

Ve vztahu k **jiným státům** zmiňme úvodem jediný rozsudek velkého senátu za druhé čtvrtletí, S. M. proti Chorvatsku (č. 60561/14, rozsudek velkého senátu ze dne 25. června 2020), v němž Soud definoval, jaké požadavky vyplývají z článku 4 Úmluvy zakazujícího otroctví a nucené práce na **vyšetřování případů nucené prostituce.**

Trestního práva se týkal i další počin z dílny velkého senátu Soudu, konkrétně druhý **posudek vydaný na základě Protokolu č. 16,** o který požádal arménský ústavní soud (Posudek týkající se použití ‚blanketního odkazu' či ‚legislativní techniky odkazem' při formulování skutkové podstaty trestného činu a standardů srovnání trestního zákona účinného v době spáchání skutku a novelizovaného trestního zákona, č. P16-2019-001, 29. května 2020). Soud v něm vyložil, za jakých podmínek článek 7 Úmluvy umožňuje, aby definice skutkové podstaty obsažená v trestním zákoníku odkazovala na normu, která je součástí ústavního pořádku, a která je proto formulována poměrně obecně. Dále Soud přiblížil, jaká kritéria z článku 7 Úmluvy vyplývají pro porovnání, zda je pro pachatele příznivější zákon účinný v době spáchání činu, či zákon účinný v době rozhodnutí soudu.

Soud se ve sledovaném období zabýval i jinými aspekty trestního řízení. Ve věci Mraović proti Chorvatsku (č. 30373/13, rozsudek ze dne 14. května 2020) Soud řešil možnost **vyloučení** sdělovacích prostředků i **veřejnosti z hlavního líčení** ve věci znásilnění, třebaže sama oběť o činu médiím poskytla rozhovory. V jiné stížnosti mířící také proti Chorvatsku Soud definoval, jaké jsou mantinely **svobody projevu,** který je učiněn před soudem **jakožto součást obhajoby,** konkrétně kdy lze obviněného za výroky učiněné v rámci obhajoby trestně stíhat pro pomluvu (Miljević proti Chorvatsku, č. 68317/13, rozsudek ze dne 25. června 2020).

Dva významné rozsudky z právě skončeného čtvrtletí se týkaly **ukládání trestů v oblasti správního práva.** Ve věci Saquetti Iglesias proti Španělsku (č. 50514/13, rozsudek ze dne 30. června 2020) Soud shledal, že pokutu ve výši 150 tis. eur za neproclení finanční hotovosti ve stejné výši je nutné považovat za trest ve smyslu článku 2 Protokolu č. 7. Stěžovatel proto na základě tohoto ustanovení měl právo na odvolání k soudu majícímu plnou jurisdikci, což ústavní soud, na který jediný se stěžovatel mohl obrátit, není. Ve věci Ghoumid a ostatní proti Francii (č.52273/16 a další, rozsudek ze dne 25. června 2020) Soud naopak shledal, že odnětí státního občanství v návaznosti na odsouzení za teroristické trestné činy není trestem ve smyslu Úmluvy, a proto stěžovatelé nebyli za jeden skutek potrestáni dvakrát.

Posledně jmenovaná věc nás přivádí k oblasti **migrace,** která ani tentokrát nechybí mezi nejdůležitějšími rozsudky Soudu za uplynulé čtvrtletí. Počátkem května Soud zveřejnil rozhodnutí velkého senátu přijaté již počátkem března (M. N. a ostatní proti Belgii, č. 3599/18, rozhodnutí velkého senátu ze dne 5. března 2020), v němž nepřistoupil na argumentaci stěžovatelů, syrské rodiny žijící v Aleppu, že podáním žádosti o vízum na zastupitelském úřadu v Libanonu za účelem umožnění vstupu na území Belgie, kde by mohli požádat o azyl, se stěžovatelé dostali do jurisdikce Belgie ve smyslu článku 1 Úmluvy. Do řízení se jako vedlejší účastník zapojila i Česká republika. Druhé důležité rozhodnutím v oblasti cizineckého práva padlo ve věci Sudita Keita proti Maďarsku (č. 42321/15, rozsudek ze dne 12. května 2020), v níž se Soud zabýval povinností státu zakotvit účinné řízení, v němž se jednotlivec může domoci přiznání právního **postavení osoby bez státní příslušnosti.**

I v oblasti svobody projevu Soud vydal řadu významných rozsudků. Ohledně **činnosti novinářů** se Soud zabýval případem postihu televizní stanice za to, že stranu Jobbik ve zpravodajské relaci označila za krajně pravicovou (ATV Zrt. proti Maďarsku, č. 61178/14, rozsudek ze dne 28. dubna 2020), či případem odebrání akreditace novinářům umožňujícím jim přístup do poslanecké sněmovny (Mándli a ostatní proti Maďarsku, č. 63164/16, rozsudek ze dne 26. května 2020). Velmi důležité jsou i čtyři rozsudky proti Rusku ze dne 23. června 2020, v nichž Soud řešil různé aspekty **blokování přístupu na internetové stránky,** ať již z důvodu nelegálního obsahu (Bulgakov proti Rusku, č. 20159/15), zveřejnění informací o technologiích umožňujících obcházení blokování (Engels proti Rusku, č. 61919/16), kritiky vlády (OOO Flavus a ostatní, č. 12468/15 a další) či jako vedlejší důsledek blokování IP adresy, kterou sdílí více webů (Vladimir Kharitonov, č. 10795/14). Svobodu projevu v prostředí internetu Soud řešil i ve věci Jóhann Lilliendahl proti Islandu (č. 29297/18, rozhodnutí ze dne 12. května 2020), v němž aproboval trestní odsouzení stěžovatele za **nenávistné výroky vůči homosexuálům** učiněné v komentáři pod článkem věnujícím se rozhodnutí městské rady posílit vzdělávání o právech LGBTI osob.

Vaší pozornosti by neměl uniknout ani rozsudek Koulias proti Kypru (č. 48781/12, rozsudek ze dne 26. května 2020), v němž Soud přiblížil, jak by měl soudce postupovat, pakliže zjistí, že jeho blízký příbuzný pracuje v advokátní kanceláři, která zastupuje jednu ze stran sporu, v němž rozhoduje, aby byla zachována objektivní **nestrannost soudu.**

Závěrem zmiňme věc Ignatencu a Komunistická strana Rumunska proti Rumunsku (č. 78635/13, rozsudek ze dne 5. května 2020), v níž Soud posvětil rozhodnutí rumunských soudů **nepřipustit registraci** politické strany, která se označila za přímou pokračovatelku **komunistické strany,** jež v Rumunsku vládla před rokem 1989.

Více v příštím Zpravodaji nebo v databázi judikatury Soudu v českém jazyce dostupné na adrese http://eslp.justice.cz/.

Příjemné letní dny přeje

Petr Konůpka,
zástupce vládního zmocněnce